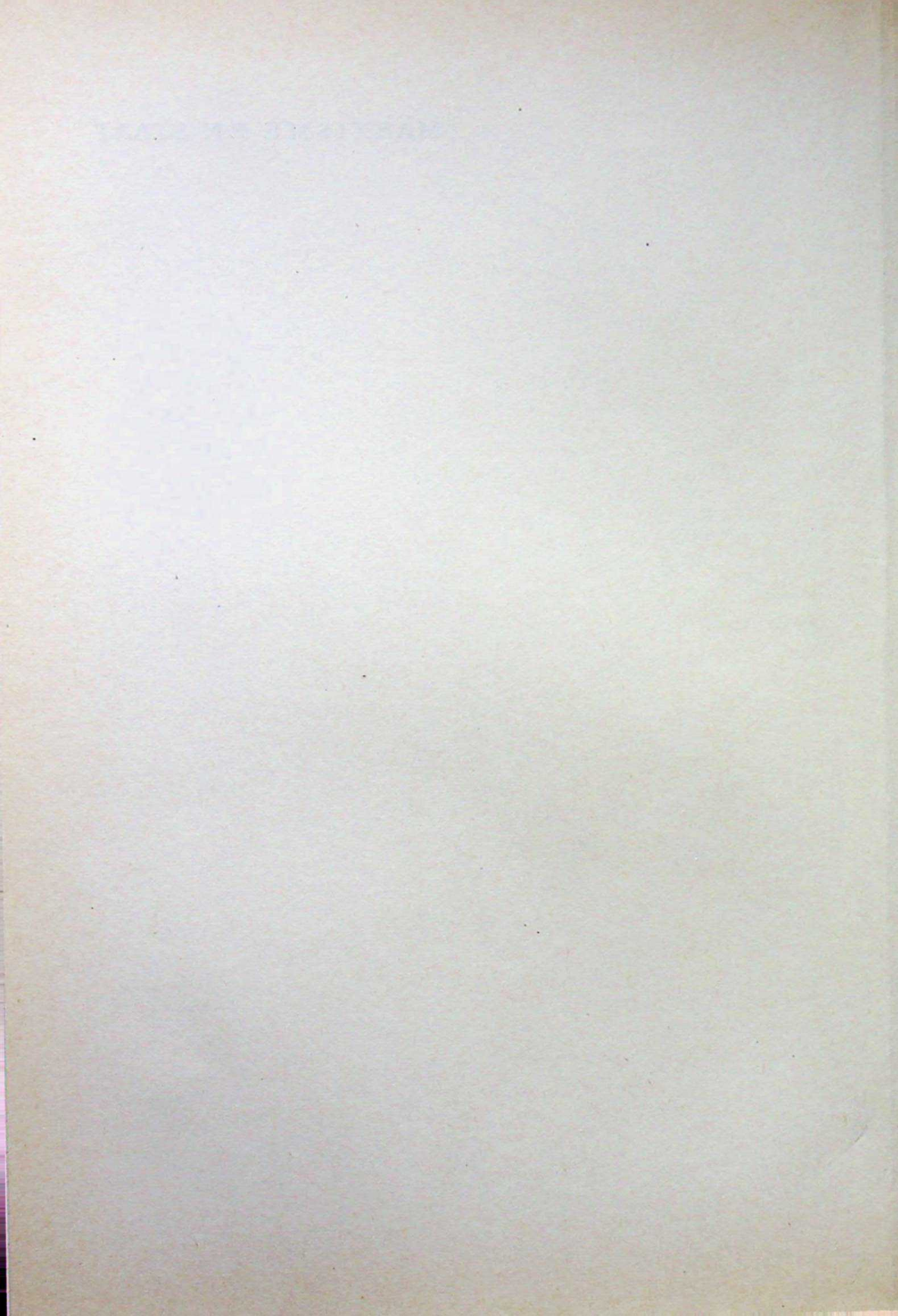

W. I. LENIN

MARXISME
EN STAAT

Uitgeverij Pegasus

Amsterdam MCMLXXV

Oorspronkelijke titel:

марксизм о гоударстве (В. И. Ленин: Полное собрание сочинений, том 33)

Geschreven in januari/februari 1917.

Voor het eerst gepubliceerd in 1930

in 'Leninski Sbornik – XIV'

Bockverzorging en omslag: Robert Metz

Eerste druk

Nederlandse vertaling:

© Copyright Uitgeverij Pegasus, Amsterdam 1975

ISBN 90 6143 129 8

Aan het einde van het jaar 1916 en in het begin van 1917 bestudeerde Lenin, die nog in de emigratie in de Zwitserse stad Zürich verbleef, de marxistische literatuur over de staat. Hij nam de belangrijkste werken van Marx en Engels op dit gebied opnieuw door en legde ter voorbereiding van een artikel een reeks van hun uitspraken, tezamen met zijn eigen opmerkingen en conclusies, neer in een aantekencahier. Toen Lenin in april 1917 naar Rusland terugkeerde, liet hij dit cahier aanvankelijk bij een kameraad in Stockholm achter.

Tijdens de illegaliteit, in de periode na het bloedig neerslaan van de demonstratie van 3 juli 1917 door de Voorlopige Regering, dook Lenin onder in Razliw, in de omgeving van Petersburg (thans Leningrad), en week later uit naar Finland. Het cahier kon hem daar overhandigd worden en op grondslag van het materiaal, dat er in was samengebracht, schreef Lenin zijn werk 'Staat en revolutie'.

Het aantekenschrift, naar de kleur van het omslag bekend als 'het blauwe cahier', heeft echter ook zelfstandige betekenis. Een deel van deze aantekeningen bleef in 'Staat en revolutie' nog onbenut. Het is er tevens een prachtig voorbeeld van hoe Lenin het marxisme bestudeerde en verder ontwikkelde en daarbij tevens strijd leverde tegen de opportunistische verdraaiingen, die o.a. bij Kautsky tot uitdrukking kwamen.

Vrijwel alle vraagstukken van de marxistisch-leninistische theorie over de staat komen in het aantekenschrift ter sprake: het verband tussen staat en klassenmaatschappij, de oorsprong, het wezen en de betekenis van de staat en de houding van het proletariaat ten aanzien van de staat. Het belicht de noodzaak van het verkrijgen van de staatsmacht en geeft een duidelijke uiteenzetting over het wezen van de diktatuur van het proletariaat.

Het cahier, dat 48 dicht beschreven bladzijden omvat, werd

voor het eerst in 1930 gepubliceerd. Deze Nederlandse vertaling tracht alle bijzonderheden van het manuscript – alle onderstrepingen, kanttekeningen e.d. – duidelijk weer te geven.

De uitgever

	<i>pagina</i>	
Voorwoord tot 'Het Communistisch Manifest' uit 1872	1	[9]
Uit 'Burgeroorlog in Frankrijk'	1	[9-10]
Brief van <i>Marx</i> van 12. IV. 1871	1-2	[11-12]
Marx over de Commune van Parijs (aanvulling)	12	[12-13]
(Betekenis van het feit, dat 'de Franse arbeiders zich in het gebruik van wapens hebben geoefend')	2 (aan de rand)	[12]
Uit de '18de Brumaire'	2-4	[13-15]
Brief van Marx aan Varlin en Frankel van 13. V. 1871	p. 4	[16]
Engels. Kritiek op het program van 1891	5-8 (en 10)	[16-22] [25]
In Engeland zou de federatieve republiek een stap vooruit zijn: '4 naties' (NB)	p. 7	[20]
Antwoord van Engels aan de Jongen van 13. IX. 1890	p. 9 aan de rand	[24]
Engels over <i>trusts</i> en gebrek aan planmatigheid (NB)	p. 10	[25]
Brief van Engels uit 1895 (en andere)	11 (en 12)	[28 (en 28-29)]
Brief van Engels aan Bebel (28. III. 1875)	13	[30-31]
Literatuurverwijzing. <i>M. Beer</i> over imperialisme	p. 13	[34]
Marx: 'Kritiek op het program van Gotha'	15-19	[35-42]
Brief van Engels (28. III. 1875)	20-21	[43-45]
'Armoede van de filosofie' en 'Communistisch Manifest'	22-23	[45-48]

	<i>pagina</i>	
Engels over de staat (1887)	-23	[48-49]
<i>Engels</i> over een <i>wereldoorlog</i> (1887)	-23	[49]
'Over het woningvraagstuk' (1872 en 1887)	23-26	[49-53]
De Fransman begint, de Duitser voltooit het (1887):	p. 24	[51]
'Burgeroorlog in Frankrijk'	27-31	[54-64]
Inleiding van Engels tot de 'Burgeroorlog' (1891)	32-35	[67-72]
Het verklaren van de religie tot privé-zaak 'tegenover de staat': (NB):	p. 32	[67]
Oorsprong van de staat etc.'	36-37	[73-77]
Veroveringsconcurrentie in het huidige Europa	36	[74-75]
'Anti-Dühring'	38-39	[77-79]
Engels over democratie (1894)	39	[79]
Engels: 'Dell'Autorità' (1873)	39-41	[79-82]
Marx over onverschilligheid t.o.v. politiek (1873)	41-42	[82-84]

exacter:

De taken van de proletarische revolutie met het oog op de staat.

Marx en Engels over de staaten over de taken van de revolutie op politiek gebied (in hun verhouding tot de staat).

Eén passage in de 'Burgeroorlog' verdient speciale belangstelling. Deze passage wordt overigens in het laatste door *beide* auteurs ondertekende voorwoord tot '*Het Communistisch Manifest*' geciteerd. Dit voorwoord is gedateerd: Londen, 24. VI. 1872 (Karl Marx en Friedrich Engels). Daar wordt gezegd, dat het program van het Communistisch Manifest 'tegenwoordig op bepaalde punten **verouderd** is' ('Het Communistisch Manifest', 7de druk, Berlijn 1906, blz. 17; met een - *onnozel!* - voorwoord van Kautsky en met voorwoorden van de schrijvers, van hen beiden van 24. VI. 1872, van Engels van 28. VI. 1883 en van 1. V. 1890, dit met een citaat uit het voorwoord tot de *Russische* vertaling, over de Russische boerengemeenschap, Londen, 21. I. 1882, vandaag 'vormt Rusland de voorhoede van de revolutionaire beweging van Europa', blz. 20.)²

Sic!!!

In welk opzicht is het program nu 'verouderd'? De schrijvers geven het antwoord: (((zie verderop, **blz. 27**)))^{*}

* Zie blz. 54 e.v. van deze uitgave. *De red.*

'Inzonderheid heeft de Commune het bewijs geleverd, dat "de arbeidersklasse de bestaande staatsmachine in de uitgave van 1876: staatsmachinerie niet eenvoudig in bezit kan nemen en ze in de uitgave van 1876: deze voor haar eigen doeleinden in beweging zetten". ('De burgeroorlog in Frankrijk', blz. 19.) (Uitgave van 1876, blz. 23, begin van hoofdstuk III.)³

NB Deze passage is, op zichzelf genomen, niet helder; ze laat naar het schijnt een achterdeurtje open voor het opportunisme, want ze veroorlooft op het eerste gezicht een interpretatie in die zin: daar het niet mogelijk is de 'bestaande' 'staatsmachine' 'eenvoudig' 'in bezit' (in Besitz) te nemen – *zou dat betekenen...* dat men geen revoluties nodig heeft, dat men daarmee vooral voorzichtig moet zijn en meer aandacht moet schenken aan de idee *niet* van het grijpen van de macht, maar van de langzame ontwikkeling, van het ingroeien enz. enz. [Zie Bernstein. 'Voorwaarden'. Stuttgart 1899, blz. VI (en blz. 18, blz. 134), waar deze passage naast het voorwoord van Engels van 1895 wordt geplaatst en uitgelegd wordt als het afstand doen van de revolutie!!!⁴] Bernstein citeert deze passage in dat ene boek wel drie keer!!

Een dergelijke interpretatie (het komt me voor, dat ik die al ergens ben tegengekomen, ik kan me alleen niet herinneren waar) is volkomen onjuist. In werkelijkheid bedoelt Marx *precies* het tegendeel: de revolutie van het proletariaat kan niet 'eenvoudig' de 'bestaande' staatsmachine in bezit nemen, de revolutie moet haar stukbreken, deze *bestaande* machi-

ne, en haar door een *nieuwe* vervangen. Hier een bijzonder aanschouwelijke en beslissende passage:

Op 12 april 1871 schrijft Marx aan Kugelmann ('*Neue Zeit*'⁵, XX, 1, 1901-1902, blz. 709; deze aflevering bevat slechts twee brieven over de Commune; de overige brieven aan Kugelmann bevinden zich in band XX, 2 NB):

NB ||| 'Wanneer je het laatste hoofdstuk van mijn "Achtste Brumaire" naleest, zul je zien dat ik als eerstvolgende poging van de Franse revolutie noem: de bureaucratisch-militaire machinerie niet meer, zoals tot nu toe, van de ene hand in de andere te doen overgaan, maar haar *te breken* (onderstreept door Marx), en dit is de voorwaarde voor iedere werkelijke volksrevolutie op het vasteland. Dit is ook de poging van onze heldhaftige Parijse partijgenoten.'

pikant om met *Bakoenin* te vergelijken (X. 1870, blz. 113, bij Steklow):
'... het is voor mij duidelijk, dat na de feitelijke vernietiging van de administratieve en regeringsmachinerie alleen het directe revolutionaire optreden van het volk Frankrijk kan redden ...'*6

Zeer belangrijk de mening van *Marx* (12. IV. 1871) over de oorzaken van een mogelijke nederlaag van de Commune: 'Wanneer zij' (de Parijse arbeiders) 'het onderspit delven, is de schuld daarvan niets anders dan hun "goedmoedigheid". Het was zaak direct tegen Versailles op te trekken... Het juiste moment werd om redenen van gemoedsbezwaren verzuimd. Men wilde niet met de burgeroorlog beginnen, alsof... Thiers de burgeroorlog... al niet was

||| Twee fouten van de Commune:

* Deze tekst werd door Lenin naderhand aan de hovenkant van de bladzijde van het manuscript geschreven. *De red.*

begonnen! Tweede fout: Het Centraal Comité gaf zijn macht te vroeg op om plaats te maken voor de Commune. Alweer vanuit een te "achtenswaardige" morele bezwaardheid.' (Blz. 709.)

NB

beide fouten bestaan uit een gebrek aan offensief, uit een gebrek aan inzicht en vastberadenheid om de bureaucratisch-militaire staatsmachinerie en de macht van de bourgeoisie te breken. En waardoor wordt Marx ten aanzien van de Commune van Parijs in geestdrift gebracht? De soepelheid, het historisch initiatief, de opofferingsgezindheid bij deze Parijzenaars. (aldaar) 'hemelsbestormers van Parijs'.

Nota
bene:

Marx aan Kugelman 3. III. 1869 ('Neue Zeit', XX, 2, 1901-1902, blz. 412): 'Er is in Frankrijk een zeer interessante beweging aan de gang. De Parijzenaars studeren letterlijk hun jongste revolutionaire verleden weer in ten einde zich op de komende nieuwe revolutiezaak voor te bereiden' ... Tientallen boeken van alle partijen, liberalen, republikeinse democraten, proudhonisten, blanquisten ... 'Wanneer zal het *bij ons* zo ver zijn!' (413.)

NB

eveneens Marx aan Kugelman 13. XII. 1870: ... 'Hoe ook de oorlog zal aflopen, hij heeft het Franse proletariaat in het gebruik van wapens geoefend, en dat is de beste garantie voor de toekomst.' (Blz. 544, 'Neue Zeit', XX, 2, 1901-1902.)*

en op 18. VI. 1871 ('Neue Zeit', XX, 2, blz. 797) schrijft Marx aan Kugelman, dat hij, Kugelman, het 'Adres' (van de Algemene Raad, d.w.z. de 'Burgeroorlog in Frankrijk')

* Deze alinea werd zijdelings aan de rand van het manuscript geschreven.
De red.

beslist al zal hebben ontvangen en dat dit 'Adres' enorm lawaai en grote opwinding bij de pers teweegbrengt.

Het is duidelijk, dat de april-brief (12. IV. 1871) van Marx precies *dezelfde* gedachte bevat als het eind mei geschreven (30. V. 1871 gedateerde) 'Adres' van de Algemene Raad van de Internationale.

Dat wat in de 'Burgeroorlog' 'bestaande staatsmachine' wordt genoemd, heet in de brief van 12. IV. 1871 'bureaucratisch-militaire machinerie'; dat wat in de 'Burgeroorlog' met de woorden 'eenvoudig in bezit nemen' wordt uitgedrukt, wordt in de brief van 12. IV. 1871 weer exacter, helderder, beter geformuleerd: 'van de ene hand in de andere doen overgaan'. En de aanvulling, die in de 'Burgeroorlog' niet voorkomt, is bijzonder aanschouwelijk: het bestaande niet in andere handen doen overgaan, maar het **breken**. Juist daarmee was de Commune *begonnen*, maar ze heeft dit helaas niet tot een einde gebracht.

Dit nu is de 'voorwaarde voor iedere werkelijke volksrevolutie' (NB: een uitdrukking van een diepe betekenis!) 'op het vasteland' (waarom op het vasteland? omdat er in Engeland destijds noch bureaucratie noch militarisme bestond).

'ACHTTTIENDE BRUMAIRE'

Marx refereert in zijn brief van 12. IV. 1871 aan het laatste hoofdstuk van de 'Achtttiende Brumaire'. In dit laatste hoofdstuk (VII) van de 'Achtttiende Brumaire' wordt op de bladzijden 98 en 99 (4de druk, Hamburg 1907) gezegd:

NB

‘Maar de revolutie is grondig. Zij is nog op haar reis door het vagevuur. Zij doet haar werk methodisch. Tot 2 december 1851 had zij de ene helft van haar voorbereiding voltooid, nu voltooit zij de andere helft. Zij voltooide eerst de parlementaire macht om haar ten val te kunnen brengen. Nu zij dit bereikt heeft, voltooit zij de *uitvoerende macht*, herleidt zij die tot haar zuiverste uitdrukking, isoleert haar, stelt haar als enige verwijt tegenover zichzelf **om al haar krachten ter vernietiging op haar te concentreren**. (Blz. 98.) En wanneer zij deze tweede helft van haar voorbereidende werk heeft voltooid, zal Europa opspringen van zijn zetel en jubelen: Braaf gewoeld, oude moll!

NB

NB

Nota
be-
ne

Deze uitvoerende macht met haar geweldige bureaucratische en militaire organisatie, met haar in brede lagen opgebouwde en kunstmatige staatsmachinerie, met een leger van ambtenaren van een half miljoen man, naast een leger van nog een half miljoen, dit vreselijke parasietenlichaam, dat zich als een net om het lichaam van de Franse maatschappij spant en alle poriën daarvan verstopt, is ontstaan in de tijd van de absolute monarchie, tijdens het verval van het feodalisme, dat het hielp verhaasten.’ (98.) En voorts: De eerste Franse revolutie ‘ontwikkelde’ (ontwickelte) (99) de centralisatie, ‘maar tevens de omvang, de attributen en de helpers van de regeringsmacht. Napoleon voltooide deze staatsmachinerie.’ De legitieme monarchie en de Julimonarchie ‘voegden er niets aan toe dan een grotere arbeidsverdeling...’

‘De parlementaire republiek zag zich tenslotte in haar strijd tegen de revolutie gedwongen met de onderdrukkingsmaatregelen de middelen en de centralisatie van de regeringsmacht

te versterken. **Alle omwentelingen vervol-**
maakten deze machinerie in plaats van haar
te breken. De partijen, die afwisselend om de
heerschappij worstelden, beschouwden het in be-
zit nemen van dit geweldige staatsgebouw als
de voornamste buit van de overwinnaar.'(99.)⁷

Dat zijn deze voortreffelijke passages! De
Franse geschiedenis is van een bijzondere bete-
kenis, zoals Engels in het voorwoord voor de
derde uitgave (Vorrede zur dritten Auflage)
van de 'Achtthende Brumaire' zegt, want:

'Frankrijk is het land, waar de historische
klassengevechten *meer dan elders* telkens
totaan de beslissing werden uitgevoch-
ten, waar dus ook de wisselende politieke vor-
men, waarbinnen zij zich bewegen en waarin
hun resultaten zijn samengevat, in de *scherp-*
ste trekken tot uitdrukking zijn gekomen.
Frankrijk, het middelpunt van het feodalisme
in de middeleeuwen, het modelland van de uni-
taire standenmonarchie sinds de Renaissance,
dit Frankrijk heeft tijdens de Grote Revolutie
het feodalisme vernietigd en de zuivere heer-
schappij van de bourgeoisie gegrondvest *in zulk*
een klassieke vorm als geen ander Eu-
ropees land dit heeft gedaan. En ook de strijd
van het omhoog strevende proletariaat tegen de
heersende bourgeoisie treedt hier in een *elders*
onbekende, akute vorm op.' (Blz. 3/4.)
((Dit voorwoord vertoont in de vierde druk
louter het onderschrift *F. E.* zonder datum. De
derde druk zien op te sporen om datum vast te
stellen!! Overigens laat Engels zich hier over de
'Achtthende Brumaire' als volgt uit: 'En inder-
daad, het was een geniaal werk'.))⁸

De 'staatsmachine' is in de meeste kapitalis-
tische staten (thans, in 1917, kan men zeggen }

(in *alle*) een bureaucratisch-militair apparaat. In Frankrijk heeft het *gebele* kapitalistische proces zich in een 'bijzondere' '*klassieke vorm*' afgetekend – aan de ene kant het scheppen van deze machine (middeleeuwen, absolute monarchie, constitutionele monarchie, parlementaire monarchie of republiek), aan de andere kant het 'herleiden ervan tot haar zuiverste uitdrukking' (in 1917 overal!!) en daarmee het naderbij komen van de strijd voor het '*vernietigen*' ervan. Maar juist de kwestie van deze 'vernietiging', de kwestie van het 'breken', 'stuk breken' *verzwijgen* de opportunisten zowel als de kautskyanen stelselmatig!!!

Marx zegt in 1852: 'breken', 'vernietiging',

Marx zegt in 1871: 'stuk breken'.

Engels in 1872 ('Over het woningvraagstuk', 2de druk, 1887, blz. 55 tegen het eind) over 'diktatuur van het proletariaat'. Marx idem in 1875 ('Kritiek op het program van Gotha').

Brief van Marx aan de leden van de Commune Frankel en Varlin zie in '*Neue Zeit*' 29, 1, blz. 796 (10. III. 1911). De brief is van 13. V. 1871. Vol sympathie voor de Commune zegt Marx, dat hij terzake van de Commune enige honderden brieven heeft geschreven. Over de provincies schrijft hij: 'Helaas is hun' (van de provincies) 'optreden plaatselijk beperkt en "vreedzaam"' ... 'De Commune, zo komt het mij voor, verspilt te veel tijd aan kleinigheden en persoonlijk geharrewar.' (796.)*

Engels zegt in 1891 ('Over de kritiek op het sociaal-democratische ontwerp-program 1891',

* De omlijnde tekst staat zijdelings aan de rand van het manuskript. *De red.*

'*Neue Zeit*', XX, 1, 1901-1902, blz. 5 e. v.; de brief, waarin Engels aan Kautsky het verzenden van deze kritiek meedeelt, is gedateerd 29. VI. 1891):

'De politieke eisen van het ontwerp hebben een grote fout. Dat wat er eigenlijk moest worden gezegd *staat er niet in*' (cursief van Engels). (Blz. 9.)

NB

En Engels verklaart, dat de Duitse grondwet een 'kopie' is van de grondwet van 1850 en dat de Rijksdag (zoals Liebknecht heeft gezegd) 'het vijeblad van het absolutisme' is. (Blz. 10.)

... 'Op grond van deze grondwet en van het daardoor gesanktioneerde kleine-statengedoe, op grond van een bondgenootschap tussen Pruisen, Reuss Greiz Schleiz Lobenstein, waarvan het ene even veel vierkante mijlen telt als het andere vierkante duim, op een dergelijke grondslag de "verandering van alle arbeidsmiddelen in gemeenschapseigendom" te willen tot stand brengen is klaarblijkelijk zinloos.

Daaraan te raken is echter gevaarlijk. En toch moet de zaak zus of zo ter hand genomen worden. Hoe nodig dat is wordt juist nu bewezen door het in een groot deel van de sociaal-democratische pers inwortelende (einreißende) opportunisme. Uit vrees voor een nieuwe versie van de Socialistenwet, en met allerlei tijdens het van kracht zijn van die wet gevallen voorbarige uitlatingen in gedachten, moet nu opeens de tegenwoordige wettige toestand in Duitsland voor de partij voldoende kunnen zijn om al haar eisen langs vreedzame weg ingewilligd te krijgen.'

Verder zegt Engels, dat men nog van een 'vreedzaam' 'ingroeien' kan spreken ('men kan zich voorstellen' - dat is zwakker en voorzich-

NB:
argument
en
'volkswil' ...

tiger: zich alleen maar *voorstellen*) in landen als de democratische republieken Frankrijk en Amerika, in dergelijke monarchieën als Engeland, 'waar dagelijks in de pers gesproken wordt over het voor de deur staande afkopen van de dynastie en waar deze dynastie tegen de volkswil machteloos is' ...

'Maar in Duitsland, waar de regering nog alomachtig is en de Rijksdag en alle andere vertegenwoordigende lichamen zonder werkelijke macht zijn, in Duitsland iets dergelijks te willen proklameren en dan nog wel zonder noodzaak, wil zeggen het absolutisme het vliegblad ontnemen en dit voor de eigen naaktheid binden.

((*Het abstracte op de voorgrond, het concrete te verdoezelen!!*))
Nota bene!

NB
schitterend!
de kern van de
zaak geraakt!
NB

Zulk een politiek kan de eigen partij op de duur alleen maar in de war brengen. Men zet algemene, abstracte politieke vraagstukken op de voorgrond en verhuult daardoor de meest voor de hand liggende concrete kwesties, en wel die, welke zich bij de eerste grote gebeurtenissen, bij de eerste politieke crisis zelf op de agenda plaatsen. Wat kan hiervan anders het gevolg zijn dan dat de partij plotseling op het beslissende moment radeloos is, dat er over de meest beslissende punten onduidelijkheid en onenigheid heerst, omdat deze punten *nimmer* zijn *uitgediscussieerd*' (blz. 10) ...

'Dit (blz. 11) vergeten van de grote, voorname gezichtspunten voor de tijdelijke belangen van de dag, dit worstelen en zwoeven om het succes van het moment zonder rekening te houden met de latere gevolgen, dit prijsgeven van de toekomst van de beweging ter wille van het heden van de beweging mag dan "eerlijk" bedoeld zijn, *maar het is en blijft opportunistisch*, en het "eerlijke" opportu-

het 'eerlijke'
opportunistische
het gevaarlijkste
van alle

nisme is misschien het gevaarlijkste van alle. Welke zijn nu deze netelige, maar zeer wezenlijke punten?

Ten eerste. Als er iets vaststaat, dan is het dit, dat onze partij en de arbeidersklasse alleen de heerschappij kunnen bereiken onder de vorm van de democratische republiek. **Deze is zelfs de specifieke vorm voor de diktatuur van het proletariaat, zoals de grote Franse revolutie al heeft aangetoond' . . .**

. . . 'Nu schijnt het wettelijk niet mogelijk te zijn, dat men de eis van de republiek rechtstreeks in het program plaatst, hoewel dat zelfs onder Louis-Philippe in Frankrijk even toelaatbaar was als thans in Italië. Maar het feit, dat men niet eens een openlijk republikeins partij-program in Duitsland mag opstellen, bewijst wel hoe reusachtig de illusie is dat men daar op een gemoedelijk vreedzame wijze de republiek kan instellen, en niet alleen de republiek, maar ook de communistische maatschappij.

NB

Overigens kan men desnoods de republiek laten schieten. Maar wat er naar mijn mening in zou moeten en in kan, dat is de eis van de *concentratie van alle politieke macht in handen van de volksvertegenwoordiging*. En dat zou voorlopig voldoende zijn, wanneer men niet verder kan gaan.

'voorlopig'
'wanneer'

Ten tweede. De herconstituering van Duitsland' . . . En wel (a) afschaffing van het kleinstatengedoe, (b) 'Pruisen moet ophouden te bestaan,' moet opgelost worden in zich zelf besturende provincies, opdat het specifieke Pruisendom niet langer Duitsland bezwaart.'

NB

. . . 'Wat moet daarvoor in de plaats komen? Naar mijn mening heeft het proletariaat alleen maar iets aan de vorm van de ene en ondeelbare

weer!!
NB

NB*
naties' in
Engeland

NB

republiek. De federatieve republiek is op het reusachtige gebied van de Verenigde Staten thans nog over het geheel genomen een noodzakelijkheid, ofschoon ze in het oosten al een hinderpaal wordt. **Ze zou een stap vooruit zijn in Engeland, waar vier naties op beide eilanden wonen** en waar ondanks één parlement nu al drie verschillende rechtsstelsels naast elkaar bestaan. Ze is in het kleine Zwitserland al lang een hindernis geworden, die alleen te verdragen is doordat Zwitserland er genoeg mee neemt een zuiver passieve schakel in het systeem van Europese staten te zijn. Voor Duitsland zou een federatie à la Zwitserland een enorme stap achteruit zijn. Op twee punten verschilt de bondsstaat van de eenheidsstaat, nl. dat elke tot de bond behorende afzonderlijke staat, elk kanton zijn eigen civiele en strafwetgeving en rechterlijke organisatie heeft en dat er voorts naast de volkskamer een statenkamer bestaat, waarin elk kanton, hetzij groot, hetzij klein, als zodanig zijn stem uitbrengt.' (Blz. 11.) Onze bondsstaat = overgang naar de eenheidsstaat. En de *'revolutie van bovenaf'* (blz. 11) in de jaren 1866 en 1870 behoort door ons niet 'ongedaan gemaakt' te worden ('rückgängig machen'), maar we moeten die door de 'beweging van onderop' 'aanvullen'.

'Een eenheidsrepubliek dus. Maar niet in de betekenis van de Franse van vandaag, die niets anders is dan het in 1798 gegrondveste keizerrijk zonder de keizer. (Blz. 12.) Van 1792 af

*NB

Dit speciaal NB: In Engeland (1891) vier naties, en *derhalve* zou de federatieve republiek een stap vooruit zijn!!

tot 179
meente
Ameri
ben. F
en ho
speler
repub
lië, C
een
best
ser
de
da
m
m
m
h

...tt elk Frans de
meinde) volledig zelfbestuur naar
model, en dat moeten wij ook heb-
...t zelfbestuur moet worden ingericht
...n het zonder bureaucratie kan klaar-
... hebben Amerika en de eerste Franse
... ons bewezen en vandaag nog Austra-
... da en de andere Engelse koloniën. En
... elijk provinciaal en gemeentelijk zelf-
... is veel vrijer dan bij voorbeeld het Zwit-
... ederalisme, waar het kanton tegenover
... d* weliswaar zeer onafhankelijk is, maar
... het ook tegenover het district en de ge-
... te. De regeringen van de kantons benoe-
... districtsstadhouders en prefecten, waarvan
... in de Engels-sprekende landen geen weet
... ft en waarvan wij in de toekomst graag net
... verschoond willen blijven als van de Prui-
... che landraden en regeringsraden.**

Van al deze dingen zal niet veel in het pro-
gram mogen komen. Ik maak er ook voornam-
lijk melding van om de toestanden in Duitsland
te kenschetsen, waar het niet mogelijk is zoiets
te zeggen, en daarmee tegelijkertijd het zelfbe-
drog, dat dergelijke toestanden langs wettige
weg naar de communistische maatschappij wil
overbrengen. En voorts om het partijbestuur
eraan te herinneren, dat er nog andere politieke
vraagstukken van belang zijn dan de directe
wetgeving door het volk en de kosteloze rechts-
pleging, zonder welke wij er tenslotte ook wel
komen. Gezien de algemene onzekerheid kun-
nen deze vraagstukken van vandaag op morgen
brandend actueel worden, en wat dan, wanneer

* d.w.z. tegenover de federatieve staat in zijn geheel.

** commissarissen, districtshoofden van politie, gouverneurs, kortom alle
bovenaf benoemde ambtenaren.

we daarover niet hebben gediscussieerd, wanneer we het er niet over eens geworden zijn?

'aanduiding'

Wat er echter in het program kan komen en wat tenminste indirect kan dienen als aanduiding van wat er niet gezegd kan worden, is de eis:

NB

"Volledig zelfbestuur in provincie, district en gemeente door volgens algemeen kiesrecht gekozen beampten. Afschaffing van alle vanwege de staat benoemde plaatselijke en provinciale overheden."

Of het overigens nog mogelijk is met betrekking tot de zojuist besproken punten programmeisen te formuleren, kan ik hier niet zo goed beoordelen als jullie ginds. Maar het is wel gewenst, dat deze kwesties binnen de partij bediscussieerd worden voordat het te laat is.' (Blz. 12.)

NB

+ ibidem schrijft Engels eenvoudig: '5. Volledige scheiding van kerk en staat. Alle religieuze gemeenschappen zonder uitzondering worden door de staat als particuliere genootschappen behandeld. Ze raken elke ondersteuning uit openbare middelen en elke invloed op de openbare scholen kwijt.' Alleen dat!! NB: In plaats van 'het verklaren van de godsdienst tot privézaak'?? [Zie eveneens hier, blz. 32, onderaan.]*

Het blijkt dus, dat Engels in 1891 (29. VI. 1891), bij het behandelen van het politieke program van de sociaal-democratie,

(1) direct tegen het *opportunisme* strijdt, door het er over te hebben dat het opportunisme in de partij wortel schiet en door het te definiëren als het 'vergeten van de grote, voornaamste "gezichtspunten"' (samenhangen);

* Zie blz. 67 van deze uitgave. *De red.*

(2) het begrip 'diktatuur van het proletariaat' herhaalt;

(3) aan de republiek vasthoudt (als 'de specifieke vorm voor de diktatuur van het proletariaat');

(4) staat op het afschaffen van alle door de staat benoemde ambtenaren in het plaatselijke zelfbestuur;

(5) zich uitspreekt tegen de illusie van een *slechts* vreedzame, *slechts* wettelijke weg.

Een duidelijk beeld!

Theoretisch in het bijzonder **NB** de verbinding van de diktatuur van het proletariaat met volledig plaatselijk zelfbestuur.

De bourgeoisie heeft van de feodale + absolute monarchie de 'bureaucratisch-militaire' staatsmachine overgenomen en haar ontwikkeld. De opportunisten (in het bijzonder 1914-1917) raakten daarin vergroeid (het imperialisme als tijdperk heeft haar in de ontwikkelde landen in het algemeen reusachtig versterkt). De taak van de proletarische revolutie: deze machine te 'breken', haar beneden, ter plaatse, te vervangen door volledig zelfbestuur en boven door de *directe* macht van het gewapende proletariaat, door zijn diktatuur.

Waardoor de gemeenten samen te vatten, met elkaar te verbinden? Door niets, zeggen de anarchisten (α). Door bureaucratie en militaire kaste, zegt (en doet) de bourgeoisie (β). Door het verenigen en organiseren van de gewapende arbeiders (*door 'sowjets van arbeidersafgevaardigden'!*), zegt het marxisme (γ).

(α) = 'afschaffing' van de staat; (β) = ver-	}} samen- vatting: ongeveer:
eeuwiging (nauwkeuriger: verdediging) van de	
staat; (γ) = op revolutionaire wijze gebruik maken van de staat (diktatuur van het proleta-	

riaat; de oude machine stukbreken; het verzet van de bourgeoisie onderdrukken; de volledig democratische gemeenten door het bewapende, gecentraliseerde proletariaat samenvatten, met elkaar verbinden) voor de *overgang* naar het opheffen van de klassen, naar het *communisme*, dat leidt tot *het afsterven van de staat*.

Ad (α) – a-politiek gedoe; ad (γ) – deelname aan de politieke strijd *ter* voorbereiding op het revolutionair gebruik maken van de staat.

Bernstein onderstreept in zijn 'Voorwaarden', blz. 24, speciaal het antwoord van Engels aan de 'Jongen'⁹ van 13. IX. 1890 (in de 'Sociaal-democraat'), waarbij hij dit antwoord als volgt weergeeft: 'Engels verklaarde de beweging van de Jongen tot louter een "literatoren- en studentenrevolte", verweet hen een "krampachtig verwrongen marxisme" en verklaarde, dat wat van die kant de fraktie voor de voeten wordt geworpen, in het beste geval op bagatellen neerkomt; de "Sächsische Arbeiter-Zeitung" moge dan zo lang als zij wil hopen op het te boven komen van de naar successen hakende parlementaire richting in de sociaal-democratie door het gezonde verstand van de Duitse arbeiders, hij, Engels, hoopt niet met haar mee, hem is van een dergelijke meerderheid in de partij niets bekend.' (Zo interpreteert Bernstein de passage en plaatst haar tegenover de opmerkingen van Engels uit 1887 in het voorwoord tot het werk 'Over het woningvraagstuk'. N.B.)*

* De omliggende tekst staat aan de rand van het manuscript. De red.

vast
kriti
met
sch

arb
vo
de
re
zi
is
v
l

... onder andere, dat Engels
... het ontwerp-program van Erfurt
... ekking tot de paritaire kamers nog

... eent opgemerkt te worden, dat wij met
... amers van voor de helft arbeiders en
... helft ondernemers gelijkmd zouden wor-
... e meerderheid zou gedurende vele ja-
... eeds aan de kant van de ondernemers
... één zwart schaap onder de arbeiders
... aartoe voldoende. Indien niet uitgemaakt
... dt dat bij geschillen *beide helsten afzonder-*
... (onderstreept door Engels) hun oordeel ge-
... , dan zou het veel beter zijn een onderne-
... rskamer en *daarnaast een onafhankelijke*
... arbeiderskamer te hebben.' (Blz. 13.) (Onder-
... treept door Engels.)

Sic!
(‘gelijmd’)

voortref-

felijk!

In diezelfde kritiek op het ontwerp-
program van Erfurt schreef Engels over
het begrip ‘*gebrek aan planmatigheid*’:
‘En wanneer wij van de naamloze ven-
nootschappen overgaan naar de trusts, die
hele takken van industrie beheersen en
monopoliseren, houdt er niet alleen de
particuliere produktie op, maar ook het
gebrek aan planmatigheid.’ (Blz. 8.)

NB: Engels
over trusts:

Samenvattend: Marx 1852 – taak: bureaucra-
tisch-militaire machine ‘**breken**’.

Marx 1871 – betekenis van de Commune van
Parijs: poging de bureaucratisch-militaire

machine te ‘**breken**’. –
Engels (+ Marx) 1875 het sterkst ‘tegen’ de
staat (hier, blz. 13).*

* Zie blz. 30-31 van deze uitgave. *De red.*

Marx en Engels van 1872 tot 1891 – 'diktatuur van het proletariaat'.

Zoeken en vaststellen of Marx en Engels *voor 1871* over 'diktatuur van het proletariaat' hebben gesproken. Ik meen van niet!¹⁰

In het *Communistisch Manifest* (1847) alleen 'proletarische revolutie', 'communistische revolutie', 'gewelddadige omverwerping van iedere tot dusverre bestaande maatschappelijke orde' ... 'de verheffing van het proletariaat tot heersende klasse, de verovering van de democratie' (slot van hoofdstuk II) = eerste stap (= eerste formulering!!).*

Engels 1891 – diktatuur van het proletariaat + afschaffing van de staatsambtenaren in het plaatselijke zelfbestuur.
~ " ~ in hetzelfde jaar inleiding tot de 'Burgeroorlog' met een speciale verwijzing naar het gevaarlijke van het in Duitsland heersende 'bijgeloof aan de staat' (zie hier blz. 34-35).**

In 'Neue Zeit', XIX, 1 (1901, 2. I., nr. 14, blz. 425-7) verschenen 'Brieven van F. Engels over de Franse arbeiderspartij'.

((Bernstein had in 'Mouvement Socialiste'¹¹ (nr. 45) (klaarblijkelijk 1900) brieven gepubliceerd van Engels tegen de guesdisten die betrekking hebben op de jaren 1881, 18 en 1883. Verschenen in de oorspronkelijke tekst in 'Vorwärts'¹² nr. 277 en 278 van

* Deze alinea staat in het manuscript links naast de drie voorgaande alinea's.
De red.

** Zie blz. 7 van deze uitgave. *De red.*

en 29. XI. 1900. Deze brieven, waarin Engels schijnbaar Clemenceau verdedigt, waren door de opportunisten uitgebuit. Daarop heeft Lafargue in de 'Socialiste'¹³ (nr. 115 van 24. XI. 1900) brieven gepubliceerd uit de jaren 1886 tot 1895, welke nu in het genoemde nummer van de 'Neue Zeit' afgedrukt zijn.)))

Van theoretische betekenis bevatten deze brieven niets. Noteren slechts

6. III. 1894:

'Maar, zo zullen de exradikalen tegen ons zeggen, wij hebben in Frankrijk de republiek; bij jullie is dat iets anders. Wij kunnen bij ons van de regering gebruik maken voor socialistische maatregelen! – Tegenover het proletariaat onderscheidt de republiek zich van de monarchie alleen doordat ze de *gerede*, geschikte politieke vorm is voor de toekomstige heerschappij van het proletariaat. Jullie hebt op ons voor, dat jullie ze al hebt. *Wij anderen moeten 24 uur verliezen om ze tot stand te brengen* (blz. 425) (onderstreept door Engels). Maar net als elke andere regeringsvorm wordt ook de republiek bepaald door datgene, wat haar inhoud vormt. Zolang ze de vorm is van de burgerlijke democratie, is ze ons even vijandig als welke monarchie ook (afgezien van de *vormen* van deze vijandigheid). Het is dan ook een volstrekt onvergeeflijke illusie haar qua karakter als een socialistische vorm te beschouwen. Wij kunnen haar concessies afdwingen, maar haar nooit de tenuitvoerlegging van onze eigen taken toevertrouwen, zelfs al konden we haar door een minderheid controleren, sterk genoeg om zich van vandaag op morgen in een meerderheid te kunnen veranderen.'

Inleiding van Engels tot 'De
klassenstrijd in Frankrijk' geda-
teerd NB: 6. III. 1895

3. IV. 1895:

'X... heeft me een fraaie streek geleverd. Hij heeft aan mijn inleiding tot de artikelen van Marx over Frankrijk van 1848-1850 al datgene ontnomen, wat hem kan dienen als steun voor de *tot iedere prijs vreedzame en het gebruiken van geweld afwijzende taktiek*, die hij sedert enige tijd gelieft te prediken, en dat nog wel op dit moment, nu men in Berlijn dwangwetten voorbereidt. Maar deze taktiek predik ik alleen voor *het Duitsland van vandaag*, en dat bovendien nog *met alle voorbehoud* (sou bonne réserve). In Frankrijk, België, Italië, Oostenrijk kan deze taktiek in haar totaliteit niet worden gevolgd en voor Duitsland kan ze morgen al onuitvoerbaar worden.' (Onderstrepingen door Engels.)

NB

Vergl. 'Weg naar de macht', 2de druk, 1910, blz. 51, brief van Engels aan Kautsky van 1. IV. 1895: 'Tot mijn verbazing zag ik vandaag in de "Vorwärts" een uittreksel van mijn inleiding, zonder mijn voorkennis afgedrukt en dermate pasklaar gemaakt, dat ik er als een vreedzame aanbieder van de legaliteit hoe dan ook uit te voorschijn kom. Met des te meer verlangen zie ik er naar uit dat het geheel nu in de "Neue Zeit" verschijnt, opdat deze smadelijke indruk wordt uitgewist. Ik zal Liebknecht hierover heel beslist mijn mening zeggen en ook diegenen, die, wie het ook mogen zijn, hem de gelegenheid hebben gegeven mijn mening te verdraaien.'

NB

NB

2. VI. 1894:

'Dit voorwaarts drijven van het socialisme, dat bij jullie aan de dag treedt, kan tot een beslissend conflict leiden, waarbij jullie de eerste overwinningen boeken. De revolutionaire traditie van het land en van de hoofdstad, het karakter van jullie leger, dat sinds 1870 zodanig gereorganiseerd is dat het een veel sterker volkskarakter heeft gekregen, dit alles maakt een overeenkomstige eventualiteit mogelijk. Maar om de overwinning veilig te stellen, om de grondslagen van de kapitalistische maatschappij ineen te doen vallen, daarvoor hebben jullie de energieke steun nodig van een socialistische partij, die sterker, talrijker, meer in de strijd beproefd en meer bewust is dan die, waarover jullie beschikken. Daarmee zou in vervulling gaan wat wij al vele jaren geleden hebben voorzien en voorspeld: de Fransen geven het sein, openen het vuur, en de Duitsers beslissen het gevecht.'

22. XI. 1887:

'U zult in de L... wel de redevoering van N. in de kieskring van K. hebben gelezen. Hij klaagt er terecht over, dat de partij meer en meer *kleinburgerlijk wordt* (vas'embourgeoisant). Dit is het ongeluk van alle extreme partijen, zodra het uur nadert waarop ze "mogelijk" worden. Maar onze partij kan in dit opzicht een zekere grens niet overschrijden zonder zich zelf op te geven, *en het komt me voor, dat we in Frankrijk evenals in Duitsland deze grens hebben bereikt. Gelukkig is het nog tijd daaraan een halt toe te roepen.*' (Onderstrepingen van Engels.) (Blz. 426.)

27. X. 1890 – tegen de 'Jongen', dat zij allemaal baantjesjagers en pseudo-marxisten zijn ('ik ben geen marxist', zei Marx met betrekking

tot dergelijke lui) – en dat Marx met Heine zou zeggen: 'Ik heb draken gezaaid en vlooiën geoogst.' (Blz. 427.)

ibidem blz. 794. '*Marx over de beschermende rechten*' – niet gehouden redevoering (tweede) van Marx over vrijhandel in een vertaling van Weydemeyer (uitgegeven 1848) uit de 'New Yorker Volkszeitung'. Over protectionisme. Onder andere:

'In het algemeen echter kunnen de sociale hervormingen evenwel nooit door de zwakte van de sterke bewerkstelligd worden; ze moeten en zullen in het leven geroepen worden door de sterkte van de zwakke.'¹⁴

Marx in 1848? voor 1848

BRIEF VAN ENGELS AAN BEBEL

Buitengewoon belangrijk voor het vraagstuk van de staat is de brief van Engels aan Bebel van 18/28. III. 1875. (Bebel. 'Uit mijn leven', deel II, blz. 318 e.v. Stuttgart 1911: Ten Geleide 2. IX. 1911.)

De belangrijkste passage luidt volledig:

... 'De vrije volksstaat is in de vrije staat veranderd. Grammatikaal gezien is een vrije staat er een, waar de staat vrij is tegenover zijn burgers, dus een staat met een despotische regering. Men moest maar liever ophouden met al dat gepraat over de staat (blz. 321–322), vooral *sinds de Commune*, die reeds geen staat in de eigenlijke zin van het woord meer was. De "*volksstaat*" is ons door de anarchisten

NB

tot walgens toe voor de voeten geworpen*, of-
 schoon reeds het geschrift van Marx tegen Prou-
 dhon¹⁵ en later "Het Communistisch Manifest"
 ronduit zeggen dat *met de invoering van
 de socialistische maatschappij de
 staat zich vanzelf oplost (sich auflöst) en
 verdwijnt*. Daar nu de staat toch slechts een
 voorbijgaande instelling is, waarvan men zich in
 de strijd, in de revolutie bedient om zijn tegen-
 standers er met geweld onder te houden, is het
 pure onzin van "vrije volksstaat" te spreken:
 Zolang het proletariaat de staat nog *gebruikt*
 (onderstreept door Engels), doet het dit *niet
 in het belang van de vrijheid,
 maar om er zijn tegenstanders
 mee onder de duim te houden,
 en zodra er van vrijheid sprake
 kan zijn, houdt de staat als zo-
 danig op te bestaan*. Wij zouden dus
 willen voorstellen overal in plaats van *staat*
 "Gemeinwesen"¹⁶ te plaatsen, een goed oud
 Duits woord, dat het Franse "commune" zeer
 goed kan vervangen.¹⁷

NB

NB

Dit is wel de meest treffende en beslist de
 meest scherpe passage bij Marx en Engels om
 zo te zeggen 'tegen de staat'.

(1) 'Men moest maar liever ophouden met al
 dat gepraat over de staat.'

(2) 'De Commune was al *geen* staat meer in
 de eigenlijke zin van het woord.' (Wat was ze
 dan wel? Kennelijk de overgangsvorm van de
 staat naar de niet-staat!)

(3) De anarchisten hebben ons tot walgens
 toe de 'volksstaat' 'voor de voeten geworpen'.
 (Marx en Engels schaamden zich dus voor deze
 kennelijke fout van hun Duitse vrienden; - ze

* '(Gerade) in die Zähne = gerade ins Gesicht': woordenboek van Sanders.

beschouwden hem echter, en *onder de toenmalige verhoudingen* natuurlijk terecht, als een onvergelijkelijk minder belangrijke fout dan de fout van de anarchisten. Dit NB!!)

(4) De staat 'valt vanzelf uiteen ('lost zich op') Nota bene en verdwijnt' ... (verg. later: 'sterft af') 'met de invoering van de socialistische maatschappij' ...

(5) De staat is een 'voorbijgaande instelling', die men 'in de strijd, in de revolutie' gebruikt ... (die vanzelfsprekend door het *proletariaat* wordt gebruikt) ...

(6) De staat wordt gebruikt *niet in het belang van de vrijheid*, maar *om de tegenstanders van het proletariaat onder de duim te houden* (?Niederhaltung* is geen onderdrukking in de eigenlijke betekenis, maar het afhouden van restauratie, het onderworpen houden).

(7) Als er vrijheid zal zijn, zal er geen staat zijn.

Gewoonlijk worden de begrippen 'vrijheid' en 'democratie' als identiek beschouwd en vaak wordt het ene voor het andere gebruikt. Heel vaak verkondigen de vulgair-marxisten (met Kautsky, Plechanow en Co. voorop) juist deze opvatting. In werkelijkheid sluit de democratie vrijheid uit. De dialektiek (de loop) van de ontwikkeling is aldus: van absolutisme naar burgerlijke democratie; van burgerlijke naar proletarische democratie; van proletarische naar in het geheel geen.**

* 'Niederhaltung' (onder de duim houden) bij Lenin Duits. *De vert.*

** Deze alinea staat in een hoekje van de voorafgaande bladzijde van het manuskript, onderaan, op een vrije plaats, en wordt door ons in overeenstemming met haar inhoud na punt 7 gebracht. *De red.*

(8) 'Wij' (d.w.z. Engels en *Marx*) zouden willen voorstellen '*overall*' (in het program) in plaats van 'staat' 'Gemeinwesen', 'commune' te zeggen!!!

NB!!!!

Daaruit kan men zien hoe Marx en Engels niet alleen door de opportunisten, maar ook door Kautsky werden vervlakt en verdraaid.

De opportunisten hebben *geen* enkele van deze *acht* uitzonderlijk rijke gedachten begrepen!!

Ze hebben *alleen* de praktische noodzaak van het heden genomen: het gebruik maken van de politieke strijd, het gebruik maken van de *bruidige* staat voor het scholen, opvoeden van het proletariaat, voor het 'afdwingen van concessies'. Dat is juist (tegen de anarchisten), maar het is slechts een honderdste van het marxisme, indien men zich zo rekenkundig mag uitdrukken.

Kautsky heeft in zijn propagandistische en in het algemeen in zijn publicistische werk de punten 1, 2, 5, 6, 7, 8 en het 'breken' van Marx volledig verdoezeld (of vergeten? of niet begrepen?) (in de polemiek tegen Pannekoek in 1912 of 1913 was Kautsky (zie verderop, blz. 45-47)* op dit punt reeds helemaal naar het opportunisme afgezakt) . . .

Van de anarchisten scheiden ons (α) het gebruik maken van de staat *thans* en (β) tijdens de *revolutie* van het proletariaat ('diktatuur van het proletariaat') – vraagstukken van het grootste belang voor de praktijk, nu al. (Deze juist is Boecharin *vergeten*!)

Van de opportunisten scheiden ons de diepere, 'meer onvergankelijke' waarheden over ($\alpha\alpha$)

* Zie blz. 93-99 van deze uitgave. *De red.*

het 'voorbijgaande' karakter van de staat, over (ββ) het *schadelijke* van het 'gepraat' daarover nu, over (γγ) het niet geheel met de staat overeenkomende karakter van de diktatuur van het proletariaat, (δδ) over de tegenspraak tussen staat en vrijheid, (εε) over de meer juiste gedachte (het begrip, de programmatische term) van 'Gemeinwesen' in plaats van staat, (ζζ) over het 'stukslaan' (zerbreken) van de bureaucratisch-militaire machine. Niet te vergeten voorts, dat de *diktatuur van het proletariaat* door de openlijke opportunisten van Duitsland (Bernstein, Kolb etc.) direct, door het officiële program en door Kautsky *indirect* van de hand wordt gewezen, doordat men er in de dagelijkse agitatie over zwijgt en het renegatengedoe van mensen als Kolb en consorten *duldt*.

In augustus 1916 heb ik Boecharin geschreven: 'Laat je gedachten over de staat *tot rijpheid komen*'. Hij liet ze echter *niet* rijp worden, drong zich als 'Nota bene'¹⁸ aan de pers op en deed het op zo'n manier, dat hij, in plaats van de kautskyanen te ontmaskeren, hen door zijn fouten *bielp*!! In de grond van de zaak komt Boecharin echter dichter bij de waarheid dan Kautsky.

NB

'Neue Zeit', XIX, 1 (1900-1901) (nr. 26, 27. III. 1901), blz. 804: M. Beer over het verval van Engeland met opmerkingen over zijn imperialisme, zijn *verrotting*, en over het *imperialisme* van de andere landen. — — — NB. Van dezelfde auteur: 'Sociaal imperialisme', 'Neue Zeit', XX, 1 (1901-1902), blz. 209 e.v. (Fabiërs) en 'De huidige toestand van het Trade-Unionisme', *t.z.p.* blz. 43 (NB). (('Imperialistisch-sociaal tijdperk'.))

XIX, 2, blz. 197: artikel van *Walter* over het 'Russische imperialisme' ... ((van Peter I tot aan *China* in de 20ste eeuw)).

KRITIEK OP HET PROGRAM VAN GOTHA

Brief van *Engels* aan *Bebel*, geschreven op 28. III. 1875. Brief van *Marx* aan Bracke met *Kritiek op het program van Gotha*, ruim een maand later geschreven: op 5. V. (*mei*) 1875 ('*Neue Zeit*', IX, 1; 1891) (1890-1891. Nr. 18).

Op het eerste gezicht schijnt Marx in deze brief veel meer 'aanhanger van de staat' te zijn - wanneer het toegestaan is deze triviale uitdrukking van onze vijanden te gebruiken - dan Engels.

Engels stelt voor: (1) in het geheel niet van staat te spreken; (2) dit woord te vervangen door 'Gemeinwesen'; (3) verklaart hij zelfs over de Commune (d.w.z. de 'diktatuur van het proletariaat'), dat ze 'reeds geen staat in de eigenlijke zin van het woord meer was', bij Marx daarentegen *geen lettergreep* over dit alles, *intendeel*, hij spreekt zelfs over 'de toekomstige staat van de communistische maatschappij'!! ('*Neue Zeit*', IX, 1, blz. 573.)*

Op het eerste gezicht zou de indruk kunnen ontstaan van een flagrante tegenspraak, van een verwarring of meningsverschil! Maar alleen op het eerste gezicht.

De (voor deze kwestie) beslissende passage uit de brief van Marx luidt volledig:

* Hier blz. 16 onderaan. (Zie blz. 37 van deze uitgave. *De red.*)

‘De “tegenwoordige maatschappij” is de kapitalistische maatschappij, die meer of minder vrij van middeleeuwse bijmengsels, meer of minder gewijzigd door de bijzondere historische ontwikkeling van ieder land, meer of minder ontwikkeld in alle beschaafde landen bestaat. De “tegenwoordige staat” daarentegen wisselt met de landsgrenzen. Hij is een andere in het Pruisisch-Duitse rijk dan in Zwitserland (572), in Engeland een andere (573) dan in de Verenigde Staten. “De tegenwoordige staat” is dus een fictie.

Maar toch hebben de verschillende staten van de verschillende beschaafde landen, ondanks hun bonte verscheidenheid in vorm, alle gemeen dat zij op de bodem staan van de moderne burgerlijke maatschappij, waarvan de ene alleen meer of minder kapitalistisch ontwikkeld is dan de andere. Zij hebben dus ook zekere wezenlijke karaktertrekken gemeen. In die zin kan men van het “tegenwoordige staatsbestel” spreken in tegenstelling met de toekomst, waarin zijn tegenwoordige wortel, de burgerlijke maatschappij, afgestorven is.

Dan rijst de vraag: Welke verandering zal

NB

||| *het staatsbestel in een communistische maatschappij ondergaan? Met andere woorden, welke maatschappelijke functies blijven er dan over die met de tegenwoordige functies van de staat overeenkomen?*

Deze vraag kan alleen wetenschappelijk beantwoord worden en men komt geen vlooiesprong dicht bij het probleem al gaat men duizend keer het woord volk met het woord staat combineren.’

|| Tussen de kapitalistische en de communistische maatschappij ligt de periode van de revo-

lutionaire verandering van de ene in de andere. Daarmee komt ook een politieke overgangsperiode overeen, waarin de staat niets anders kan zijn dan *de revolutionaire diktatuur van het proletariaat*. (Onderstreept door Marx.)

Het program nu houdt zich noch met deze laatste, noch met *de toekomstige staat van de communistische maatschappij* bezig.' ||||

Het is duidelijk, dat dit een verwijt is; dat blijkt uit de volgende zin: Het program houdt zich met de oude democratische litanie (Litanei) 'bezig', *maar niet* met de revolutionaire diktatuur van het proletariaat en met het staatsbestel van de communistische maatschappij . . .

'Zijn politieke eisen bevatten niets dan de alleman bekende democratische litanie: algemeen kiesrecht, directe wetgeving, volksrecht, volksweer etc. Zij zijn slechts een echo van de burgerlijke Volkspartij, van de Vredes- en Vrijheidsbond'¹⁹ . . . (573) . . . ||

Deze eisen, zegt Marx, zijn al 'gerealiseerd' – alleen niet in de Duitse staat, maar in andere, in Zwitserland, in de Verenigde Staten. Deze eisen zijn *alleen* in een *democratische republiek* 'op zijn plaats' ('am Platze'). Het program verlangt niet de republiek, zoals de Franse arbeidersprograms onder Louis-Philippe en onder Lodewijk Napoleon dat hebben gedaan – dat kan in Duitsland niet, dus heeft het geen zin van het militaire des-

heel
goed
(en zeer
belangrijk)

potisme dingen te eisen die alleen in een democratische republiek op hun plaats zijn ... zelfs de vulgaire democratie *'is nog torenhoog verheven boven zulk soort democratendombinnen de grenzen van wat door de politie geoorloofd en logischerwijze ongeoorloofd is'*.²⁰

In deze woorden heeft Marx als het ware heel het triviale van het kautskyanisme voorzien: zoetgevooisde praatjes over allerlei goede dingen, die op een vergoelijking van de werkelijkheid neerkomen; want de onverzoenlijkheid van de democratische vrede en het imperialisme, van democratie en monarchie enz. wordt verdoezeld of blijft in het duister.

Dus, de diktatuur van het proletariaat is 'een politieke overgangsperiode'; het is duidelijk, dat ook *de staat van deze periode* een overgang van de staat naar de niet-staat is, d.w.z. 'geen staat in de eigenlijke betekenis van het woord meer'. Tussen Marx en Engels bestaat er op dit punt dus volstrekt geen tegenspraak.

Maar Marx spreekt verderop over 'de toekomstige staat van de communistische maatschappij'!! Dus zelfs in de *'communistische maatschappij'* zal er een staat zijn!! Bestaat er hier geen tegenspraak?

Neen:

De staat wordt
door de bourgeoisie
gebruikt

I -- in de kapitalistische maatschappij in de eigenlijke betekenis van het woord

De staat wordt
door het proleta-
riaat gebruikt

De staat wordt
niet gebruikt,
hij sterft af

II – – overgang (diktatuur van het
proletariaat): staat van het
overgangstype (geen staat in
de eigenlijke betekenis)

III – – communistische maatschap-
pij: *afsterven* van de staat

Volstrekte consequentie en duidelijkheid!!

Anders:

I – democratie slechts
voor de rijken en voor
een kleine laag van het
proletariaat. [De ar-
men hebben andere
zorgen aan hun hoofd!]

II – democratie voor de
armen, voor 9/10 van
de bevolking, onder-
drukking met geweld
van het verzet der rij-
ken

III – volledige democratie,
die tot gewoonte wordt
en daardoor afsterft,
die plaats maakt voor
het beginsel 'Ieder naar
zijn bekwaamheden,
aan ieder naar zijn be-
hoeften'.

Zie blz. 19 in de marge*

I – democratie louter als
uitzondering, nooit vol-
ledig ...

II – bijna volledige de-
mocratie, slechts beperkt
door de *onderdrukking*
van het verzet van de
bourgeoisie

III – werkelijk volledige
democratie, die gewoon-
te wordt en *daar-
door* afsterft... Vol-
ledige democratie staat
gelijk aan geen demo-
cratie. Dat is geen pa-
radox, maar de waar-
heid!

* Zie blz. 42 van deze uitgave. *De red.*

Op de kwestie van de staat heeft ook een zeer wezenlijke passage betrekking in de *Kritiek op het program van Gotha*, waar een *economische* analyse van de toekomstige maatschappij wordt gegeven.

Marx kritiseert hier (blz. 565-7) de idee van Lassalle over de 'onverkorte opbrengst van de arbeid' en wijst op de noodzaak een fonds voor de vervanging van de verbruikte produktie-middelen, een reservefonds, de kosten voor het bestuur, voor scholen, gezondheidsinstellingen enz. af te trekken, *en vervolgt*:

NB

NB

Waarmee wij hier te maken hebben is een communistische maatschappij, niet zoals zij zich op haar eigen grondslag heeft *ontwikkeld*, maar omgekeerd, zoals zij juist uit de kapitalistische maatschappij *voortkomt*, dus in ieder opzicht, economisch, zedelijk, geestelijk, nog behept is met de moedervlekken van de oude maatschappij, uit welker schoot zij afkomstig is. Dienovereenkomstig krijgt de afzonderlijke producent - na de kortingen - precies terug wat hij haar geeft. Wat hij haar gegeven heeft is zijn individuele hoeveelheid arbeid. Bijvoorbeeld, de maatschappelijke arbeidsdag bestaat uit de som van de individuele arbeidsuren. De individuele arbeidstijd van de afzonderlijke producent is het door hem geleverde deel van de maatschappelijke arbeidsdag, zijn aandeel daaraan. Hij ontvangt van de maatschappij een bewijs, dat hij zo en zoveel arbeid heeft geleverd (na aftrek van zijn arbeid voor het gemeenschappelijke fonds) en met dit bewijs kan hij aan de maatschappelijke voorraad consumptiemiddelen zoveel onttrekken als dezelfde hoeveelheid arbeid kost. Dezelfde hoeveelheid arbeid, die hij in de ene

vorm aan de maatschappij heeft gegeven, krijgt hij in de andere vorm terug.' (566.)²¹

In eigendom van de afzonderlijke personen kan niets overgaan buiten de individuele consumptiemiddelen. 'Wat echter de verdeling van deze laatste onder de afzonderlijke producenten betreft, daar heerst hetzelfde principe als bij de ruil van waren-equivalenten, dezelfde hoeveelheid in de ene vorm wordt tegen dezelfde hoeveelheid arbeid in een andere vorm geruild.' (567.) Dit gelijke recht vooronderstelt de *ongelijkheid*, de feitelijke ongelijkheid, de ongelijkheid van de mensen, want de ene is sterk, de andere zwak enz. (de individuen 'zouden geen verschillende individuen zijn als zij niet ongelijk waren') (567) – de een zal meer ontvangen dan de ander.

'Maar deze misstanden zijn in de eerste fase van de communistische maatschappij, zoals deze zojuist na langdurige barensweeën uit de kapitalistische maatschappij is voortgekomen, niet te vermijden. Het recht kan nooit hoger zijn dan de economische vorm en de daardoor bepaalde culturele ontwikkeling van de maatschappij.'

'In een *hogere fase* van de *communistische* maatschappij, nadat de knechtende onderwerping van de individuen aan de arbeidsdeling en daarmee ook de tegenstelling tussen geestelijke en lichamelijke arbeid verdwe-

Dus:

I. 'langdurige barensweeën'

II. 'eerste fase van de communistische maatschappij'

III. 'hogere fase van de communistische maatschappij'

NB

nen is; nadat de arbeid niet alleen middel tot leven, maar zelfs de eerste levensbehoefte geworden is; nadat met de alzijdige ontwikkeling van de individuen ook hun produktieve krachten zijn gegroeid en alle bronnen van de coöperatieve rijkdom rijker vloeien – eerst dan kan de

NB

||| **enge burgerlijke rechtshorizon** geheel worden overschreden en kan de maatschappij in ||| haar vaandels schrijven: Ieder naar zijn bekwaamheden, aan ieder naar zijn behoeften!' (567.)

Hier worden dus duidelijk, helder en nauwkeurig twee fasen van de communistische maatschappij onderscheiden:

Evenzeer een vorm van dwang: 'Wie niet werkt krijgt ook niet te eten'

}} de *lagere* ('eerste') – verdeling van de consumptiemiddelen 'evenredig' (567) aan de hoeveelheid arbeid die ieder aan de maatschappij levert. De ongelijkheid van de verdeling is nog sterk. De 'enge burgerlijke rechtshorizon' is *nog niet geheel* overschreden. Dit *N B !!* Met het (halfburgerlijke) recht verdwijnt blijkbaar ook nog niet geheel de (halfburgerlijke) staat. Dit *Nota Bene !!*

NB

De arbeid is een behoefte geworden, er bestaat geen enkele dwang

}} de '*hogere*' – 'ieder naar zijn bekwaamheden, aan ieder naar zijn behoeften'. Wanneer is dat mogelijk? Wanneer (1) de tegenstelling tussen geestelijke en lichamelijke arbeid is verdwenen; (2) de arbeid *eerste levensbehoefte* wordt (NB: de gewoonte om te werken wordt regel, zonder dwang!!); (3) de produktiekrachten zich geweldig zullen hebben ontwikkeld enz. Het is duidelijk, dat het *volledige* afsterven van de staat pas op deze hogere trap mogelijk is. Dit NB.

BRIEF VAN ENGELS 1875

De brief van Engels aan Bebel van 18/28. III. 1875 bevat nog bijzonder leerzame passages, die bepaalde kanten van het marxisme helderder dan elders belichten:

(1) ... 'Eerst neemt men' (in het program van Gotha) 'de luidklinkende, maar historisch onjuiste frase van Lassalle aan: Tegenover de arbeidersklasse vormen alle andere klassen *slechts een reactionaire massa. Deze zijn slechts in enkele uitzonderingsgevallen waar, b.v. in een revolutie van het proletariaat, zoals de Commune, of in een land, waar niet alleen de bourgeoisie staat en maatschappij naar haar beeld heeft gevormd, maar ook na haar reeds de democratische kleine burgerij deze omvorming tot de laatste consequentie heeft doorgevoerd.*' (Blz. 319). (In Duitsland zijn jullie 'jarenlang' met de Volkspartij hand in hand gegaan, en zeven politieke eisen stellen jullie op, 'waarvan er niet één is die niet *burgerlijk* (onderstreept door Engels) – democratisch is'.)²²

NB

(als in
Zwitser-
land)

NB

(2) ... 'Ten vijfde' (vijfde tegenwerping van Engels) 'is er in het geheel geen sprake van de organisatie van de arbeidersklasse als klasse door middel van de *vakverenigingen*. En dat is een zeer belangrijk punt, want *dat is de eigenlijke klasseorganisatie van het proletariaat*, waarin het zijn dagelijkse strijd tegen het kapitaal uitvecht, waarin het zich schoolt en die heden ten dage bij de ergste reactie (zoals nu in Parijs) gewoonweg niet meer kapot te krijgen is. (321.) Gezien de betekenis die deze organisatie ook in

Sic!

NB

Duitsland krijgt, zou het naar onze mening absoluut noodzakelijk zijn haar in het program te vermelden en zo mogelijk een plaats voor haar open te laten in de organisatie van de partij.'

NB

(3) ... 'Eveneens ontbreekt' (in het program) 'de eerste voorwaarde van alle vrijheid: dat alle ambtenaren voor al hun ambtelijke handelingen tegenover iedere burger voor de gewone rechtbanken en volgens het gemene recht verantwoordelijk zijn.' (321.)

(4) ... "Afschaffing van alle sociale en politieke ongelijkheid" is ook een zeer bedenkelijke frase in plaats van: "opheffing van alle klassenverschillen". Van land tot land, van provincie tot provincie, van plaats tot plaats zelfs zal er steeds een *zekere* ongelijkheid van de levensomstandigheden bestaan, die men tot een minimum kan terugbrengen, maar nooit geheel zal kunnen opheffen. Alpenbewoners zullen altijd andere levensomstandigheden hebben dan de mensen van het vlakke land. De voorstelling van de socialistische maatschappij als van het rijk van de *gelijkheid* is een eenzijdige Franse voorstelling, aansluitend bij het oude "vrijheid, gelijkheid en broederschap", een voorstelling die *als ontwikkelingstrap* in haar tijd en ter plaatse gerechtvaardigd was, maar nu, evenals alle eenzijdigheden van de vroegere socialistische scholen, overwonnen behoorden te zijn, omdat ze alleen maar verwarring in de hoofden aanrichten en er nauwkeuriger manieren zijn gevonden om de zaak voor te stellen.' (322.)

NB

'ondoordacht
woord' van
Liebknecht

(5) Bakoenin stelt *ons* in zijn geschrift 'Politiek en anarchie' verantwoordelijk voor ieder 'ondoordacht woord' van Liebknecht ... (322-3) ...

(6) 'In het algemeen *komt het minder op het officiële program van een partij aan dan op dat wat zij doet.* Maar een *nieuw* program is toch altijd een in het openbaar uitgestoken vlag, en de buitenwereld beoordeelt de partij daarnaar.' (323) ...

Bebel antwoordde Engels op 21. IX. 1875 onder andere: '*Met het oordeel dat u over het ontwerp-program hebt geveld, ben ik het volkomen eens,* zoals brieven van mij aan Bracke dat ook bewijzen. (Blz. 334-5.) Ik heb ook Liebknecht heftige verwijten gemaakt inzake zijn toegevendheid' ..., maar nu het ongeluk eenmaal is geschied ... 'is het allemaal een kwestie van opvoeding'.

NB
haha!

Dat Bebel *zelf* kort voordien al die verwarde opvattingen inzake de 'volksstaat' had gedeeld, bewijst zijn brochure 'Onze doeleinden' (9de druk, 1886, in 'Sozialdemokratische Bibliothek', ongewijzigde herdruk van de 3de druk van 1872), blz. 14: 'De staat dient dus van een op *klasseheerschappij* berustende staat veranderd te worden in een *volksstaat* ... en in deze staat dient ... de coöperatieve productie de plaats in te nemen van ... de particuliere ondernemingen.' ... En terzelfder plaatse, blz. 44, beveelt hij *zowel Marx als Lassalle aan!!! Naast elkaar!!* Het verschil tussen hun opvattingen over de staat heeft Bebel destijds *niet* gezien.

'ARMOEDE VAN DE FILOSOFIE'

De passage in de '**Armoede van de filosofie**' (blz. 182), waarvan Engels in zijn brief van

18/28. III. 1875 gewag maakte (zie hiervóór, blz. 13)*, is blijkbaar de volgende:

NB

||| 'De arbeidende klasse zal in de loop van de ontwikkeling in plaats van de oude burgerlijke maatschappij een associatie stellen, die klassen en de tegenstelling daarvan uitsluit, en er zal geen eigenlijke politieke macht meer zijn, juist omdat de politieke macht de officiële uitdrukking is van de klassentegenstelling binnen de burgerlijke maatschappij.' (Blz. 182, 'De armoede van de filosofie', Stuttgart 1885.) (Voorwoord gedateerd 15. VI. 1847.)

In 'Het Communistisch Manifest' (XI. 1847) is deze gedachte aldus uitgedrukt:

NB:
Communistisch
Manifest
over de
staat

Communistisch Manifest: NB
'de staat, d.w.z. het als heersende
klasse georganiseerde proletariaat'. ||

||| ... 'Terwijl we de meest algemene fasen van de ontwikkeling van het proletariaat tekenden, volgden we de min of meer verborgen burgeroorlog binnen de bestaande maatschappij tot het punt, waarop hij in een openlijke revolutie uitbarst en *het proletariaat* door de gewelddadige omverwerping van de bourgeoisie *zijn heerschappij grondvest*.' (Blz. 31 van de 7de druk, 1906.) ((Aan het eind van hoofdstuk I.))

En tegen de einde van hoofdstuk II, blz. 37, lezen we:

||| ... 'We zagen hierboven reeds dat de eerste stap in de arbeidersrevolutie *de verheffing van het proletariaat tot heer-*

* Zie blz. 31 van deze uitgave. *De red.*

sende klasse, de verovering van de democratie is.

Het proletariaat zal zijn politieke heerschappij gebruiken om aan de bourgeoisie stap voor stap alle kapitaal te ontrukken, alle produktie-instrumenten *in handen van de staat, d.w.z. van het als heersende klasse georganiseerde proletariaat* te centraliseren en de massa van de produktiekrachten zo snel mogelijk te vermeerderen.

de 'staat', d.w.z. het als heersende klasse georganiseerde proletariaat

Dit kan aanvankelijk natuurlijk slechts geschieden door middel van **despotisch ingrijpen** in het eigendomsrecht en in de burgerlijke produktieverhoudingen, door maatregelen dus, die economisch ontoereikend en onhoudbaar schijnen te zijn, maar die in de loop der beweging boven zichzelf uitgroeien en als middel ter omwenteling van de gehele produktiewijze onvermijdelijk zijn.' (Blz. 37) ... En na het opsommen van de 'maatregelen' (§§ 1-10)* gaan de schrijvers voort:

NB:
'despotisch ingrijpen'

'Zijn in de loop der ontwikkeling de klassen-tegenstellingen verdwenen en is alle produktie in handen van de geassocieerde individuen geconcentreerd, *dan verliest de openbare machts haar politieke karakter*. De politieke macht in de eigenlijke zin is de georganiseerde macht van een klasse ter onderdrukking van een andere. Wanneer het proletariaat in de strijd tegen de bourgeoisie zich noodzakelijk tot klasse verenigt, door een revolutie zich tot heersende klasse maakt en als heersende klasse gewelddadig de oude produktieverhoudingen opheft, dan heft het met deze produktieverhoudingen de bestaansvoorwaarden van de klassen-

'de openbare macht verliest haar politieke karakter'

* In deze maatregelen (§§ 1, 5, 6) wordt overal eenvoudigweg gesproken over 'staat', b.v. § 6: 'Centralisatie van het transportwezen in handen van de staat'.

|| tegenstellingen, de klassen in het algemeen en daarmee zijn eigen heerschappij als klasse op ...' (Blz. 38.)

'Het Communistisch Manifest' over de *moderne staat*: 'Het moderne staatsapparaat is slechts een comité, dat de gemeenschappelijke zaken van de gehele bourgeoisieklasse beheert.'* (Blz. 25.)²³

In 'Het Communistisch Manifest' staat 'arbeidersrevolutie', 'communistiche revolutie', 'proletarische revolutie'. De term 'diktatuur van het proletariaat' komt er nog niet in voor. Maar het ligt voor de hand, dat de verheffing van het proletariaat tot 'heersende klasse', zijn 'organisatie als heersende klasse', zijn 'despotisch ingrijpen in het eigendomsrecht' enz., dat dit nu *juist* de 'diktatuur van het proletariaat' is...

NB

||| 'De staat, d.w.z. het als heersende klasse georganiseerde proletariaat' – dit is juist de diktatuur van het proletariaat.

Engels
over de
staat
en

Er is van Engels nog een op 15. XII. 1887 geschreven 'Inleiding' tot de brochure van S. Borkheim. 'Ter herinnering voor de Duitse moordpatriotten. 1806-1807' 'Sozialdemokratische Bibliothek'**, deel II, nr. XXIV), waar over de *staat* in *Duitsland* onder andere wordt

* Deze zin werd door Lenin naderhand nog op de uiterste rand aan de bovenzijde van de pagina van het manuscript geschreven. *De red.*

** Hier heeft Lenin het bibliotheeknummer van de brochure, 'K. II F. 874ca' vermeld. *De red.*

gezegd: '... de staat vervreemdt zich steeds meer van de belangen van de grote volksmassa's en verandert in een consortium van agrariërs, beursmensen en grootindustriëlen ter uitbuiting van het volk'. (Blz. 7.) Terzelfder plaatse over een toekomstige *wereldoorlog*, die zal leiden 'tot algemene uitputting en tot het tot stand brengen van de voorwaarden van de uiteindelijke overwinning van de arbeidersklasse' (7) ... 'aan het einde' van deze oorlog 'is de overwinning van het proletariaat hetzij reeds behaald, hetzij beslist onvermijdelijk' (8).

over
de oorlog

'OVER HET WONINGVRAAGSTUK'

'*Over het woningvraagstuk*' (1872) bevat een reeks van opmerkelijke passages over het vraagstuk van de diktatuur van het proletariaat en (in verband daarmee) van de staat:

'Hoe moet nu het woningvraagstuk opgelost worden? In de tegenwoordige maatschappij net zoals elk ander maatschappelijk vraagstuk opgelost wordt: door het geleidelijk economisch in evenwicht komen van vraag en aanbod, een oplossing, die het vraagstuk zelf telkens weer opnieuw doet ontstaan en dus geen oplossing is. Hoe een *sociale revolutie* dit vraagstuk zou oplossen hangt niet alleen af van de omstandigheden in elk geval afzonderlijk, maar hangt ook samen met veel verderstreckende vraagstukken, waaronder het opheffen van de *tegenstelling tussen stad en land* een van de voornaamste is. Daar het niet op onze weg ligt utopische systemen uit te denken voor de inrichting van de toekomstige maatschappij,

|| zou het meer dan overbodig zijn hierop in te gaan. Eén ding is echter zeker, dat er nu al in de grote steden in voldoende mate woonhuizen voorhanden zijn om bij een rationeel gebruik ervan onmiddellijk een eind te maken aan elke werkelijke "*woningnood*" (onderstreept door Engels). Dit kan natuurlijk alleen geschieden || *door onteigening van de eigenaars van thans, resp. door dakloze of thans in hun woningen onmatig samengeperste arbeiders hun huizen te laten betrekken.* Zodra het proletariaat de politieke macht heeft veroverd, zal een dergelijke, door het openbare welzijn geboden maatregel even gemakkelijk uitvoerbaar zijn als andere onteigeningen en inkwartieringen door de tegenwoordige staat'. (Blz. 22 uitgave van 1887.)

Hier wordt zeer aanschouwelijk een van de functies van de diktatuur van het proletariaat aangetoond, een van de taken van de *staat* (de associatie van proletariërs) in het *tijdperk van overgang* van het kapitalisme naar het voltooide communisme. Zonder *op revolutionaire wijze gebruik te maken van de staatsmacht* valt iets dergelijks niet dadelijk ter hand te nemen.

|| Op blz. 26 de zeer belangrijke opmerking vasthouden, dat vraagstukken als krediet, staatschulden, belastingen enz. allemaal dingen zijn die de bourgeois en *in het bijzonder de kleinburger zeer* interesseren, de arbeiders echter heel weinig. De belastingen gaan op de duur op in de produktiekosten van de arbeidskracht: ... "Staatsschulden"! De arbeidersklasse weet || dat zij die niet gemaakt heeft, en als ze aan de

macht komt zal ze de afbetaling ervan overlaten aan hen die ze opgenomen hebben.' (26.)

Blz. 9 – *'Daarom zal misschien ook in de toekomst de rol van het initiatief aan de Fransen voorbehouden blijven; maar de beslissing kan slechts in Duitsland uitgevochten worden'* ... (en in dezelfde geest blz. 10 – uit het 10. I. 1887 gedateerde voorwoord, over de komende *revolutie*, over 'opstand', over de revolutionaire rol van 'de boerenzoons' van het 'heerlijke oorlogsleger' enz.).

idem blz. 36–37: ... 'Allereerst echter' (na beschouwingen over de noodzaak van het opheffen van de tegenstelling tussen stad en land) 'zal elke sociale revolutie de dingen moeten nemen zoals ze ze aantreft *en de meest schreeuwende misstanden met de voorhanden middelen moeten verhelpen*. En we hebben al gezien dat de woningnood meteen kan worden verholpen door ont-eigening van een deel van de aan de bezittende klassen behorende luxueuze woningen en door het overige deel voor inkwartiering te bestemmen.' (Blz. 36–7.)

(Blz. 55), Commune van Parijs ... de proudhoni-
sten daarin sterk vertegenwoordigd ...
maar haar economische maatregelen sproten voort uit de 'simpele praktische behoefte', wat de Commune tot *eer* strekt ...

'En daarom waren deze maatregelen – het afschaffen van de nachtarbeid voor bakkers, het verbieden van geldboetes in de fabrieken, het in beslag nemen van stilgelegde fabrieken en werkplaatsen en de overdracht daarvan aan arbeidersassociaties – volstrekt niet in de geest van Proudhon, wel echter in die van het Duitse wetenschappelijke socialisme. De enige sociale

maatregel die de proudhoniſten ten uitvoer wiſten te leggen was – het *niet* in beſlag nemen van de Bank van Frankrijk, en voor een deel ging de Commune daaraan te gronde.’ (55) ...

‘afſchaffen van
de ſtaat’ ...

De blanquiſten ... proklameerden (manifeſt van de vluchtelingen van de Commune), ... ‘bijna letterlijk, de opvattingen van het Duitſe wetenschappelijke ſocialiſme over de noodzaak van het politieke optreden van het proletariaat en van zijn diktatuur als overgang naar het *afſchaffen* van de *klassen* en, *met hen, van de ſtaat* – zoals dit reeds in “Het Communistiſch Maniſeſt” en ſedertdien ontelbare keren is verkondigd’ (blz. 55–6).

Engels was zo ‘vermetel’ om te ſpreken over het ‘afſchaffen’ van de ſtaat! Maar het zou belachelijke haarkloverij zijn als men zich daaraan vastklampt: beſlissend zijn de woorden *met hen*, met de klassen!!

Blz. 56, in het midden, terloops: ‘... in de revolutie, **in de meest gewelddadige beweging** “staan”?’ ... (Maakt zich vrolijk over het woord ‘staan’. Overigens lang geen slechte definitie van de revolutie.)

Blz. 57: ... ‘Daar elke politieke partij erop uit is de heerschappij in de ſtaat te veroveren, ſtreeft de Duitſe ſociaal-democratiſche arbeiderspartij noodzakelijkerwijze naar *haar* heerschappij, de heerschappij van de arbeidersklasse, dus naar een “klasseheerschappij”. Overigens heeft *elke* (onderſtreept door Engels) werkelijke proletariſche partij, te beginnen bij de Engeliſe Chartiſten, de klassepolitiek, de organisatie van het proletariaat als zelfſtandige politieke partij ſteeds voorgesteld als een eerste

voorwaarde en *de diktatuur van het proletariaat* als *het eerstvolgende* doel van de strijd.' (57.)

NB

... 'Overigens moet worden geconstateerd, dat het "feitelijk in bezit nemen" van alle arbeidsinstrumenten, het in bezit nemen van de gehele industrie van de kant van het werkende volk, precies het tegendeel is van de "aflossing" à la Proudhon. Bij de laatste wordt de *afzonderlijke arbeider* eigenaar van de woning, van de boerderij, van het arbeidsinstrument; bij het eerstgenoemde blijft het "werkende volk" in zijn totaliteit eigenaar van de huizen, fabrieken en arbeidsinstrumenten en wordt het vruchtgebruik ervan, althans gedurende een overgangstijd, bezwaarlijk zonder onkostenvergoeding aan individuen of genootschappen overgedragen. Evenals het afschaffen van de grondeigendom niet hetzelfde is als het afschaffen van de grondrente, maar de overdracht ervan, zij het ook in gewijzigde vorm, aan de maatschappij. Het feitelijke in-bezit-nemen van alle arbeidsinstrumenten door het werkende volk sluit dus het in-stand-houden van de huurverhouding geenszins uit. (68.)

(een van de functies van de proletarische 'staat', van de diktatuur van het proletariaat)

Het gaat dan ook in het geheel niet om de vraag of het proletariaat, als het aan de macht komt, de produktie-instrumenten, grondstoffen en levensmiddelen eenvoudig met geweld in bezit neemt, of dat het daarvoor onmiddellijk een schadeloosstelling betaalt of dat het de eigendom ervan door langzame termijnbetalingen aflost. Een dergelijke vraag van tevoren en voor alle gevallen te willen beantwoorden zou neerkomen op het fabriceren van utopieën, en dat laat ik aan anderen over.' (69.)

NB

Over het voorwoord van Engels tot de 'Klassenstrijd in Frankrijk' schreef Kautsky in de 'Neue Zeit' (1909), XXVII, 2, blz. 416 ('De karakterloze Engels') ... 'In zijn' (Engels) 'manuskript is' (Kautsky zegt dit al vroeger te hebben geschreven) 'het revolutionaire standpunt krachtig onderstreept geweest, maar de revolutionaire passages heeft men hem in Berlijn *geschraapt*, als ik goed geïnformeerd ben door kameraad Richard Fischer ...'

Verg. voorts (uitvoeriger; met citaten uit brieven van Engels aan Kautsky) in '*De weg naar de macht*'.

en 'Neue Zeit', XVII, 2 (1898-1899, nr. 28), in een polemiek met Bernstein:

NB

... 'De Duitse vrienden hadden er bij hem' (Engels) 'op aangedrongen het slot weg te laten omdat het te revolutionair was' (onderstreept door Kautsky) (blz. 47.)

+ 'Neue Zeit', XXVII, 1 (2. X. 1908) blz. 6/7, brieven van Engels aan Kautsky over de inleiding van Engels tot de 'Klassenstrijd'.

DE BURGEROORLOG IN FRANKRIJK

'*De burgeroorlog in Frankrijk*' (Leipzig 1876). Gedateerd 30. V. 1871 (vgl. hier, blz. 2, midden)* - het gehele deel III, of bijna het gehele deel, behandelt het vraagstuk van de staat en licht toe, dat de arbeidersklasse de 'bestaande staatsmachine' niet 'eenvoudig' in bezit kan nemen (zie voorts hiervoor, blz. 1).**²⁴

* Zie blz. 13 van deze uitgave. *De red.*

** Zie blz. 10 van deze uitgave. *De red.*

... 'De gecentraliseerde staatsmacht, met haar alom tegenwoordige organen – staand leger, politie, bureaucratie, geestelijkheid, rechterlijke stand ...' ((is afkomstig uit de middeleeuwen en ontwikkelde zich in de 19de eeuw verder ...)). Met de ontwikkeling van het klassenantagonisme tussen kapitaal en arbeid 'kreeg de staatsmacht meer en meer het karakter van een openbare macht ter onderdrukking van de arbeid*, een apparaat van de klasseheerschappij. Na elke revolutie, die een stap vooruit in de klassenstrijd betekent, treedt **het zuiver onderdrukkende** karakter van de staatsmacht meer en meer openlijk te voorschijn' ...

organen van
de 'staats-
macht'

NB

((Hierop wordt verder gedetailleerd ingegaan: de revolutie van 1830, van 1848 enz. Het tweede keizerrijk.)) ((Onder andere (na 1848/9): ... 'de staatsmacht' = 'het nationale oorlogsinstrument van het kapitaal tegen de arbeid' ...))

... 'De directe tegenstelling van het keizerrijk was de Commune.' 'De Commune was de stellige vorm van deze republiek' [3de druk, blz. 45] (namelijk van 'een republiek, die niet alleen de monarchistische vorm van de klasseheerschappij moest afschaffen, maar ook de klasseheerschappij zelf').

'De burgeroorlog', uitgave 1876 speciaal

NB:

blz. 28, r. 2 v. o. – ('breekt')

" " " 18 v. b. – ('af te snijden')

" " " 13 v. b. – ('vernietiging')

blz. 29: staat = 'parasitaire uitwas'**

* In de laatste door Engels geautoriseerde uitgave (1891) staat 'ter onderdrukking van de arbeidersklasse'. *De vert.*

** Zie blz. 58 van deze uitgave (punt ((12)) en ((14))). *De red.*

Dus de Commune is = 'de stellige vorm' van de proletarische socialistische republiek. *Waaruit* is dat eigenlijk gebleken? Hoe ziet ze er eigenlijk uit, die 'stellige vorm'?

afschaffing van
het staande
leger

((1)) 'Het eerste dekreet der Commune bepaalde dan ook de *afschaffing van het staande leger* en zijn vervanging door het gewapende volk.' ... 3de dr., blz. 46.

democratisch
gekozen
instelling
verantwoorde-
lijk en te
allen tijde
afzetbaar

((2)) 'De Commune bestond uit de gemeenteraadsleden, die bij algemeen kiesrecht in de verschillende districten van Parijs waren gekozen. Zij waren verantwoordelijk en *te allen tijde afzetbaar*. Voor het merendeel waren zij natuurlijk arbeiders of erkende vertegenwoordigers van de arbeidersklasse' ...

in 1876 schreef men Commune
in 1891 " " Kommune*

'geen parlementaire, maar een werkende':
zowel wetgeven-
de als uitvoe-
rende macht

((3)) ... 'De Commune moest *geen parlementair, maar een werkend lichaam zijn*, uitvoerend en wetgevend tegelijkertijd' ...

de politie van
haar politieke
eigenschappen
ontdaan en tot
afzetbare uit-
voerders ge-
maakt

((4)) ... 'De politie, tot dusverre werktuig van de staatsregering, werd onmiddellijk van al haar politieke eigenschappen ontdaan en in een verantwoordelijk en te allen tijde afzetbaar werktuig der Commune veranderd' ...

idem *alle*
beambten

((5)) ... 'Evenzo de beambten van alle andere takken van bestuur' ...

* Lenin doelt hier op de Duitse schrijfwijze. *De vert.*

((6)) ... 'Vanaf de leden der Commune moest de openbare dienst tegen *arbeidersloon* worden verricht.'

'gewoon
arbeidersloon'

((7)) 'De verworven rechten en de representatiegelden van de hoogwaardigheidsbekleders van de staat verdwenen met deze waardigheidsbekleders zelf' (26-27) ... 3de dr., blz. 46.

afschaffing van
de privileges
der (adellijke)
hoge ambte-
naren

((8)) ... 'Toen het staande leger en de politie, de werktuigen van de materiële macht der oude regering, eenmaal waren afgeschaft, ging de Commune er terstond toe over het geestelijke onderdrukkingswerktuig, de macht der priesters, te breken' ... (Ontbinding en ont-eigening van de kerken.)

de macht van
de priesters
'breken'

((9)) ... 'De rechterlijke ambtenaren verloren die schijnbare onafhankelijkheid' ... Ze 'zouden voortaan openbaar gekozen worden en verantwoordelijk en afzetbaar zijn' (27) ...

((10)) ... 'In een korte schets van de nationale organisatie, die de Commune uit gebrek aan tijd niet verder kon uitwerken, wordt nadrukkelijk gezegd, dat de Commune de politieke vorm zelfs van het kleinste dorp moest zijn' ... door de communes moest ook de 'nationale delegatie' te Parijs worden gekozen (28) ... 3de dr., blz. 47.

'nationale
organisatie'
volgens
communes

((11)) ... 'De weinige, maar belangrijke functies, die dan nog voor een centrale regering overbleven, moesten niet, zoals met opzet valselijk is voorgesteld, worden afgeschaft, maar aan communale, d.w.z. strikt verantwoordelijke ambtenaren worden overgedragen' ...

'centrale rege-
ring' van 'com-
munale', d.w.z.
strikt verant-
woordelijke
ambtenaren

'commune-
inrichting' =
'vernietig-
ing van die
staatsmacht',
die een parasi-
taire uitwas
vormde

zie blz. 31
hier* hoe
Bernstein
hier 'een zeer
grote gelijke-
nis' met
Proudhon
ontdekt!

niet het
oude
parle-
mentaris-
me, maar het
'in communes
samengevatte
volk'

'nieuwe
historische
schepping'

((12)) ... 'De eenheid der natie moest niet
verbroken, maar integendeel door de Commune-
inrichting georganiseerd worden; ze moest werke-
lijkheid worden door de *vernietiging van
die staatsmacht*, die zich voor de beli-
chaming van deze eenheid uitgaf, maar onaf-
hankelijk van en de meerdere wilde zijn tegen-
over de natie, aan welker lichaam zij evenwel
slechts een *parasitaire uitwas* vormde. Terwijl
het crop aankwam de enkel maar onderdruk-
kende organen van de oude regeringsmacht *af
te snijden*, moesten haar rechtmatige funk-
ties worden ontrukkt aan een macht, die er aan-
spraak op maakte boven de maatschappij te
staan, en aan de verantwoordelijke dienaren der
maatschappij worden overgegeven'.** (28.)

((13)) ... 'In plaats van eenmaal in de drie
of zes jaren te beslissen welk lid van de heer-
sende klasse het volk in het parlement moet
vertegenwoordigen en vertrappen (ver- und zer-
treten), moest het algemeen kiesrecht het in com-
munes samengevatte volk dienen op de wijze
waarop het individuele kiesrecht er iedere an-
dere werkgever toe dient arbeiders, opzichters
en boekhouders voor zijn zaak uit te zoeken.'

3de dr., blz. 47.

((14)) ... 'Het is gewoonlijk het lot van
nieuwe historische scheppingen te wor-
den aangezien voor het pendant van oudere en
zelfs van afgeleefde vormen van het maatschap-
pelijke leven, waarop zij enigermate lijken. Zo

* Zie blz. 61/62 van deze uitgave. *De red.*

** In latere uitgaven i.p.v. 'overgegeven' 'teruggegeven'. *De vert.*

werd deze *nieuwe Commune, die de moderne staatsmacht breekt (bricht)*, aangezien voor een herleving van de middeleeuwse communes ... voor een bond van kleine staten (Montesquieu, Girondijnen) ... voor een overdreven vorm van de oude strijd tegen de ten top gevoerde centralisatie' ...

3de dr., blz. 48.

'deze *nieuwe* Commune, die de moderne staatsmacht breekt' ...

((15)) ... 'Het Commune-bestel zou integendeel aan het maatschappelijke lichaam al die krachten hebben teruggegeven, die tot dusverre *de parasitaire uitwas "staat"*, die op de maatschappij teert en haar vrije beweging belemmert, heeft verbruikt. Door deze daad alleen zou het de wedergeboorte van Frankrijk op gang hebben gebracht' ...

3de dr., blz. 48.

Marx
over de
'parasitaire
uitwas'
'staat':

Sic!

((16)) ... 'Doch in werkelijkheid zou het Commune-bestel de landelijke producenten onder de geestelijke leiding van de districtshoofdsteden hebben gebracht en hun daar in de stedelijke arbeiders de natuurlijke vertegenwoordigers van hun belangen hebben verzekerd. - Alleen al het bestaan van de Commune bracht *als iets dat vanzelf sprak de plaatselijke zelfregering met zich mee*, maar nu niet meer als tegenwicht tegen de *thans overbodig gemaakte staatsmacht*.' (29.)

3de dr., blz. 48.

'thans
overbodig
gemaakte
staatsmacht'

((17)) 'De Commune maakte het wachtwoord van alle burgerlijke revoluties - goedkope regering - tot waarheid door de twee grootste bronnen van uitgaven, **het leger en het ambtenarendom, op te heffen.**' (30.)

3de dr., blz. 49.

NB:
heeft leger en
ambtenarij
opgeheven

Commune =
regering
van de
arbeiders-
klasse

NB :

commune =
'eindelijk ont-
dekte politieke
vorm'

((18)) 'De *menigvuldigheid van interpretaties*, waarvan de Commune het voorwerp was, en de menigvuldigheid van belangen, die in haar tot uitdrukking kwamen, bewijzen, dat zij een *in alle opzichten voor uitbreiding vatbare politieke vorm* was, terwijl alle vroegere *regeringsvormen* in wezen onderdrukkend waren geweest. Haar ware geheim was dit: zij was in wezen een *regering van de arbeidersklasse* (onderstreept door Marx), het resultaat van de strijd van de voortbrengende tegen de toeëigenende klasse, *de eindelijk ontdekte politieke vorm, waaronder de economische bevrijding van de arbeid zich kon voltrekken.*'

(30.) 3de dr., blz. 49.

((19)) ... 'Zonder deze laatste voorwaarde was het Commune-bestel een onmogelijkheid en een misleiding' ...

... De Commune 'stelde zich het onteigenen van de onteigenaars ten doel' (31.) ...

De Commune redde de kleine burgerij van Parijs - ze had gelijk toen ze de boeren uiteenzette dat haar overwinning hun enige redding was; ... drie maanden van vrij verkeer tussen het 'Parijs van de Commune' en de provincies zou 'een algemene boerenopstand' teweegbrengen. (35.) 3de dr., blz. 53. De Commune was de ware vertegenwoordigster 'van alle gezonde elementen van de Franse maatschappij' (35.)

3de dr., blz. 53. ...

De benepen
Bernstein re-

... 'Haar' (van de Commune) 'bijzondere maatregelen konden slechts de richting aan-

geven, waarin een regering van het volk door het volk zich beweegt.' (36.)

3de dr., 1891, blz. 53.

– Afschaffing van de nachtarbeid voor bakkers; – verbod van straffen; – het overdragen van leegstaande fabrieken aan arbeidersgenootschappen . . .

duccerde alles
tot 'municipia'*
en plaatselijk
zelfbestuur.
Idioot!!

(NB) Beoordeling van **Bernstein**:

Bernstein citeert in 'Voorwaarden', blz. 134, deze passages (bij mij nr. 12, 13 en 15) uit de 'Burgeroorlog' en beweert, dat dit 'program' 'naar zijn politieke inhoud ten aanzien van alle belangrijke trekken de grootst mogelijke gelijkenis vertoont met het federalisme van ... *Proudhon*'. (Haha!)

... 'Welke verschillen er overigens ook tussen Marx en de "kleinburger" Proudhon mogen zijn, op deze punten is de gedachtengang bij hen zo verwant als maar mogelijk is.' (136.) En verder: de betekenis van de 'municipaliteiten' neemt toe, *maar*: 'Of evenwel een dergelijke ontbinding (*Auflösung*) van het moderne staatsbestel en de volledige verandering (*Umwandlung*) van zijn organisatie, zoals Marx en Proudhon ze schetsen (de vorming van een nationale vergadering uit afgevaardigden van de provinciale, resp. de districtsvergaderingen, die op hun beurt samengesteld zouden zijn uit gedelegeerden van de communes), het eerste werk van de democratie zou moe-

* Meervoud van municipium = vrije stad in het Romeinse rijk. *De vert.*

ten zijn, zodat dus de tot nog toe bestaande vorm van de nationale vertegenwoordigingen wegvalt, komt mij twijfelachtig voor.' (136.) Het gaat volgens hem niet zonder de controle van de centrale regeringen!!!*

Uit deze samenvatting van de belangrijkste uitspraken van Marx over de Commune kan men duidelijk zien, dat Marx met de grootste klem wijst op de noodzaak van 'opheffen' (leger en ambtenarendom), 'vernietigen' van die staatsmacht, 'breken de moderne staatsmacht' enz.) - wat? *niet* de staat, maar 'de moderne staatsmacht', 'de bestaande staatsmachine', in de eerste plaats het ambtenarendom en het leger. Wanneer Marx de staat een parasitaire uitwas noemt, heeft hij het '*bijna*' ook over de vernietiging van de staat. Maar belangrijk is natuurlijk niet de term, maar het *w e z e n*.

ongeveer:

(I)

De grondgedachte van Marx: verovering van de *politieke macht* door het proletariaat is **niet** het in bezit nemen van de 'bestaande' staatsmachine, *maar* (I) het 'breken', vernietigen ervan en het *vervangen* ervan door een *n i e u w e*. En wat voor een nieuwe dan wel?

{II}

Vervanging
van het
staande leger
door het
gewapende
volk

Marx bestudeert de *ervaringen* van de Commune, hij bedenkt die 'nieuwe' staatsmacht niet, maar onderzoekt *hoe* de revoluties zelf ze '*ontdekken*' ('*eindelijk ontdekken*')
3de dr., blz. 49, hoe de arbeidersbeweging zelf deze taak *ter hand neemt*, hoe de praktijk haar begint op te lossen.

Uitsluitend uit het boek van Bernstein werd naderhand op de linkerrand het boek van de manuscriptbladzijde geschreven. De red.

... (I)
waaronder
beklede
träger')
ambten
uitvoer
betaling

...
verte
3de
mun
uit

be

rechters: (α)
 n. de staat' ('hohe Staatswa
 agen; (β) de rol van de overige
 terugbrengen tot die van louter
 organen; (γ) afzetbaarheid; (δ)
 s; die van een gewone arbeider.
 rrvanging van de *parlementaire* volks-
 vwoording (‘geen parlementaire’,
 ‘blz. 46) door een ‘communale’ (‘Com-
 e:stel’), **dat wil zeggen** wetgevend en
 eend tegelijk...

(IV)

Plaatselijk zelfbestuur zonder toezicht en
 oigding door de staat van bovenaf...

(V)

In het algemeen *volledige democratie*...
 Voorwaarde van dit alles: wakker schudden
 n. de werkende massa's, van de *meerderheid*
 m de bevolking (door het vuur van de revo-
 utie, door revolutionaire activiteit), *hun* actieve
 deelname aan de aangelegenheden van de staat
in plaats van ambtenaren – proletarische lei-
 ding, ze moeten geleid worden door de geor-
 ganiseerde, gecentraliseerde proletariërs.

(VI)

Voorwaarde van dit alles: verkorting van de
 arbeidsdag tot 8-6-4 uur; – het verbinden
 van de produktieve arbeid *van allen* met het
 deelnemen *door allen* aan het besturen van de
 ‘staat’.

I

II

De Russische revolutie paste dezelfde me-
 thode toe, paste ze enerzijds zwakker (bedees-
 der) toe dan de Commune van Parijs, ander-
 zijds heeft ze die **in een grotere omvang** laten
 zien – ‘sowjets van arbeidersafgevaardigden’,
 van ‘afgevaardigden van arbeidersafgevaardigden’,
 van ‘soldaten- en matrozenafgevaardigden’,
 van ‘boerenafgevaardigden’.

[Dit nota bene.

III

cont
 uitges
 plathe
 Ka
 tege
 koek
 Zeit
 blz

Verg.: 'Neue Zeit', XXX, 2 (1912), vgl. blz. 723-5 en 732, polemië van *Kautsky* tegen Pannekoek. Zeer belangrijk! *Kautsky* hier = reformist (en schurk); *Pannekoek* onduidelijk, zoekt echter een revolutionaire taktiek.

NB: spec. blz. 723: IV, 1: 'De vernietiging van de staat'*. . .

Veranderingen na 1871? Ze liggen allemaal in dezelfde lijn, hun karakter, hun resultaat zijn in het algemeen van dien aard, dat het bureaucratisme *overal* ontzaglijk is toegenomen (zowel in het parlementarisme, daarin zelf, als in het plaatselijke zelfbestuur, evenals in de naamloze vennootschappen, in de trust enz.), dit ten eerste. In de tweede plaats echter: de 'socialistische' arbeiderspartijen zijn voor driekwart in een *dergelijk* bureaucratisme 'ingegroeid'. De scheiding in sociaal-patriotten en internationalisten, in reformisten en revolutionairen heeft dan ook nog een diepere betekenis: reformisten en sociaal-patriotten '*vervolmaken*' de bureaucratistische staatsmachine (verg. Marx, *hier*, blz. 3 onderaan)**; de revolutionairen daarentegen moeten haar, deze 'bureaucratisch-militaire staatsmachine', '*stukbreken*', ze moeten haar stukbreken en in haar plaats de 'Commune', de nieuwe '**halfstaat**' stellen.***

* De omliggende tekst werd later op een van de voorafgaande bladzijden van het manuscript geschreven, en wel boven en links naast de volgende alinea. *De red.*

** Zie blz. 15 van deze uitgave. *De red.*

*** Deze alinea werd later onderaan op een van de voorafgaande bladzijden van het manuscript geschreven. *De red.*

22

Марксизмъ о государствѣ.

Complete

1872.

18/2/21 1

2007. 2008. 2009. 2010. 2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020. 2021. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026. 2027. 2028. 2029. 2030. 2031. 2032. 2033. 2034. 2035. 2036. 2037. 2038. 2039. 2040. 2041. 2042. 2043. 2044. 2045. 2046. 2047. 2048. 2049. 2050. 2051. 2052. 2053. 2054. 2055. 2056. 2057. 2058. 2059. 2060. 2061. 2062. 2063. 2064. 2065. 2066. 2067. 2068. 2069. 2070. 2071. 2072. 2073. 2074. 2075. 2076. 2077. 2078. 2079. 2080. 2081. 2082. 2083. 2084. 2085. 2086. 2087. 2088. 2089. 2090. 2091. 2092. 2093. 2094. 2095. 2096. 2097. 2098. 2099. 2100. 2101. 2102. 2103. 2104. 2105. 2106. 2107. 2108. 2109. 2110. 2111. 2112. 2113. 2114. 2115. 2116. 2117. 2118. 2119. 2120. 2121. 2122. 2123. 2124. 2125. 2126. 2127. 2128. 2129. 2130. 2131. 2132. 2133. 2134. 2135. 2136. 2137. 2138. 2139. 2140. 2141. 2142. 2143. 2144. 2145. 2146. 2147. 2148. 2149. 2150. 2151. 2152. 2153. 2154. 2155. 2156. 2157. 2158. 2159. 2160. 2161. 2162. 2163. 2164. 2165. 2166. 2167. 2168. 2169. 2170. 2171. 2172. 2173. 2174. 2175. 2176. 2177. 2178. 2179. 2180. 2181. 2182. 2183. 2184. 2185. 2186. 2187. 2188. 2189. 2190. 2191. 2192. 2193. 2194. 2195. 2196. 2197. 2198. 2199. 2200. 2201. 2202. 2203. 2204. 2205. 2206. 2207. 2208. 2209. 2210. 2211. 2212. 2213. 2214. 2215. 2216. 2217. 2218. 2219. 2220. 2221. 2222. 2223. 2224. 2225. 2226. 2227. 2228. 2229. 2230. 2231. 2232. 2233. 2234. 2235. 2236. 2237. 2238. 2239. 2240. 2241. 2242. 2243. 2244. 2245. 2246. 2247. 2248. 2249. 2250. 2251. 2252. 2253. 2254. 2255. 2256. 2257. 2258. 2259. 2260. 2261. 2262. 2263. 2264. 2265. 2266. 2267. 2268. 2269. 2270. 2271. 2272. 2273. 2274. 2275. 2276. 2277. 2278. 2279. 2280. 2281. 2282. 2283. 2284. 2285. 2286. 2287. 2288. 2289. 2290. 2291. 2292. 2293. 2294. 2295. 2296. 2297. 2298. 2299. 2300. 2301. 2302. 2303. 2304. 2305. 2306. 2307. 2308. 2309. 2310. 2311. 2312. 2313. 2314. 2315. 2316. 2317. 2318. 2319. 2320. 2321. 2322. 2323. 2324. 2325. 2326. 2327. 2328. 2329. 2330. 2331. 2332. 2333. 2334. 2335. 2336. 2337. 2338. 2339. 2340. 2341. 2342. 2343. 2344. 2345. 2346. 2347. 2348. 2349. 2350. 2351. 2352. 2353. 2354. 2355. 2356. 2357. 2358. 2359. 2360. 2361. 2362. 2363. 2364. 2365. 2366. 2367. 2368. 2369. 2370. 2371. 2372. 2373. 2374. 2375. 2376. 2377. 2378. 2379. 2380. 2381. 2382. 2383. 2384. 2385. 2386. 2387. 2388. 2389. 2390. 2391. 2392. 2393. 2394. 2395. 2396. 2397. 2398. 2399. 2400. 2401. 2402. 2403. 2404. 2405. 2406. 2407. 2408. 2409. 2410. 2411. 2412. 2413. 2414. 2415. 2416. 2417. 2418. 2419. 2420. 2421. 2422. 2423. 2424. 2425. 2426. 2427. 2428. 2429. 2430. 2431. 2432. 2433. 2434. 2435. 2436. 2437. 2438. 2439. 2440. 2441. 2442. 2443. 2444. 2445. 2446. 2447. 2448. 2449. 2450. 2451. 2452. 2453. 2454. 2455. 2456. 2457. 2458. 2459. 2460. 2461. 2462. 2463. 2464. 2465. 2466. 2467. 2468. 2469. 2470. 2471. 2472. 2473. 2474. 2475. 2476. 2477. 2478. 2479. 2480. 2481. 2482. 2483. 2484. 2485. 2486. 2487. 2488. 2489. 2490. 2491. 2492. 2493. 2494. 2495. 2496. 2497. 2498. 2499. 2500. 2501. 2502. 2503. 2504. 2505. 2506. 2507. 2508. 2509. 2510. 2511. 2512. 2513. 2514. 2515. 2516. 2517. 2518. 2519. 2520. 2521. 2522. 2523. 2524. 2525. 2526. 2527. 2528. 2529. 2530. 2531. 2532. 2533. 2534. 2535. 2536. 2537. 2538. 2539. 2540. 2541. 2542. 2543. 2544. 2545. 2546. 2547. 2548. 2549. 2550. 2551. 2552. 2553. 2554. 2555. 2556. 2557. 2558. 2559. 2560. 2561. 2562. 2563. 2564. 2565. 2566. 2567. 2568. 2569. 2570. 2571. 2572. 2573. 2574. 2575. 2576. 2577. 2578. 2579. 2580. 2581. 2582. 2583. 2584. 2585. 2586. 2587. 2588. 2589. 2590. 2591. 2592. 2593. 2594. 2595. 2596. 2597. 2598. 2599. 2600. 2601. 2602. 2603. 2604. 2605. 2606. 2607. 2608. 2609. 2610. 2611. 2612. 2613. 2614. 2615. 2616. 2617. 2618. 2619. 2620. 2621. 2622. 2623. 2624. 2625. 2626. 2627. 2628. 2629. 2630. 2631. 2632. 2633. 2634. 2635. 2636. 2637. 2638. 2639. 2640. 2641. 2642. 2643. 2644. 2645. 2646. 2647. 2648. 2649. 2650. 2651. 2652. 2653. 2654. 2655. 2656. 2657. 2658. 2659. 2660. 2661. 2662. 2663. 2664. 2665. 2666. 2667. 2668. 2669. 2670. 2671. 2672. 2673. 2674. 2675. 2676. 2677. 2678. 2679. 2680. 2681. 2682. 2683. 2684. 2685. 2686. 2687. 2688. 26

4. 12. 1941

3. 12/10/2020

4/18/92

З. Кр. № 1212 ... 5-8.

(11)

71. 3. 1895-197)

11. 10. 10 (10)

Ex. 2. $f(x) = \frac{1}{x}$

17. 1001. 200 (1001/1001)

Vol.: Kp J. 15

Н.м. 7. 28/11.18

Ca 1.04 1.04

Q. d. Ph. in K.

Ex. W-8

122 W. 122

$$y \approx K_1 \cdot i$$
 $n = 2 \times k = 1$

14p. 3. 5. 10.

Unsp. d. Sl. v

$$A = B^2$$

5. *Conclusions*

149. 2000
" 1/1000

M. • Est. No.

Н-во Меланс + Купон + Промышлен. 13.8.1924. 4

[illegible]

c. 10: Fructus Hyperici composit.

1.19 - 4.19 - 4.19 - 4.19

On 16/7/1950 ... 9

Compan:

July 26
admission: 40.90

[illegible]

of parents names, also
birth day: 24(1952)

Erhebungskontrollen
"Zeit" in letzten Bau = 36

Feb. 9, 1894 - 39.

3.

Afbeelding van de voorkant van de omslag van Lenins 'blauwe cahier' met daarop de door Lenin gemaakte inhoudsopgave.

Kortom, de hele zaak zou drastisch zo uitgedrukt kunnen worden: *vervanging* van de oude ('bestaande') staatsmachine **en van de parlementen** door *sowjets van arbeiders-afgevaardigden* en **hun** vertrouwenslieden. Dat is waar het op aankomt!! En de niet werkende bevolking? Wie niet werkt zal ook niet eten (laat staan de staat besturen)!! (De opportunisten zullen tegenwerpen, zoals Bernstein dat in 1899 al heeft gedaan, dat dit een 'primitieve democratie' is. *Op grondslag* van het socialisme zal de 'primitieve' democratie niet primitief zijn!)

Nota
bene

Blijft het 'gebruik maken' van de moderne staatsmacht en van de parlementen bestaan of niet? Neen, antwoorden de anarchisten. – Ja, *zoals tot nu toe*, net zo, op dezelfde manier, die tot de ineenstorting van 1914 heeft geleid, antwoorden de opportunisten, de directe en de indirecte (kautskyanen).

Ja, zeggen wij, **maar niet zoals tot nu toe**, maar *slechts* à la Karl Liebknecht, d.w.z. (α) *voor* de revolutionaire actie *aan het hoofd* en niet achter de beweging aan; – (β) ter ondersteuning van de revolutionaire massabeweging; – (γ) onder haar controle; – (δ) voortdurend verbonden met legale en illegale arbeid; – (ε) in voortdurende strijd tot het einde, tot de breuk met de opportunisten en de *beambten* van de arbeidersbeweging.

bij de anarchisten ook:
schrijvers, journalisten,
Jouhaux en Co.!

De burgerlijke staat **veroorlooft** arbeiders en sociaal-democraten **de toegang** tot zijn instellingen, tot *zijn* democratie zodanig en alleen zodanig, dat hij (α) hen zeeft en daarbij de revolutionairen uitzeeft; (β) hen plooibaar maakt en beambten laat worden; 'afmatingsstrategie' van de kant van onze tegenstanders, onze vijanden; *afmatingsstrategie van de andere kant!!* (γ) dat hij ze door omkoping wint: '*Jullie leiden hen op en wij zullen hen kopen*' ... (δ) naast grove omkoperij neemt hij zijn toevlucht tot geraffineerde omkoperij, tot *vleierij* aan toe, on les cajole* etc.; - (ϵ) hij 'houdt' hen ' bezig', overstelpt hen met 'werk', verstikt hen onder bergen van 'papier' in de maffe atmosfeer van 'hervormingen' en hervorminkjes; (ζ) hij demoraliseert hen door de kleinburgerlijke gemoedelijkheid van een 'cultureel' draaglijk filisterbestaan ...

Strijd daartegen over de gehele linie. Hoe de strijd voeren? *Niet* doordat men zich (van het burgerlijke *leven*?) uitsluit - dat is *alleen* mogelijk in uitzonderlijke tijden - maar door het scheppen van een richting en van een partij *voor* een dergelijke strijd. Karl Liebknecht staat niet alleen, hij is *voortgekomen* uit de linkse *richting* in de Duitse sociaal-democratie. De bolsjewiki zijn geen 'casus', ze zijn *voortgekomen* uit de strijd tegen het opportunisme in de jaren 1894-1914!!

* men vleit hen. *De vert.*

INLEIDING VAN ENGELS TOT DE 'BURGEROORLOG'

De 18. III. 1891 gedateerde inleiding van Engels voor de 3de uitgave van de 'Burgeroorlog' [ook gepubliceerd in de 'Neue Zeit', IX, 2 (1890-1891), blz. 33] bevat een grote hoeveelheid uitstekende gedachten *juist* over deze kwestie. Vooral het volgende vasthouden:

Blz. 4: In Frankrijk waren de arbeiders na elke revolutie *gewapend* - '... voor de bourgeoisie, die het roer van de staat in handen hield, was dan ook het *eerste gebod het ontwapenen van de arbeiders*. Vandaar na elke, door de arbeiders bevochten revolutie een nieuwe strijd, die met de nederlaag der arbeiders eindigt' ...²⁵

Blz. 7-8: uitstekende samenvatting van de *maatregelen* van de Commune (met data).

'Zoals in de Commune bijna alleen arbeiders of erkende arbeidersvertegenwoordigers zitting hadden, zo droegen ook haar besluiten een beslist proletarisch karakter. Of ze vaardigde hervormingen uit, die de republikeinse bourgeoisie slechts uit lafheid had nagelaten, maar die voor de vrije ontplooiing van het optreden der arbeidersklasse een noodzakelijke grondslag uitmaakten, zoals het verwezenlijken van de stelling, dat *tegenover de staat* (door Engels onderstreept) godsdienst niets anders is dan een persoonlijke aangelegenheid; of zij vaardigde besluiten uit, die rechtstreeks in het belang van de arbeidersklasse waren en gedeeltelijk diep in de oude maatschappijorde ingrepen. Dit alles kon evenwel in een belegerde stad op zijn hoogst een begin van verwezenlijking vinden.' (blz. 8.)

NB

De leden van de Commune waren verdeeld in een meerderheid van blanquisten en een minderheid van proudhonisten (blz. 10). Zoals alle 'doctrinair' (11) *moesten* ze (toen ze aan de macht kwamen) 'het tegendeel' doen 'van het-geen' de leerstellingen van hun school voorschreven (11).

Proudhon haatte de associatie. De belangrijkste maatregel van de Commune was, dat zij 'een organisatie van de grote industrie en zelfs van de manufaktuur voorschreef, die niet slechts op de associatie der arbeiders in elke fabriek moest berusten, maar ook al deze coöperaties in een groot verband moest verenigen; kortom, een organisatie, die, zoals Karl Marx volkomen terecht in de "Burgeroorlog" zegt, tenslotte op het communisme, dus op het directe tegendeel van Proudhons leer, moest uitloopen.' (Blz. 11.)

NB

Blijkbaar bedoelt Engels de volgende passage (blz. 8): 'Op 16 april gaf de Commune opdracht een statistische specificatie op te stellen van de door de fabrikanten stilgelegde fabrieken en plannen uit te werken om deze fabrieken in bedrijf te doen nemen door de in coöperaties te verenigen, tot dusver daarin werkzame arbeiders, en om deze coöperaties in *een* grote bond te organiseren.'

En de blanquisten? Hun school = samenwerking, straffe discipline, de revolutionaire energie van een 'kleine schare' ... 'Daartoe behoorde vóór alles de meest gestrengde diktatoriale centralisatie van alle macht in de hand van de nieuwe revolutionaire regering. En wat deed de Commune, die, wat de meerderheid betreft, juist uit deze blanquisten bestond?

(Blz. 11-12) In al haar proklamaties aan de Fransen in de provincie riep zij dezen op **tot een vrije federatie** van alle Franse communes met Parijs, tot een nationale organisatie, die voor de eerste keer werkelijk door de natie zelf zou worden geschapen. *Juist de onderdrukkende macht* van de *tot dusverre bestaande, gecentraliseerde regering, leger, politieke politie, bureaucratie*, die Napoleon in 1798 had geschapen en die sedertdien elke nieuwe regering als welkom werktuig had overgenomen en tegen haar tegenstanders gebruikt, juist **deze macht behoorde overal te vallen**, zoals ze al in Parijs was gevallen.'

Is dat geen 'federalisme'?
Nee, dat zou heel gewoon woorden ziffterij zijn

NB

$\alpha-\beta^*$:

(α -) 'De Commune moest al meteen bij voorbaat erkennen, dat de arbeidersklasse, eenmaal tot de heerschappij gekomen, niet met het *oude staatsapparaat* kon voortwerken;

met het 'oude' staatsapparaat *gaat het niet*

NB:

dat deze arbeidersklasse, wilde ze niet haar eigen, eerst pas veroverde heerschappij weer te loor zien gaan, enerzijds het hele oude, tot dusverre tegen haar zelf aangewende *onderdrukkingsapparaat moest afschaffen, doch anderzijds zich moest beveiligen* tegen haar *eigen afgevaardigden en beambten*', ($-\beta$) 'door dezen, zonder uitzondering, als te allen tijde afzetbaar te verklaren. Waarin bestond de karakteristieke eigenschap van de staat tot nu toe?' (blz. 12) in het veranderen van 'dienaren der maatschappij'

(1) Onderdrukkingsapparaat ((leger; politie; bureaucratie)) 'afschaffen'

(2) 'zich beveiligen tegen afgevaardigden en beambten'

* $\alpha-\beta$: Deze passage wordt door Kautsky in zijn antwoord aan Bernstein geciteerd, blz. 22, 'Bernstein en het sociaal-democratische program' (zie hier blz. 47). (Blz. 101 van deze uitgave. *De red.*)

('Diener der Gesellschaft'), hun organen, in 'meesters van de maatschappij', in 'meesters ervan' ('Herren über dieselbe'). 'Zoals dit b.v. niet slechts in de erfelijke monarchie, maar *even-goed in de democratische republieken* is te zien.' In Noord-Amerika bij voorbeeld zijn er twee 'benden' van politieke spekulanten (hier bestaat geen dynastie, geen adel, geen staand leger, geen bureaucratie 'met vaste aanstelling of recht op pensioen') (blz. 12). De natie is machteloos tegen deze twee 'kartels van politikasters' (blz. 13) ...

||| Tegen deze, *in alle tot nu toe bestaande staten* onvermijdelijke verandering *van de staten en de staatsorganen* van dienaren der maatschappij in meesters der maatschappij paste de Commune *twee onfeilbare middelen* toe. In de eerste

||| twee
'onfeilbare'
middelen:
1) te allen tijde
afzetbaar

||| plaats bezette zij alle posten, besturende, rechtsprekende, onderwijzende, door keuze volgens het algemeen stemrecht der belanghebbenden, en wel met het recht van terugroeping te allen tijde door dezelfde belanghebbenden. En in de tweede plaats betaalde zij voor alle diensten, hoge zowel als lage, slechts het loon, dat andere arbeiders ontvingen. Het hoogste salaris, dat ze tenslotte betaalde, was 6000 franc. Daarmee waren **de baantjesjagerij en het carrière-maken** stevig aan banden gelegd, ook zonder de bindende mandaten bij gedelegeerden in vertegenwoordigende lichamen, die er ten overvloede nog aan werden toegevoegd.

||| 2) loon van een
gewone
arbeider

[NB :
'Verbrijzelen
van de tot nu
toe bestaande

||| *Dit verbrijzelen (Sprengung) van de tot nu toe bestaande staatsmacht en het vervangen daarvan door een*

nieuwe, waarachtig democratische, is in het derde hoofdstuk van de "Burgeroorlog" grondig behandeld. Het was evenwel nodig hier nog eens op enkele trekken daarvan in te gaan, omdat juist in Duitsland het *bijgelooft in de staat* zich uit de filosofie in het algemene bewustzijn van de bourgeoisie en zelfs van vele arbeiders heeft overgeplant. Volgens de filosofische voorstelling is de staat de "verwezenlijking van de idee" of het in het filosofische overgebrachte rijk gods op aarde, het gebied, waarop de eeuwige waarheid en gerechtigheid tot werkelijkheid wordt of behoort te worden. En daaruit volgt dan een *bijgelovige verering van de staat* en van al hetgeen met de staat samenhangt, die des te gemakkelijker ingang vindt naarmate men zich van kindsbeen af er aan heeft gewend zich in te beelden, dat de aan de hele maatschappij gemeenschappelijke zaken en belangen niet anders kunnen worden behartigd dan tot dusverre het geval is geweest, nl. door de staat en zijn goed bezoldigde overheidspersonen. En men meent al een zeer geweldig stoutmoedige stap te hebben gedaan, als men zich van het geloof in de erfelijke monarchie heeft vrijgemaakt en bij de democratische republiek zweert. In werkelijkheid echter is de staat niets dan een apparaat ter onderdrukking van de ene klasse door de andere, en wel in de democratische republiek niet minder dan in de monarchie, en in het beste geval een kwaad, dat het in de strijd om de klasseheerschappij zegevierende proletariaat erft en welks ergste kanten het, evenmin als de Commune, zal kunnen nalaten dadelijk zo *veel mogelijk te besnoeien*, totdat een in nieuwe, vrije maatschappijtoestanden op-

staatsmacht
en vervanging
daarvan *door*
een nieu-
we...

NB :
'bijgeloof
in de staat'

NB :
'bijgelovige
verering van de
staat' enz.

NB

NB

weg met heel
de 'staatsrom-
mel' (prulla-
ria) (troep)

gegroeid geslacht in staat zal zijn *zich van de hele staatsrommel te ontdoen.*' (13.)

'De Duitse filister heeft onlangs weer een heilzame schrik gekregen bij het woord: diktatuur van het proletariaat. Nu goed, mijne heeren, wilt u weten hoe deze diktatuur er uit ziet? Kijkt dan naar de Commune van Parijs. Dat was de diktatuur van het proletariaat.' (blz. 14.)

((Einde inleiding. Datum: 20ste verjaardag van de Commune van Parijs, 18. III. 1891.))

NB:
'zich
van de
hele
staats-
rommel
ontdoen'

Men moet zeggen, dat Engels hier zoals ook in zijn brief van 18/28. III. 1875 de belangrijkste gedachten over de diktatuur van het proletariaat en over de *vorm* (of juist: over de noodzakelijkheid van een nieuwe vorm) van die staatsmacht, die het proletariaat zal *veroveren*, veel populairder uiteenzet dan Marx. Om de staatsmacht te veroveren en te behouden mag het proletariaat niet de oude, bestaande staatsmachine in bezit nemen, ze van de ene hand in de andere overdoen, maar het moet de oude *stukslaan* en een nieuwe **scheppen** ('neue geschichtliche Schöpfung') ('nieuwe historische || *schepping* ' || : zie hier blz. 29).*

'Nationale
oorlog' –
'regerings-
zwendel'

'**Burgeroorlog**', 3de dr., blz. 67: 'De grootste vlag van heldhaftigheid, waartoe deze oude maatschappij nog in staat was, is de nationale oorlog, en deze blijkt thans louter regeringszwendel te zijn, die geen ander doel meer heeft dan de klassenstrijd uit te stellen en die verdwijnt, zodra de klassenstrijd in de burgeroorlog opklaait.'²⁶

* Zie blz. 58 van deze uitgave. *De red.*

'De achttiende Brumaire', 4de dr., blz. 10-11,
- de burgerlijke revoluties (zoals die van de
18de eeuw) gaan van succes tot succes, ze heb-
ben 'een kort bestaan' enz.; proletarische revo-
luties, zoals de revoluties van de 19de eeuw,
kritiseren zichzelf gestadig, 'honen met mee-
dogenloze grondigheid de halfheden etc. van
hun eerste pogingen... schrikken terug voor
de onbepaalde geweldigheid van hun eigen
doeleinden' (11)²⁷...

burgerlijke en
proletarische
revoluties

FR. ENGELS. 'DE OORSPRONG VAN
HET GEZIN, VAN DE PARTICULIERE
EIGENDOM EN VAN DE STAAT'

6de druk, Stuttgart 1894.

(Voorwoord tot de 4de druk, 16. VI. 1891)

... '*De staat* is dus volstrekt geen macht
die de maatschappij van buiten is opgedrongen;
evenmin is hij "de werkelijkheid van de zede-
lijke idee", "het beeld en de werkelijkheid van
de rede", zoals Hegel beweert. De staat is veel-
eer een produkt van de maatschappij op een
bepaalde trap van ontwikkeling; hij is de er-
kenning van de onoplosbare tegenspraak met
zichzelf (blz. 177-178) waarin deze maatschap-
pij verward is geraakt, van de onverzoenlijke
tegenstellingen waarin zij zich heeft gesplitst
en die zij niet bij machte is te bezweren. Opdat
echter deze tegenstellingen, klassen met tegen-
strijdige economische belangen, zichzelf en de
maatschappij niet in een vruchteloze strijd vernietigen, is een in schijn boven de maatschappij
staande macht nodig geworden, die het conflict
moet temperen, het binnen de perken van de
"orde" moet houden; en deze macht, die uit |||

de maatschappij is voortgekomen, maar zich boven haar stelt en meer en meer van haar vervreemdt, is de staat.' (178.)²³

'In vergelijking met de oude gensorganisatie kenmerkt zich de staat *ten eerste* door de indeling van de staatsburgers *naar het gebied*' ... (ons komt deze indeling 'natuurlijk' voor, maar ze heeft een langdurige strijd gekost met de oude organisatie volgens geslachten) ...

'Het tweede kenmerk is de inrichting van een *openbare macht*, die niet meer onmiddellijk

NB:
gewapende
bevolking

'zelfstandig
optredende
gewapende
organisatie'

'gewapende
mensen +
gevangenen +
dwangin-
richtingen'

NB:
'veroverings-
concurrentie'
in het huidige
Europa

samenvalt met de zich als gewapende macht organiserende bevolking. Deze afzonderlijke openbare macht is nodig, omdat *een zelfstandig optredende gewapende organisatie* van de *bevolking* sinds de splitsing in klassen *onmogelijk* is geworden (178) ... Deze (179) openbare macht bestaat in iedere staat; zij bestaat niet alleen *uit gewapende mensen*, maar ook uit *zakelijk toebehooren* - *gevangenen* en allerlei dwanginrichtingen, waarvan de gensmaatschappij geen weet had' ... Soms is deze openbare macht zwak (in Noord-Amerika *hier en daar*) ... 'Zij wordt echter sterker al naar gelang de klassentegenstellingen binnen de staat zich verscherpen en de aan elkaar grenzende staten groter en dichter bevolkt worden - men zie slechts *naar ons huidige Europa*, waar *klassenstrijd* en *veroveringsconcurrentie* de openbare macht hebben opgeschroefd tot een hoogte, waarop zij de gehele maatschappij en zelfs de staat dreigt te verslinden.' (179.)

[Waardoor onderscheidt veroveringsconcurrentie zich van imperialisme? - In de bui-

tenlandse politiek van *annexionisme* door niets. – *Ergo* erkende Engels in 1891 zowel veroveringsconcurrentie *als ook* ‘verdediging van het vaderland’ in Duitsland!! (‘Het socialisme in Duitsland’ in ‘*Neue Zeit*’ 1891 – 1892, jaarg. X, 1.) – Ja, maar in 1891 zou een oorlog *van de kant van* Duitsland een verdedigingsoorlog *geweest zijn*. Dat is het beslissende.] Veroveringsconcurrentie is er *altijd* geweest, in *alle* staten, want alle staten zijn organen van de klasseheerschappij. Maar *niet* alle oorlogen tussen staten werden door veroveringsconcurrentie veroorzaakt!! Dit ten eerste. En *niet* alle van *beide* kanten. Dit ten tweede.*

... Voor het in stand houden van de openbare macht zijn *belastingen* nodig – en *staats-schulden* ...

... ‘De ambtenaren, die in het bezit zijn van de openbare macht en van het recht om belastingen te innen, staan nu als organen van de maatschappij *boven* de maatschappij. De vrije ongedwongen achting die de organen van de gensinrichting genoten is hun niet genoeg, zelfs indien zij die konden krijgen’ (179) ... speciale wetten inzake hun heiligheid en onschendbaarheid, ... de meest onbehouwen politicagent heeft meer ‘autoriteit’ dan de organen van de gensmaatschappij, maar zelfs de grootste veldheer enz. zou het genshoofd kunnen benijden om de ‘ongedwongen achting’ van de kant van de maatschappij.

NB

‘Omdat de staat uit de behoefte is ontstaan de klassentegenstellingen in bedwang te hou-

* Deze alinea werd naderhand op de boven- en benedenrand van de bladzijde van het manuskript geschreven. *De red.*

den; omdat hij echter tegelijk midden in het conflict van deze klassen is ontstaan, is hij in de regel de staat van de machtigste, economisch heersende klasse, die door zijn tussenkomst ook de politiek heersende klasse wordt en zo nieuwe middelen verwerft om de onderdrukte klasse er onder te houden en uit te buiten' ... De antieke staat, de feodale staat ... zoals ... 'de moderne parlementaire staat een werktuig is tot uitbuiting van de loonarbeid door het kapitaal. Bij uitzondering komen er evenwel periodes voor, waarin de strijdende klassen zo zeer met elkaar in evenwicht zijn, dat de staatsmacht voor korte duur als schijnbare bemiddelaarster een zekere zelfstandigheid tegenover beide krijgt' (180) ... (De absolute monarchie van de 17de en 18de eeuw; het bonapartisme van het eerste en het tweede keizerrijk, Bismarck.)

Gewoonlijk - census. In de democratische republiek 'oefent de rijkdom zijn macht indirect, maar des te zekerder uit': ... (1) '*rechtstreekse* corruptie van de *ambtenaren*' (Amerika); (2) '*verbond tussen de regering en de beurs*' (Frankrijk en Amerika).

het algemeen
stemrecht =
slechts graad-
meter voor de
rijpheid

Het algemeen stemrecht is eveneens een werktuig van de heerschappij der bourgeoisie. Het algemeen stemrecht = 'graadmeter voor de rijpheid van de arbeidersklasse. Meer kan en zal het' (dit recht) 'in de tegenwoordige staat nooit zijn' (182).

... 'De staat is dus niet van alle eeuwigheid. Er zijn maatschappijen geweest die het zonder hem klaarspeelden, die van staat en staatsmacht geen begrip hadden. Op een bepaalde trap van de economische ontwikkeling, die noodzakelijk met de splitsing van de maatschappij in klassen

verbonden was, werd door deze splitsing de staat nodig. Wij naderen thans met rasse schreden een trap van ontwikkeling van de produktie, waarop het bestaan van deze klassen niet alleen opgehouden heeft noodzakelijk te zijn, maar ook een directe belemmering voor de produktie wordt. Even onvermijdelijk als zij vroeger zijn ontstaan zullen zij ten onder gaan. Met hen valt onvermijdelijk de staat. De maatschappij, die de produktie op grondslag van vrije en gelijke associatie van de producenten opnieuw organiseert, zal **de hele staatsmachinerie een plaats** inruimen die haar dan zal toekomen: in het museum van oudheden, naast het spinnewiel en de bronzen bijl.' (182.)

'ANTI-DÜHRING'

'Anti-Dühring', 3de dr. (1894) (voorwoord van 23. V. 1894), blz. 301-2:

... *'Het proletariaat maakt zich meester van de staatsmacht en maakt van de produktiemiddelen allereerst staatseigendom.* Maar daarmee heft het zichzelf als proletariaat op en ook alle klassenverschillen en klassentegenstellingen, en daarmee ook de staat als staat. De tot dusver bestaande, in klassentegenstellingen zich bewegende maatschappij had de staat nodig, d.w.z. een organisatie van de respectieve uitbuitende klasse voor de instandhouding van haar uiterlijke produktievoorwaarden, dus met name voor het met geweld in bedwang houden van de uitgebuite klasse onder voorwaarden van onderdrukking, zoals die door de bestaande produktiewijze zijn gegeven (slavernij, lijfeigenschap of horigheid, loonarbeid). De staat was de offici-

de vertegenwoordiger van de gehele maatschappij, haar samenvatting in een zichtbare instelling, maar hij was dit slechts in zoverre hij de staat was van de klasse die zelf in haar tijd de gehele maatschappij vertegenwoordigde: in de Oudheid de staat van de slavenhoudende staatsburgers, in de middeleeuwen van de feodale adel, in onze tijd van de bourgeoisie. Doordat hij eindelijk werkelijk vertegenwoordiger van de gehele maatschappij wordt, maakt hij zichzelf overbodig. Zodra er geen maatschappelijke klasse meer onderdrukt behoeft te worden, zodra met de klasseheerschappij en de strijd om het individuele bestaan, die op de tot dusver bestaande anarchie in de produktie berustte, ook de daaruit voortvloeiende botsingen en buitensporigheden zijn opgeruimd, valt er niets meer te onderdrukken, dat een bijzondere onderdrukkingsmacht, een staat, nodig zou maken. De eerste daad, waarbij de staat werkelijk als vertegenwoordiger van de gehele maatschappij optreedt – de inbezitneming van de produktiemiddelen in naam van de maatschappij – is tegelijk zijn laatste zelfstandige daad als staat. Het ingrijpen van een staatsmacht in maatschappelijke verhoudingen wordt op het ene gebied na het andere overbodig en slaapt dan vanzelf in. In plaats van de regering over personen komt het beheer over zaken en het leiden van produktieprocessen. De staat wordt niet “afgeschaft”, *hij sterft af*. Hiernaar kan men de frase over de “vrije volksstaat” beoordelen, dus zowel wat betreft haar tijdelijke agitatorische gerechtvaardigdheid, als wat betreft haar uiteindelijke ontoereikendheid voor de wetenschap; eveneens (blz. 302) de eis van de zogenaamde anarchisten, dat de staat van van-

daag op morgen moet worden afgeschaft.'
(Blz. 303, 'Anti-Dühring', 3.)

In het voorwoord tot *'Internationale zaken uit de Volksstaat'* (3. I. 1894) schrijft Engels, dat het woord 'sociaal-democraat' 'er tegenwoordig mee door kan' (mag passieren) (blz. 6), 'hoewel het' (het woord 'sociaal-democraat') 'allerm minst past (unpassend) voor een partij, waarvan het economische program niet enkel algemeen-socialistisch, maar rechtstreeks communistisch is en waarvan het politieke laatste einddoel *het overwinnen van de bele staat*, en dus ook van de democratie is.' (7.)

NB

Friedrich Engels: 'Neue Zeit', XXXII, 1 (1913-1914), blz. 10, 37 (geschreven 1873).

Friedrich Engels. 'Dell'Autorità', 'Over het autoriteitsbeginsel' (37-39).

Autoriteit heeft '**ondergeschiktheid**' tot voorwaarde. De kleine produktie wordt verdrongen door de grote produktie. '... is nu organisatie mogelijk zonder autoriteit?' (37) ...

'Laat ons eens aannemen, dat *een sociale revolutie* de kapitalisten heeft onttroond ... Zal de autoriteit in **dat** geval verdwijnen of zal zij alleen maar van gedaante veranderen?' (38.)

Laten we een voorbeeld nemen: katoenspinnerijen, spoorwegen, een schip in volle zee ... Ondenkbaar zonder autoriteit.

'Als (blz. 39) ik deze argumenten aan de meest losgeslagen anti-autoritairen voorleg, kunnen ze me alleen maar het volgende antwoord geven: Tja, dat is wel waar, maar het gaat hier niet om de autoriteit, die wij aan de gedelegeerden verlenen, *maar om een opdracht*. Deze

lieden menen dat zij een zaak kunnen veranderen als ze de naam ervan veranderen. Op die manier maken deze diepzinnige denkers zich over de hele wereld vrolijk.

Wij hebben dus gezien, dat enerzijds een zekere autoriteit, door wie ze ook wordt verleend, en anderzijds een zekere ondergeschiktheid dingen zijn die zich onafhankelijk van de sociale organisatie aan ons opdringen tezamen met de materiële voorwaarden, waaronder wij de goederen produceren en laten circuleren.

We hebben bovendien gezien, dat de materiële voorwaarden van de produktie en van de circulatie onvermijdelijk meer en meer onderhevig worden aan de invloed van de grootindustrie en de grote landbouw en dat zich zodoende meer en meer ook het gebied van deze autoriteit uitbreidt. Het is dan ook onzinnig het beginsel van de autoriteit als iets absoluut slechts en het beginsel van de autonomie als iets absoluut goeds voor te stellen. Autoriteit en autonomie zijn relatieve begrippen en hun werkingssfeer wijzigt zich met de verschillende fasen van de maatschappelijke ontwikkeling.

Indien de autonomisten ermee hadden volstaan te zeggen, dat de sociale organisatie van de toekomst de autoriteit slechts zal toelaten binnen de grenzen die door de produktieverhoudingen onvermijdelijk worden getrokken, zou men het met hen eens hebben kunnen worden; zij zijn echter blind voor alle feiten die de autoriteit noodzakelijk maken en ze vechten hartstochtelijk tegen het woord.

Waarom beperken de anti-autoritairen zich er niet toe tekeer te gaan tegen de politieke
||| autoriteit, tegen de staat? ||| Alle socialisten

Shirley [unclear] 8/29/79
2/18/80 [unclear] 2/18/80
[unclear] 11/12/80
[unclear] 12/21/80
[unclear] 1/11/81

Afbeelding van een manuskriptpagina uit het voorbereidingsmateriaal voor de brochure 'Staat en revolutie'. Lenin verwijst hier naar de paginanummers van het zgn. 'blauwe cahier' (zie blz. 7/8 van deze uitgave).

zijn het erover eens, *dat de staat en daarmee de politieke autoriteit* als gevolg van de toekomstige sociale revolutie zullen verdwijnen; dat wil zeggen, *dat de openbare functies hun politieke karakter zullen verliezen en in eenvoudige administratieve functies zullen veranderen*, die de sociale **belangen in het oog houden.**

de staat zal
verdwijnen

onduidelijk!!

* De anti-autoritaireren echter verlangen, dat **de politieke staat'** (NB: term!!) 'in één klap wordt afgeschaft, nog eerder dan de sociale verhoudingen zijn afgeschaft die hem hebben voortgebracht. Ze verlangen, dat de eerste daad van de sociale revolutie het afschaffen van de autoriteit moet zijn.

'de
politieke
staat'
(!!)

Hebben deze heren ooit wel eens een revolutie gezien? Een revolutie is echt wel de meest autoritaire zaak die er is, een daad door middel waarvan een deel van de bevolking zijn wil met dwang aan het andere deel oplegt door geweren, bajonetten en kanonnen, wat allemaal zeer autoritaire middelen zijn; en de partij, die de overwinning heeft behaald, moet haar heerschappij in stand houden *door de schrik die haar wapens de reactionairen inboezemen.* En als de **Commune van Parijs** zich niet had *bediend van de autoriteit van een gewapend volk tegen de bourgeoisie*, zou ze *zich dan langer dan een dag* hebben gehandhaafd? Kunnen wij haar niet om-

goed gezegd!

NB:

De Commune
van Parijs,
haar ervaringen

NB:

* Bocharin citeert *slechts*: en laat de rest weg!!

(Deze opmerking plaatste Lenin op een afzonderlijk, bij het manuscript gevoegd vel, waarop hij deze (en de volgende) alinea van het citaat uit Engels' artikel 'Dell'Autorità' had geschreven. *De red.*)

waarvoor
de Commune
van Parijs
laken?

gekeerd laken, dat zij zich te weinig van deze autoriteit heeft bediend? Dus: of het een of het ander. Of de anti-autoritairen weten zelf niet wat ze zeggen, en in dat geval scheppen ze alleen maar verwarring, of ze weten het wel, en in dat geval verraden ze de zaak van het proletariaat. In beide gevallen dienen ze alleen maar de reactie.' (39.)

Einde van het artikel van Engels.

K. MARX OVER POLITIEKE ONVERSCHILLIGHEID

Een artikel van *Marx* in hetzelfde Italiaanse verzamelwerk uit 1874 (geschreven in 1873) onder de titel (*L'indifferenza in materia politica*) (De onverschilligheid inzake politiek – *de vert.*).

In het begin drijft Marx de spot met de proudhonen – de arbeiders zouden geen politieke strijd mogen voeren, want dat betekent erkenning van de staat! ze zouden niet aan stakingen mogen doen! zouden niet 'om concessies mogen vechten'! zouden niet voor verkorting van de werkdag en voor afschaffing van de fabriekswetten mogen strijden! Dat zou betekenen 'een compromis sluiten'!! enzovoort.

'Wanneer de politieke strijd van de arbeidersklasse een *revolutionaire vorm* aanneemt, wanneer de arbeiders in de plaats van de diktatuur van de bourgeoisie *hun revolutionaire diktatuur stellen*, begaan ze het verschrikkelijke misdrijf van het beledigen van een principe, want ten einde hun

jammerlijke profane dagelijkse behoeften te bevredigen, *teneinde het verzet van de bourgeoisie te breken, geven ze de staat een revolutionaire en tijdelijke vorm in plaats van de wapens neer te leggen en de staat af te schaffen*.* De arbeiders mogen geen vakverenigingen vormen, want dat zou een vereeuwiging van de maatschappelijke arbeidsdeling betekenen, zoals die in de burgerlijke maatschappij bestaat. Terwijl toch deze arbeidsdeling, die de arbeiders van elkaar scheidt, werkelijk de grondslag is van hun slavernij... (40.) 'Kortom, de arbeiders moeten de handen over elkaar leggen en hun tijd niet met politieke en economische bewegingen verknoeien' ... wachten op de 'sociale liquidatie', zoals de priesters op het paradijs, enz.

heel
goed!

'In hun dagelijkse leven moeten de arbeiders de meest gehoorzame dienaren van de staat blijven, maar in hun binnenste moeten ze met alle kracht tegen zijn bestaan protesteren en hun diepe theoretische verachting voor de staat demonstrenen door het kopen en lezen van brochures over het afschaffen van de staat; ze moeten ervoor waken de kapitalistische orde met een ander verzet te confronteren dan met deklamaties over de maatschappij van de toekomst, waarin deze gehate orde zal verdwijnen!

Niemand zal betwisten, dat, indien de apostelen van de politieke onthouding zich zo duidelijk hadden uitgesproken, de arbeidersklasse hen al gauw naar de duivel had gejaagd en dit alles slechts zou hebben opgevat als een beledi-

* Bespottung van de proudhonisten en bakoeninisten.

(Notitie van Lenin op een speciaal, aan het manuscript toegevoegd blad, waarop hij een deel van deze alinea had geschreven. *De red.*)

ging door enkele doctrinaire bourgeois en verlopen jonkers, die zo dom of zo slim zijn haar elk reëel strijdmiddel te onzeggen, omdat men in de tegenwoordige maatschappij al deze strijdmiddelen moet aangrijpen en omdat de onontkoombare voorwaarden van deze strijd de pech hebben, dat ze zich niet aanpassen bij de idealistische fantasieën, die onze doctores van de maatschappijwetenschap onder de namen *Vrijheid, Autonomie, Anarchie* tot godinnen hebben uitgeroepen.' (41.)

(Verder volgt een kritiek op de economische 'beginselen' van Proudhon.)

(('deze filantropische sektariërs' – ibidem.))

Er moet een andere klasse
aan de regering komen. Dat
is waar het op aankomt.

eën *andere*
democratie!!

Bijzonder indringend is de opmerking van Marx in de '**Burgeroorlog**', dat de Commune van Parijs geen parlementair lichaam was [hier blz. 28, zie punt ((3))]*, 'maar een werkend . . . , uitvoerend en wetgevend . . . '

Het proletariaat heeft *niet* de tegenwoordige, niet de burgerlijke democratie nodig – die kan vorm noch werktuig van de socialistische revolutie zijn –, maar een *andere*, de proletarische. Waarin ligt het verschil? Economisch hierin, dat de burgerlijke een huichelachtig uitgangbordje voorstelt enz.

Politiek daarin, dat (1) de proletarische democratie volledig, algemeen, onbeperkt is

* Zie blz. 56 van deze uitgave. *De red.*

(kwantiteit slaat om in kwaliteit: de volledige democratie is *kwalitatief iets anders* dan de niet-volledige democratie); (2) geen parlementair maar een 'werkend' lichaam: in welke betekenis 'werkend'? (α) in de economische betekenis: de werkenden zijn de deelnemers aan de democratie; (β) in de politieke: geen 'klets-kollege', maar daden, geen scheiding, maar vereniging. (3) vereniging van de wetgevende en de uitvoerende functies = **overgang** naar het *opheffen van de staat* in die zin, dat *niet* een speciaal orgaan, geen speciale organen de aangelegenheden van de staat zullen behartigen, maar *al* zijn leden. Hoe? In zekere zin een *nieuwe* manier van 'rechtstreekse wetgeving door het volk', die Engels onder het kapitalisme van de hand heeft gewezen. Noodzakelijk is thans het *verenigen* van 'bestuur' en *lichamelijke* arbeid, het *afwisselen* niet alleen van de fabrieksarbeid, maar ook het verwisselen *van* de fabrieksarbeid (de landarbeid, de lichamelijke arbeid in het algemeen) *voor* het bestuur.

Bij Karl Kautsky (hier blz. 43, NB)* vervlaking: geen spoortje van een gedachte over een *andere* democratie.

'primitieve'
democratie
op een andere,
hogere basis

KAUTSKY. 'DE SOCIALE REVOLUTIE'

Eerste druk 1902, tweede 1907 (1ste halfjaar) met een voorwoord *over de Russische revolutie*. En desondanks heeft de schrijver het voortdurend over de '*staat*' in het algemeen (blz. 158 e.a. van de Russische

I: sociale
hervorming
en sociale
revolutie

* Zie blz. 85/88 van deze uitgave. *De red.*

II: op de
dag na de
sociale
revolutie

een stap
terug van
1852-1891
naar 1847

vert., II, § 8), over het 'veroveren van de politieke macht', door het proletariaat (over 'proletarische revolutie', 'proletarisch regime' ...), maar met *geen woord* over de taak 'de bureaucratisch-militaire machine te breken', over het 'opheffen van de staat', ja zelfs met *geen syllabe over het bestrijden van het 'bijge-loof in de staat' ...*

NB: Kautsky heeft het over de strijd om het bezit van de politieke macht (blz. 32 van de Russ. vert., I, § 4) ('Um den Besitz dieser (politischen) Macht', 1ste dr., blz. 20), 'het streven naar verovering van de staatsmachinerie' (blz. 34 ibidem!!) (Bestreben die Staatsmaschinerie zu erobern, 1ste dr., p. 21).

II, § 2: 'De onteigening van de onteigenaars' - er is *overal* eenvoudig sprake van de staat!!*

'Het parlementarisme ... heeft de revolutie nodig om weer levensvatbaar (? onnauwkeurig) te worden' (blz. 72, I, § 6).

'De democratie is ... onontbeerlijk als middel om het proletariaat **rijp te maken** voor de sociale revolutie. Maar ze is niet in staat deze revolutie te verhinderen.' (Blz. 74 ibidem.)

=
↓

I, § 7: 'Vormen en wapens van de sociale revolutie' ('Formen und Waffen der sozialen Revolution'): in het begin wordt gewag ge-

* Deze zin werd door Lenin naderhand op een vrije plek boven de eerste regel van de bladzij van het manuscript geschreven. *De red.*

= En daarnaast de ene frase na de andere: 'revolutionair idealisme' 'in het bijzonder' (Russ. vert., 91) ('revolutionärer Idealismus' 'vor allem' Duitse 1ste dr., blz. 56), 'die Idee der Revolution' ('de idee van de revolutie' (ibidem). De *Engelse arbeiders* zijn 'nog nauwelijks iets anders dan kleine bourgeois' (p. 91) ('kaum noch etwas Anderes als kleine Bourgeois', 1ste dr., p. 56).

!!

maakt van de 'Machtmittel des modernen Groszstaates: seine Bureaukratie und Armee' ('machtsmiddelen van de moderne grote staat: zijn bureaucratie en leger') (Duits 1ste dr. 47; Russ. vert. 77) *en desondanks geen woord* over het **vernietigen** ('Zerbrechen') **van deze Machtmittel!!!**

('De politieke staking = van de wapens van het proletariaat misschien het meest revolutionaire' ... (Russ. vert., p. 83; Dts. 1ste dr. 51) ... 'burgeroorlog' misschien (Russ. vert., 79; Dts. 1ste dr. 48), maar *geen* gewapende opstanden ('bewaffnete Insurrektionen'), maar zo, dat het leger zelf 'onbetrouwbaar' wordt (blz. 79), 'unzuverlässig' (p. 49).)

In het tweede geschrift is de *meest bel-dere* (I) passage de volgende: 'En toch is het vanzelfsprekend, dat wij onder de tegenwoordige verhoudingen niet tot heerschappij komen. De revolutie zelf heeft langdurige en ingrijpende gevechten tot voorwaarde, die reeds onze tegenwoordige politieke en sociale structuur zullen veranderen.' (Russ. vert. II, § 1, blz. 97.) ('Und doch ist es selbstverständlich (p. 4), dass wir nicht zur Herrschaft kommen unter den heutigen Verhältnissen. Die Revolution selbst setzt lange und tiefgehende Kämpfe voraus, die bereits unsere heutige politische und soziale Struktur verändern werden.') Hij (Kautsky) was er in 1890 tegen geweest om in het program maatregelen op te nemen voor de overgang van het kapitalisme naar het socialisme (Russ. vert., II, § 1, blz. 95-96; Dts. 1ste dr., blz. 3) ...

verder
niets!!

te
weinig!

NB

'Het proletariaat zal het democratische program waarmaken' (II, § 2, Russ. vert.,

N B

99-101) en een opsomming van de paragrafen daarvan! Verder niets! *Over de specifieke verbinding van democratie en diktatuur van het proletariaat geen syllabe!!*

Juist **niet** 'dat',
niet het demo-
cratische pro-
gram ...

In het Duitse origineel: 'Het' (het proletariaat) 'zal ... het democratische program, dat ook door de bourgeoisie eens werd voorgestaan, waarmaken.' (II, § 2, 1 ste dr., blz. 5.)

NB bij het
vraagstuk
van het im-
perialisme

Zulke 'monopolies' als de trusts 'zijn echter vandaag al zeer uitgebreid, beheersen al vandaag in hoge mate het gehele economische leven en ontwikkelen zich snel' (II, § 2, Russ. vert., 104)*.

opportunistisch
tegen agitatie
in het leger

Overigens kan men bij Kautsky *zulke passages* vinden ('Allerhande revolutionaire zaken', 'Neue Zeit', 24. II. 1904, XXII, 1, blz. 686): 'Strijd tussen twee frakties in het leger' ... 'zou toch slechts een speciale vorm zijn van de algemene onderstelling "dat het leger onbetrouwbaar schijnt"' ... 'Hebben wij echter reden om naar deze speciale vorm verdere onderzoekingen te verrichten? Het nadenken over de problemen van de toekomst en over de middelen om ze op te lossen heeft alleen dan betekenis, wanneer het in staat is praktijk en theorie van het heden te beïnvloeden ... Daar wij niet het voor-nemen koesteren propaganda te voeren in het leger en het tot insubordinatie op te hitsen - en in de hele Duitse sociaal-demo-cratie denkt niemand daar vandaag aan -, behoeft voor ons de vraag welke vormen

Netjes
en ...
... ge-
rieflijk

* Deze alinea werd later helemaal onder op de pagina van het manuscript geschreven. *De red.*

deze insubordinatie kan en mag aannemen
niet besproken te worden'...

KAUTSKY. 'DE WEG NAAR DE MACHT'

Eerste dr.: 1909, 2de: 1910 ((112 blz.)).

Ondertitel 'Politieke beschouwingen inzake
het geleidelijk ingroeien in de revolutie'. (Voor-
rede voor de 2de dr.: 1. VII. 1910.)

Voorrede voor de 1ste dr., 1ste regel: 'Be-
spreking van het vraagstuk van de *politie-
ke revolutie*'... (Geciteerd naar de 2de
dr., blz. 5) ... 'Het geheel = aanvulling ...
van de brochure over de sociale revolutie.'
(Blz. 6.)

Thema van
de brochure:
de **politieke**
revolutie

Hoofdstuk I: 'Het veroveren van de politieke
macht'. De eerste zin van de brochure, dat ...
de sociaal-democratie 'een *revolutionaire* (door
Kautsky onderstreept) partij is' (blz. 15).

NB

Blz. 16 (bij het uiteenzetten van de opvat-
tingen van *Marx en Engels* dit NB)...
ontstaat de mogelijkheid van 'het veroveren en
het vasthouden van de staatsmacht'. verder

niets! niet stukslaan 'Steeds duidelijker blijkt,
dat een revolutie alleen nog mogelijk is als
proletarische (onderstreept door Kautsky) re-
volutie' (blz. 18) ... Het is onmogelijk de
politieke macht te veroveren 'zonder politieke
revolutie, zonder wijziging van het wezen van
de staatsmacht' (18-19) ... Blz. 20: 'Zij im-
mers' (Marx en Engels) 'hebben het woord ge-
maakt van de *diktatuur van het proletariaat*
(door Kautsky onderstreept) ... het woord
over de politieke alleenheerschappij van het
proletariaat als de enige vorm, waarin het de
politieke macht zal kunnen uitoefenen.' (20.)

verder niets!

Maar hoe?

verder niets?

{ { waar die in
bestaat, daar-
over geen
woord } }

[In het hele hoofdstuk I (blz. 15-21) geen woord over het 'stukslaan' van de militair-bureaucratische staatsmachine, noch over een bestrijding van het bijgeloof in de staat, noch over het vervangen van de parlementaire organen en van de ambtenaren door proletarische instellingen van het type van de Commune van Parijs.]

Hfdst. II over het voorspellen van de revolutie ... in de revolutionaire strijd moet men rekening houden met de mogelijkheid van nederlagen, we zouden 'verraders' (blz. 26) zijn als we van tevoren al 'overtuigd waren van de onvermijdelijkheid van de nederlaag' (sic!) ...

Kautsky

in 1909:

'wij zien er

gematig-

der uit dan

we

zijn'

De revolutie als gevolg van een oorlog kan veroorzaakt worden doordat de > zwakkere kant het proletariaat aan de macht brengt (29) ... maar ook anders: 'De revolutie als gevolg van een oorlog kan echter ook voortkomen uit een opstand van de massa van het volk, wanneer het leger gebroken en de kwellingen van de oorlog beu is' (29) ...

Verder niets! In hst. II geen woord over het *op revolutionaire manier* gebruik maken van *iedere* revolutionaire situatie! Nil! vergelijken met Engels in de 'Anti-Dühring', de passage over revolutie en geweld!!³⁰

Hfdst. III over het 'geleidelijk ingroeien' in de 'staat van de toekomst' ... tegen 'reformisten' (33) en 'revisionisten' (34) en 4de hfdst.

-- Hfdst. 4 (over de wil: kletskoeck) - nil.

Hfdst. V: *'Noch revolutie, noch wettigheid tot elke prijs'* ... Onder andere uit een artikel uit 1893 tegen de anarchisten (zowel ten tijde van de opstand van 1873 in Spanje, als de aanslagen van 1877 in Duitsland, 1884 in Oostenrijk, 1886 in Amerika). Het gevaar zou in het volgende liggen: 'De huidige situatie brengt echter het gevaar met zich, dat *wij er gemakkelijk 'gematigder' uitzien dan we zijn*' (59) ... als de massa's het vertrouwen in de sociaal-democratie als revolutionaire partij verliezen, wenden ze zich tot het anarchisme (in Frankrijk tot het syndikalisme) (60) ...

NB:
sic!!!

!!!

'We weten, dat we de historische situaties niet naar believen kunnen scheppen, dat onze tactiek eraan moet zijn aangepast.' (60.)

... 'Een beschouwing van de huidige situatie brengt mij tot de opvatting, ... dat wij alle redenen hebben aan te nemen, dat wij thans in een periode zijn gekomen van strijd om de staatkundige instellingen en de staatsmacht' (61) ...

NB	Blz. 50: Uit een brief van Engels aan Kautsky (3. I. 1895) ... 'Indien Duitsland een roomaans land zou zijn, <i>zou het revolutionaire conflict onvermijdelijk zijn.</i> '*	NB

Hfdst. VI: *'De groei van de revolutionaire elementen.'*

Onder andere: 'Zijn' (van het heersende regime) 'eigen werktuigen, bureaucratie en leger' (63.)

Hij kent de
rol van
bureaucratie
en leger

* Deze zin werd door Lenin naderhand op een vrije plek in de rechterbovenhoek van dezelfde pagina van het manuscript geschreven. *De red.*

N B

99-101) en een opsomming van de paragrafen daarvan! Verder niets! *Over de specifieke verbinding van democratie en diktatuur van het proletariaat geen syllabe!!*

Juist **niet** 'dat',
niet het demo-
cratische pro-
gram ...

In het Duitse origineel: 'Het' (het proletariaat) 'zal... het democratische program, dat ook door de bourgeoisie eens werd voorgestaan, waarmaken.' (II, § 2, 1 ste dr., blz. 5.)

NB bij het
vraagstuk
van het im-
perialisme

Zulke 'monopolies' als de trusts 'zijn echter vandaag al zeer uitgebreid, beheersen al vandaag in hoge mate het gehele economische leven en ontwikkelen zich snel' (II, § 2, Russ. vert., 104)*.

opportunistisch
tegen agitatie
in het leger

Overigens kan men bij Kautsky *zulke passages* vinden ('Allerhande revolutionaire zaken', 'Neue Zeit', 24. II. 1904, XXII, 1, blz. 686): 'Strijd tussen twee frakties in het leger' ... 'zou toch slechts een speciale vorm zijn van de algemene onderstelling "dat het leger onbetrouwbaar schijnt"' ... 'Hebben wij echter reden om naar deze speciale vorm verdere onderzoekingen te verrichten? Het nadenken over de problemen van de toekomst en over de middelen om ze op te lossen heeft alleen dan betekenis, wanneer het in staat is praktijk en theorie van het heden te beïnvloeden... Daar wij niet het voornemen koesteren propaganda te voeren in het leger en het tot insubordinatie op te hitsen - en in de hele Duitse sociaal-democratie denkt niemand daar vandaag aan -, behoeft voor ons de vraag welke vormen

Netjes
en ...
... ge-
rieflijk

* Deze alinea werd later helemaal onder op de pagina van het manuscript geschreven. *De red.*

deze insubordinatie kan en mag aannemen
niet besproken te worden' ...

KAUTSKY. 'DE WEG NAAR DE MACHT'

Eerste dr.: 1909, 2de: 1910 ((112 blz.)).

Ondertitel 'Politieke beschouwingen inzake
het geleidelijk ingroeien in de revolutie'. (Voor-
rede voor de 2de dr.: 1. VII. 1910.)

Voorrede voor de 1ste dr., 1ste regel: 'Be-
spreking van het vraagstuk van de *politie-
ke revolutie*'... (Geciteerd naar de 2de
dr., blz. 5) ... 'Het geheel = aanvulling ...
van de brochure over de sociale revolutie.'
(Blz. 6.)

Thema van
de brochure:
de **politieke**
revolutie

Hoofdstuk I: 'Het veroveren van de politieke
macht'. De eerste zin van de brochure, dat ...
de sociaal-democratie 'een *revolutionaire* (door
Kautsky onderstreept) partij is' (blz. 15).

NB

Blz. 16 (bij het uiteenzetten van de opvat-
tingen van *Marx en Engels* dit NB) ...
ontstaat de mogelijkheid van 'het veroveren en
het vasthouden van de staatsmacht'. verder

niets! niet stukslaan 'Steeds duidelijker blijkt,
dat een revolutie alleen nog mogelijk is als
proletarische (onderstreept door Kautsky) re-
volutie' (blz. 18) ... Het is onmogelijk de
politieke macht te veroveren 'zonder politieke
revolutie, zonder wijziging van het wezen van
de staatsmacht' (18-19) ... Blz. 20: 'Zij im-
mers' (Marx en Engels) 'hebben het woord ge-
maakt van de *diktatuur van het proletariaat*
(door Kautsky onderstreept) ... het woord
over de politieke alleenheerschappij van het
proletariaat als de enige vorm, waarin het de
politieke macht zal kunnen uitoefenen.' (20.)

verder niets!

Maar hoe?

verder niets?

{ { waar die in
bestaat, daar-
over geen
woord } }

[In het hele hoofdstuk I (blz. 15-21) geen woord over het 'stukslaan' van de militair-bureaucratische staatsmachine, noch over een bestrijding van het bijgeloof in de staat, noch over het vervangen van de parlementaire organen en van de ambtenaren door proletarische instellingen van het type van de Commune van Parijs.]

Hfdst. II over het voorspellen van de revolutie ... in de revolutionaire strijd moet men rekening houden met de mogelijkheid van nederlagen, we zouden 'verraders' (blz. 26) zijn als we van tevoren al 'overtuigd waren van de onvermijdelijkheid van de nederlaag' (sic!) ...

De revolutie als gevolg van een oorlog kan veroorzaakt worden doordat de > zwakkere kant het proletariaat aan de macht brengt (29) ... maar ook anders: 'De revolutie als gevolg van een oorlog kan echter ook voortkomen uit een opstand van de massa van het volk, wanneer het leger gebroken en de kwellingen van de oorlog beu is' (29) ...

Kautsky

in 1909:

'wij zien er

gematig-

der uit dan

we

zijn'

Verder niets! In hst. II geen woord over het *op revolutionaire manier* gebruik maken van *iedere* revolutionaire situatie! Nil! vergelijken met Engels in de 'Anti-Dühring', de passage over revolutie en geweld!!³⁰

Hfdst. III over het 'geleidelijk ingroeien' in de 'staat van de toekomst' ... tegen 'reformisten' (33) en 'revisionisten' (34) en 4de hfdst.

-- Hfdst. 4 (over de wil: kletschoek) - nil.

Hfdst. V: *'Noch revolutie, noch wettigheid tot elke prijs'* ... Onder andere uit een artikel uit 1893 tegen de anarchisten (zowel ten tijde van de opstand van 1873 in Spanje, als de aanslagen van 1877 in Duitsland, 1884 in Oostenrijk, 1886 in Amerika). Het gevaar zou in het volgende liggen: 'De huidige situatie brengt echter het gevaar met zich, dat *wij er gemakkelijk 'gematigder' uitzien dan we zijn*' (59) ... als de massa's het vertrouwen in de sociaal-democratie als revolutionaire partij verliezen, wenden ze zich tot het anarchisme (in Frankrijk tot het syndikalisme) (60) ...

NB:
sic!!!

!!!

'We weten, dat we de historische situaties niet naar believen kunnen scheppen, dat onze tactiek eraan moet zijn aangepast.' (60.)

... 'Een beschouwing van de huidige situatie brengt mij tot de opvatting, ... dat wij alle redenen hebben aan te nemen, dat wij thans in een periode zijn gekomen van strijd om de staatkundige instellingen en de staatsmacht' (61) ...

NB	Blz. 50: Uit een brief van Engels aan Kautsky (3. I. 1895) ... 'Indien Duitsland een romaans land zou zijn, <i>zou het revolutionaire conflict onvermijdelijk zijn.</i> '*	NB

Hfdst. VI: *'De groei van de revolutionaire elementen.'*

Onder andere: 'Zijn' (van het heersende regime) 'eigen werktuigen, bureaucratie en leger' (63.)

Hij kent de
rol van
bureaucratie
en leger

* Deze zin werd door Lenin naderhand op een vrije plek in de rechterbovenhoek van dezelfde pagina van het manuscript geschreven. *De red.*

imperialisme

Hfdst. 7: '*De verzachting van de klassentegenstellingen*' (71-79).
Blz. 76: Imperialisme ... 'de annexatie van een overzees rijk bij het Europese staatsgebied' ...

Inzake het
paci-
fisme

NB

'Het imperialisme van een grote staat betekent evenwel veroveringspolitiek en betekent vijandschap jegens de andere grote staten ... Het is zonder sterke oorlogsbewapeningen niet uitvoerbaar' ... De bezittende klassen, ongeacht het onderscheid tussen hen, 'hebben alle een offervaardigheid voor oorlogsbewapeningen gemeen ... Het proletariaat (blz. 76) vormt als enige (! NB) de oppositie daartegen.'

Hfdst. 8: '*De verscherping van de klassentegenstellingen*.'

Kartels, trusts, 'kunstmatige monopolies' (80) ... 'niets eisende buitenlandse arbeidskrachten' (81) ... duurte (83).

Inzake het
pacifisme!

'Met gebabbel over de vrede à la Suttner kom je geen stap vooruit. De tegenwoordige bewapeningswedloop is vooral een gevolg van de *koloniale politiek* en van het *imperialisme* en je schiet er niets mee op vredespropaganda te maken, zolang je met deze politiek meedoet.' (90.)

NB

'... kan juist de politiek van het imperialisme het aanvangspunt worden, van waaruit het heersende systeem uit zijn voegen zal worden gerukt'. (96.)

Hfdst. 9: '*Een nieuw tijdperk van revoluties*' (97-112).

Toenemende bewapeningen (97) ... verscherping van de 'nationale tegenstellingen' (100) ... 'Deze situatie zou al lang tot oorlog hebben geleid, als het enige alternatief van de

revolutie, ... indien juist dit alternatief van de revolutie niet nog dichter achter de oorlog zou staan dan achter de gewapende vrede' (100) ...

'Revolutionair tijdperk 1789-1871' voor 'West-Europa'; 'Een soortgelijke tijd ... sedert 1905 ... voor het Oosten' (104). 'De wereldoorlog komt nu dreigend naderbij. De ervaring van de laatste tientallen jaren bewijst evenwel, dat oorlog revolutie betekent.' (105.) 'Het' (het proletariaat) 'kan niet meer van een *voortijdige* revolutie spreken' ... 'Deze revolutionaire periode' (112) (waarin 'wij zijn gekomen') (112) ... '... de revolutionaire era begint ...' (112) ... (einde van de brochure.)

NB

sic!!

Samenvattend: voortdurend over 'revolutie', vooral 'politieke revolutie', en *niets* over de concretisering ervan bij Marx en Engels in de jaren 1852, 1871, 1891. Niets over 'stukslaan', over de 'parasitaire staat', over het vervangen van de parlementaire door werkende organen.

Juist de bijzonderheden van de politieke revolutie van het proletariaat zijn verdoezeld

Op die manier liet Kautsky voor zichzelf een achterdeurtje open. In 1910 (2de helft) nam hij al een (halve) draai: 'Afmatingsstrategie'!! 'Neue Zeit', XXVIII, 2 (1910, IV-IX) en ... belandde in zijn polemiek tegen Pannekoek bij het reformisme: 'Neue Zeit', XXX, 2 (1912, IV-IX) ('Neue Zeit, XXX, 2).

Kautsky tegen Pannekoek: |||||
Pannekoek's artikelen dragen het opschrift: |||||
'Massa-actie en revolutie' (NB). *Pan-*

NB

nekoek wijst in de eerste regels op de 'lessen van de Russische revolutie' (blz. 541). ... Imperialisme: ... bewapening, duurte etc. 'De politieke heerschappij, het veroveren van de staatsmacht ... doel van elke revolutionaire klasse ... De verovering van de politieke macht.' NB. 'Het is zaak de voorwaarden en methoden van deze politieke revolutie nader onder de loep te nemen.' (542) Waarin ligt de kracht van de bourgeoisie? (1) Geestelijk superieur ... (2) Organisatie: '*Deze organisatie van de heersende klasse is de staatsmacht*' (onderstreept door Pannekoek) (543). 'Ze treedt op als het geheel van ambtenaren' ... 'Ze vormt als het ware een reusachtige poliep' ... Dan 'nog sterkere machtsmiddelen' (van de staat): 'politie en leger' ... (De onderstrepingen zijn overal van Pannekoek.)

Nr. 1

1ste ci-
taat bij —
Kauts- —
ky (blz. —
724) —

Het proletariaat moet 'de staatsmacht ... overwinnen' ... **'De strijd van het proletariaat is niet zo maar een strijd tegen de bourgeoisie om de staatsmacht als object, maar een strijd tegen de staatsmacht.'**

(544.) Het vraagstuk van de sociale revolutie luidt, kort samengevat: de macht van het proletariaat zo hoog opvoeren, dat ze superieur is

Nr. 2

2de ci-
taat bij
Kautsky

aan de macht van de staat; *en de inhoud van deze revolutie is de vernietiging en ontbinding (Auf-
lösung) van de machtsmid-
delen van de staat door de
machtsmiddelen van het pro-
letariaat.'* (544).

(Daarna komt anderhalve pagina geleuter over de betekenis van kennis en organisatie!! Paarden vreten haver!!)

Voorts over de 'illusie van de parlementaire verovering van de heerschappij' ... 'In formeel

onjuist!!

opzicht' bestaat de verovering van de politieke macht uit twee delen: 1) 'het winnen van politieke rechten voor de massa' ... 2) 'het winnen van de meerderheid van het volk voor het socialisme' (545) ... Het proletariaat zal zijn toevlucht nemen tot massa-acties, van de eenvoudigste vorm (demonstraties) af 'tot aan de machtigste (!???) vorm van de massastaking' (546) ... zoals het in oktober 1905 in Rusland het geval is geweest (547) ... **'De strijd is pas ten einde, wanneer het als eindresultaat tot de volledige vernietiging van de organisatie van de staat is gekomen. De organisatie van de meerderheid heeft dan haar superioriteit bewezen doordat zij de organisatie van de heersende minderheid heeft vernietigd.'** (548.)

vervalt
tot reformisme!!

Onjuist!!
en december
1905 dan?

Nr. 3

Nr. 3.
3de citaat
bij Kautsky

... 'De organisatie van het proletariaat, die wij zijn belangrijkste machtsmiddel noemen, mag niet verward worden met de vorm van de tegenwoordige organisaties en bonden... *Het wezen van deze organisatie is iets geestelijks*' (548) ... 'deze geest zal zich voor zijn werkzaamheid nieuwe vormen scheppen' (549) (en enkele regels verder verwijzing naar de 'Socialistenwet') (549) ... Dit alles 'in revolutionaire tijden' (549) (NB).

Pannekoek
tegen
Kautsky

Onhandig
woord, waar
de gemene
Kautsky
op inhaakt

'Het leger'? ... 'Zonen van het volk' (549), onbetrouwbaar wapen voor de bourgeoisie ...

'Aan het eind van het revolutionaire proces is van die macht' (de materiële macht van de bourgeoisie en van de staat) 'niets meer over' (550) ...

	Verder beschouwingen over 'actie van de massa'. Karl Kautsky zou onderscheid maken tussen deze en de 'straat' (586). Maar niet dat hebben wij als 'actie van de massa' begrepen, maar <i>'een bepaalde nieuwe vorm van activiteit van de georganiseerde ((NB)) arbeiders'</i> (586) (onderstreept door Pannekoek). 'Massa-acties' = 'buitenparlementaire politieke activiteit van de georganiseerde (NB) arbeidersklasse' (ibidem)
Onjuist!	'''
Definitie voor massa-acties	'''
Onjuist!	'''
Dat is niet voldoende. Wat is de revolutie dan wel?	'''
	Maar, zo wordt verderop gezegd, 'het is niet uitgesloten, dat ook in de toekomst plotselinge geweldige opstanden van de ongeorganiseerde miljoenenmassa's tegen een regering kunnen losbarsten.' (587.)
	Op blz. 591 <i>corrigeert</i> Pannekoek <i>zich</i> en schrijft, dat de acties van de georganiseerden de 'ongeorganiseerden' 'spoedig meetrekken' en dat daardoor de strijd verandert in acties 'van de hele proletarische klasse'. Bij Kautsky daarentegen wordt alleen gezegd, dat de acties van de massa 'onberekenbaar' zijn, wat wil zeggen dat 'alles op de oude voet in een geleidelijk toenemende omvang verdergaat' ... <i>'de theorie van het dadenloos afwachten'</i> (591) ... bij ons - leer van 'de revolutionaire activiteit', bij Kautsky 'passief radicalisme' (592) ... in de praktijk 'maar al te vaak' 'toenadering tot de revisionistische taktiek'.
zeer juist!	'''
juist!	'''
	§ 4: 'De strijd tegen de oorlog' (609-616). Kautsky geeft een beeld van de vrees van de bevolking voor een 'invasie' ... De arbeidersklasse 'moet' en zal optreden tegen de oorlog ten einde die te verhinderen. Kautsky <i>'ziet het proces van de revolutie over het hoofd'</i> (616).
dat is juist!	'''

Kautsky komt in zijn antwoord aan Pannekoek met banale dingen op de proppen over 'instinct van de massa' (alsof het daarom gaat!), over 'vulgair marxisme', klampt zich aan het 'geestelijke' vast (Pannekoek, zegt hij, houdt zich met 'alchimie' bezig) (688). Onder de Socialistenwet waren er 'geheime' organisaties (690) ... 'Een opvoering en vervolmaking van de organisatie van het proletariaat in een sterkere mate dan dit onder een toestand van grotere vrijheid is bereikt heeft tot nog toe echter nog niemand in een dergelijke situatie kunnen ontdekken.' (690.)

Kautsky
antwoordt
Pannekoek

... 'De wijsheid die wij aanbevelen is die, welke Friedrich Engels ons in zijn laatste publicatie, in zijn politieke nalatenschap, heeft aanbevolen.' (692.)

Vgl. Bernstein. 'Voorwaarden'. 1899, blz. 26: Engels' politiek 'testament'!!! (En verderop al even schurkachtig over 'spiritualisering' (692) van de organisatie bij Pannekoek, het is 'onduidelijk' wat die wil, hij wil de revolutie 'arrangeren' (697) enz.)

ontwijken
de kwestie
van de
illegale
organisaties
(de boef!)

over Engels'
'nalatenschap'
boef en schoft!!

ze hebben
zelf de na-
latenschap
vervalst

Verder § IV: 'De verovering van de staatsmacht', 1. 'De vernietiging van de staat'. Hier het belangrijkste. Kautsky 'citeert' nr. 1, nr. 2 en nr. 3 (hier 45-46)* - blz. 724 - en 'concludeert':

... 'De tegenstelling tussen sociaal-democraten en anarchisten was tot dusverre hierin gelegen, dat dezen de staatsmacht wilden veroveren, genen haar wilden vernietigen. Pannekoek wil het allebei' ...

... 'Wat van de geschetste organisatie wil Pannekoek vernietigen? Het centralisme? ... (Citaat uit Marx: 'Onthullingen over het Com-

Hfdst. IV, § 1
hoogtepunt
van vulgari-
sering van
het marxisme

* Zie blz. 94/95 van deze uitgave. *De red.*

'Citaat' uit
Marx!!
Citeert pre-
cies de
verkeerde
passage!!

Schobbejak;
Pannekoek
heeft het
immers juist
over de
'revolutie'!

een parel
van het
reformisme!

munistenproces te Keulen', blz. 81, 1850: 'de meest besliste centralisatie van de macht in handen van de staatsmacht'.³¹ 'Als Pannekoek dezelfde mening toegedaan is, wat wil hij dan zeggen met de "volledige vernietiging van de organisatie van de staat"? (724) Wil (725) hij misschien de staatsfuncties van de ambtenaren opheffen? Maar we kunnen het in partij en vakbeweging niet zonder beambten stellen, laat staan in het bestuur van de staat. Ons programma eist dan ook niet het afschaffen van de staatsbeambten, maar het verkiezen van de overheden door het volk... Het gaat er bij onze huidige bespreking niet om hoe het bestuursapparaat van de "staat van de toekomst" er uit zal zien, maar om de vraag of onze politieke strijd de staatsmacht ontbindt (auflöst) *nog voordat wij haar hebben veroverd* (onderstreept door Kautsky). Welk ministerie met zijn ambtenaren kan opgeheven worden?' (dat van **onderwijs?** van **justitie?** van **financiën?** van **militaire zaken?**) 'Neen, geen van de tegenwoordige ministeries zal door onze politieke strijd tegen de regeringen afgeschaft worden... Ik herhaal het om misverstanden te voorkomen: Er is hier geen sprake van het vorm geven aan de staat van de toekomst door de zegevierende sociaaldemocratie, maar van dat van de staat van vandaag door onze oppositie.' (725.)

... 'Het kan niet haar' (van de massastaking) 'taak zijn de staatsmacht te *vernietigen* (onderstreept door Kautsky), maar alleen een regering inzake een bepaalde kwestie tot toegeven te dwingen of een aan het proletariaat vijandige regering te vervangen door een regering die het proletariaat tegemoetkomt (entgegenkommende)' (726)...

... 'Maar nooit en te nimmer kan dit' (wanneer 'het proletariaat' 'vijandige regering' 'mat zet') 'leiden tot het *vernietigen* (onderstreept door Kautsky) van de staatsmacht, maar steeds alleen tot een *verschuiving* (Verschiebung) van de machtsverhoudingen *binnen de staatsmacht*' (727)...

Kern en
slotsom:

NB

Hier heeft hij
het al over de
revolutie!!

... 'En het doel van onze (732) politieke strijd blijft daarbij hetzelfde, dat het tot nog toe is geweest: het veroveren van de staatsmacht door het winnen van de meerderheid in het parlement en het plaatsen van het parlement boven de regering. Maar niet het vernietigen van de staatsmacht. Op welke manier wil Pannekoek dan de socialistische produktiewijze invoeren, als het niet is met behulp van wettelijke maatregelen inzake ... de overdracht aan de staat ... van industrietakken ... (etc.)? Door welke middelen wil Pannekoek deze verhoudingen regelen, als het niet is door een proletarische staatsmacht? En waar moet die vandaan komen, wanneer elke staatsmacht door het optreden van de massa is vernietigd? ... Ik blijf bij de opvatting, met de formulering waarvan ik een jaar geleden mijn artikelenreeks over het optreden van de massa heb afgesloten: ... "Het uitbouwen van de organisatie, het winnen van alle machtsposities die wij uit eigen kracht kunnen veroveren en vasthouden, het bestuderen van staat en maatschappij en het opklaren van de massa's: andere taken kunnen wij ons en onze organisaties ook vandaag nog niet bewust en planmatig stellen".' (733.)

Samenvattend
= socialisme
zonder
revolutie!!
Of revolutie
zonder vernietiging van de politieke macht, van de 'staats-machine' van de bourgeoisie!!

een parel van
idiotie!!

Dit is de *volledige breuk* met het *marxisme*!! Alle conclusies en de les-

sen van Marx en Engels uit de jaren 1852 tot 1891 zijn *vergeten* en verdraaid. 'De militair-bureaucratische staatsmachine *stuk-slaan*', hebben Marx en Engels ons geleerd. Geen woord daarover. In de plaats van de diktatuur van het proletariaat komt de kleinburgerlijke utopie van de strijd voor hervormingen. Het socialisme wordt verwezenlijkt via hervormingen; massastaking voor hervormingen – daar wordt alles op teruggebracht. Geen woord over het bestrijden van het 'bijgeloof in de staat', over het scheppen *niet* van parlementaire, maar van 'werkende, uitvoerende en wetgevende' vertegenwoordigende lichamen door het proletariaat. En dat in augustus 1912 – na 'De weg naar de macht'! – aan de vooravond van het Manifest van Bazel!! in een speciaal antwoord op een artikel over de *revolutie*, over de 'politieke revolutie'!! Noch propagering van de revolutie, noch uitwerking van de problemen ervan.

Bernstein
over de
'Commune
van Parijs'...

(door Kautsky
ontweken)

Bernstein beschuldigt het marxisme in de 'Voorwaarden' van 'blanquisme' (hfdst. II, b) en wijst met kracht de 'diktatuur van het proletariaat' af, maar ten aanzien van de Commune van Parijs (bij mij *reeds eerder*, blz. 31 geciteerd)* gooit hij het op een idiote manier door een met Proudhon, *ontwijkt hij volledig* als een schurk, ontwijkt hij absoluut het 'stukslaan' van de staatsmachine. (Vgl. Bernstein, blz. 183 over 'diktatuur van het proletariaat' = 'diktatuur van clubredenaars en literatoren', blz. 137 over primitieve democratie, zonder betaalde ambte-

* Zie blz. 61/62 van deze uitgave. *De red.*

naren etc. en over het verval ervan in de 'vrije' ||
[haha!!] ontwikkeling van de trade-unions,
Webb!!)

Kautsky heeft in zijn boek tegen Bern-
stein het vraagstuk eveneens ontweken, door te
verklaren: 'De beslissing over het probleem
van de proletarische diktatuur kunnen wij met
een gerust hart aan de toekomst overlaten.'
(Blz. 172.) Een parel! Hahaha!! 'Met een ge-
rust hart!!' Met de heren junkers, met de Rocke-
fellers enz. zal men het wel nauwelijks zonder
diktatuur kunnen klaarspelen, maar 'zweren'
dat de klasseheerschappij van het proletariaat
de 'vormen van een klassediktatuur' zal aanne-
men, dat wil ik niet. Maar de democratie zal de
klasseheerschappij van het proletariaat niet
overbodig maken. (Blz. 172.)

Ergo: Ik ben dus *voor* de diktatuur van het
proletariaat, maar ik wil er niet op blijven staan
en ik wil haar niet analyseren. Noch ervoor,
noch ertegen!!!!

Blz. 180: We weten niet *wanneer*, noch
hoe het proletariaat de politieke heerschappij
zal verkrijgen, hetzij in een enkele ineensloring,
hetzij in een reeks van katastrofes of in een ge-
leidelijke ontwikkeling... maar we zijn een
'partij van de sociale revolutie'...

Wat betreft Bernsteins verwijzing naar de
woorden van Marx, dat de arbeidersklasse niet
eenvoudig de *bestaande* staatsma-
chine in bezit kan nemen, citeert Kautsky $\alpha\beta$
(zie eerder, blz. 33 in dit cahier)* en laat het
er verder bij. (Blz. 22.) *Eenvoudig* en de *be-*
staande, dat gaat niet, maar in het algemeen,
dat zou wel kunnen!

Vgl. Engels
over de revo-
lutie in 'Anti-
Dühring'!!³⁰
Zo hebben ze
het marxisme
verdraaid!!

* Zie blz. 69 van deze uitgave. *De red.*

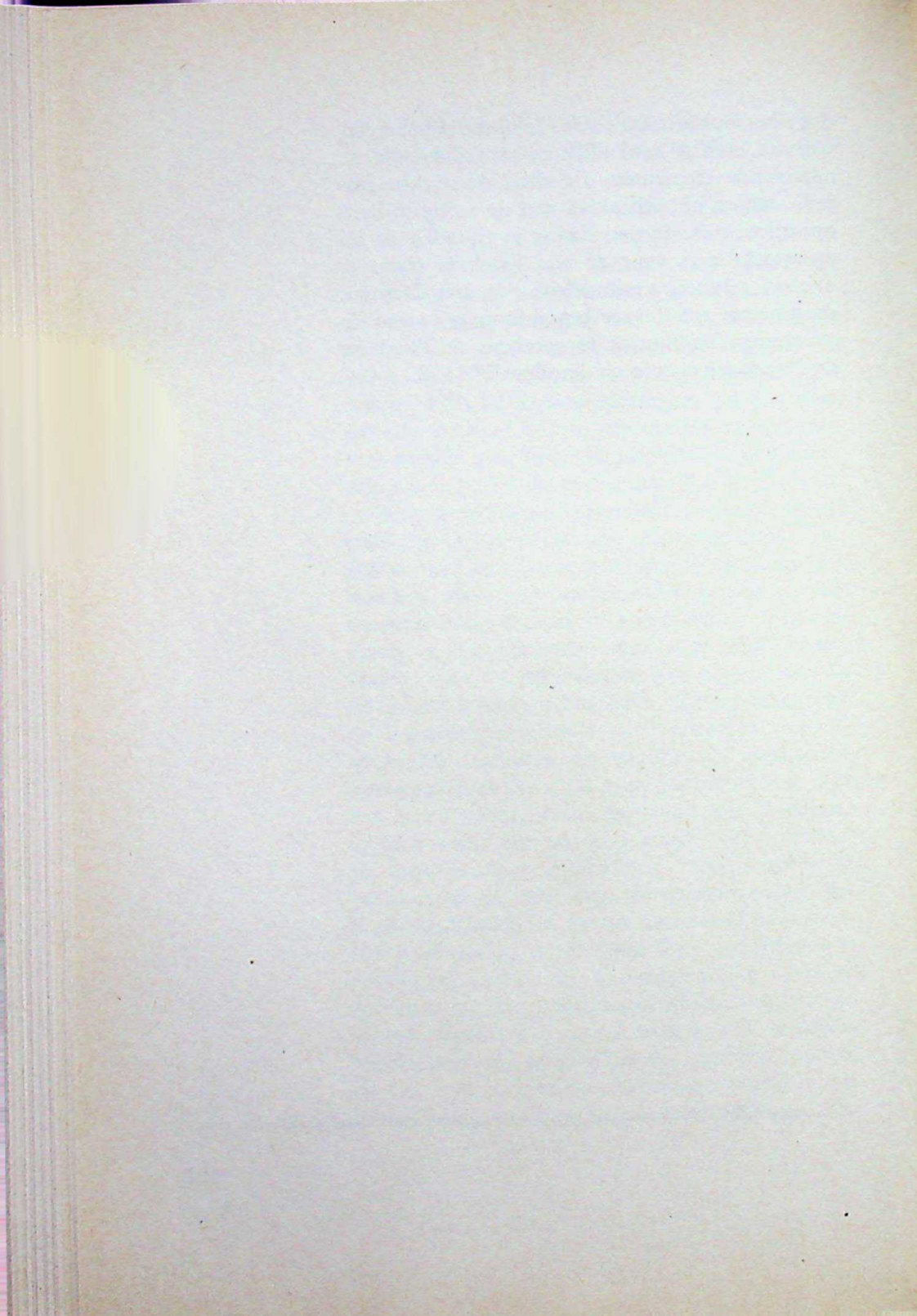
K. MARX. 'REVOLUTIE EN CONTRA-
REVOLUTIE IN DUITSLAND'³²

Stuttgart 1907, 2de druk

Blz. 117: 'Nu is de opstand een kunst, net als de oorlog of welke kunst ook, en onderworpen aan bepaalde regels; het niet in acht nemen van deze regels leidt tot de ondergang van de partij die zich daaraan schuldig maakt. Deze regels, logische gevolgtrekkingen uit de aard van de partijen en de omstandigheden waarmee men in een dergelijk geval te maken heeft, zijn zo duidelijk en eenvoudig dat de Duitsers er door de kortstondige ervaring van 1848 vrij aardig mee op de hoogte waren geraakt. Ten eerste mag men nooit met een opstand spelen, wanneer men niet vastbesloten is alle consequenties van dit spel te aanvaarden. Een opstand is een rekensom met zeer vage grootheden, waarvan de waarden van de ene dag op de andere kunnen veranderen. De krachten van de tegenstander hebben alle voordelen van organisatie, discipline en traditioneel geworteld gezag aan hun kant; als men daartegenover niet een grote overmacht in het veld kan brengen, is men verslagen en vernietigd. Ten tweede, als men eenmaal de weg van de opstand heeft gekozen, moet men met de grootst mogelijke beslistheid handelen en tot de aanval overgaan. De verdediging is de dood voor iedere gewapende opstand – hij is verloren nog voor er sprake is geweest van een krachtmeting met de vijand. Verras de vijand zolang zijn krachten versnipperd zijn en zorg dat er dagelijks nieuwe, zij het nog zo geringe, successen worden behaald; zorg dat het morele overwicht, dat je

door het eerste succes van de opstand hebt verworven, aan je kant blijft en trek zodoende de aarzelende elementen, die altijd de sterkste impuls volgen en zich altijd aan de veiligste kant opstellen, naar je toe; dwing je vijanden op de terugtocht nog voor ze hun krachten tegen je hebben kunnen verzamelen; om met Danton, de grootste tot dusver bekende meester van de revolutionaire taktiek te spreken: de l'audace, de l'audace, encore de l'audace!''* (118.)

* Stoutmoedigheid, stoutmoedigheid en nog eens stoutmoedigheid! *De vert.*

Toelichtingen

- 1 Deze inhoudsopgave werd door Lenin op de voorkant van het omslag van het cahier geschreven.
De cijfers tussen hoekige haakjes geven de paginanummers aan in de onderhavige Nederlandse uitgave.
- 2 Zie K. Marx/F. Engels, 'Het Communistisch Manifest', Pegasus, Amsterdam 1975, blz. 10, resp. blz. 19.
- 3 Zie Karl Marx, 'De burgeroorlog in Frankrijk', Pegasus, Amsterdam 1971, blz. 75.
- 4 Bedoeld wordt de inleiding van F. Engels tot 'De klassenstrijd in Frankrijk 1848 tot 1850' van Karl Marx; deze inleiding werd in verminkte vorm in de 'Vorwärts' gepubliceerd en later door de opportunisten in de Duitse sociaal-democratie uitgelegd als het afstand doen door Engels van de gewapende strijd. De inleiding werd voor het eerst in volledige vorm in de Sowjet-Unie gepubliceerd.
Zie Karl Marx, 'De klassenstrijd in Frankrijk 1848 tot 1850', Pegasus, Amsterdam 1974, blz. 7 e.v.
- 5 'Die Neue Zeit' – theoretisch tijdschrift van de Sociaal-democratische Partij van Duitsland, dat van 1883 tot 1923 in Stuttgart verscheen. Tot oktober 1917 werd het geredigeerd door Karl Kautsky, daarna door Heinrich Cunow. Tot het begin van deze eeuw was het een marxistisch tijdschrift, maar daarna nam het steeds meer centristische standpunten in. Tijdens de eerste wereldoorlog nam het een sociaal-pacifistische positie in en verleende in feite steun aan de sociaal-chauvinisten.
- 6 Bedoeld wordt een brief van Bakoenin aan de Franse socialist Palix van 29 september 1870. De brief wordt door Georg Steklow aangehaald in diens boek 'Michael Bakunin. Ein Lebensbild', Stuttgart 1913, blz. 113.
- 7 Zie Karl Marx, 'De achttiende Brumaire van Louis Bonaparte', Pegasus, Amsterdam 1970, blz. 130/131.
- 8 Zie Friedrich Engels' Voorwoord bij de derde druk van Karl Marx' 'De achttiende Brumaire van Louis Bonaparte', Pegasus, Amsterdam 1970, blz 13/14.
- 9 De 'Jongen' waren een kleinburgerlijke, halfanarchistische groep, die ontstaan was als een reactie op de opportunistische houding van een aantal leden van de sociaal-democratische fractie in de Rijksdag na de zege van

de Duitse sociaal-democratie op de Socialistenwet in 1890. Het orgaan van de groep was de in 1890 in Dresden gestichte 'Sächsische Arbeiter-Zeitung'.

De 'Jongen' kwamen met een program, waarin o.a. elke deelname door de sociaal-democratie aan het parlement van de hand werd gewezen. Engels noemde de 'Jongen' 'helden van de revolutionaire frase', die 'intrigeren en konkelen en daardoor de partij desorganiseren'. Op het congres van Erfurt in oktober 1891 werden de 'Jongen' uit de partij gezet.

Er is hier sprake van de brief van Engels, getiteld 'Antwoord aan de "Sächsische Arbeiter-Zeitung"', die werd gepubliceerd in de 'Sozialdemokrat', een in Londen in het Duits verschijnend blad. De brief was een reactie op het in de 'Sächsische Arbeiter-Zeitung' verschenen 'Woord van afscheid' van de aftredende redactie.

- 10 In deel 3 van hoofdstuk II van 'Staat en revolutie', dat door Lenin aan de tweede druk (december 1918) werd toegevoegd, brengt hij een uittreksel uit de brief van Marx aan Weydemeyer van 5 maart 1852, waarin o.a. staat, 'dat de klassenstrijd noodzakelijkerwijs tot de diktatuur van het proletariaat leidt'. (Zie W. I. Lenin, 'Staat en revolutie', Uitgeverij Progres, Moskou 1972, blz. 31.)
- 11 '*Le Mouvement Socialiste*' – tijdschrift, dat van 1899 tot 1914 te Parijs in het Frans verscheen. Medewerkers waren vooraanstaande sociaal-democraten uit de Europese landen, zoals August Bebel, Jean Jaurès, Wilhelm Liebknecht, Rosa Luxemburg, Harry Quelch. Het blad ontwikkelde zich geleidelijk tot het revisionisme. In 1900 publiceerde Bernstein er tendentieuus gekozen uittreksels in uit brieven die door Engels aan hem waren geschreven. De volledige tekst van bedoelde brieven werd voor het eerst in de Sowjet-Unie gepubliceerd.
- 12 '*Vorwärts*' – centraal orgaan van de Sociaal-democratische Partij van Duitsland; het werd van 1876 af in Leipzig uitgegeven, doch twee jaar later getroffen door een verschijningsverbod krachtens de zgn. Socialistenwet. Het verscheen in 1890 weer te Berlijn tot 1933.
Engels voerde in de kolommen van het blad strijd tegen alle uitingsvormen van het opportunisme. In het begin van de 20ste eeuw raakte het blad meer en meer onder invloed van revisionistische krachten. Tijdens de eerste wereldoorlog nam het aanvankelijk een sociaal-pacifistisch standpunt in en werd na oktober 1916 de spreekbuis van het sociaal-chauvinisme.
- 13 '*Le Socialiste*' – weekblad; verscheen van 1885 tot 1915 in Parijs; het was het theoretische orgaan van de Franse arbeiderspartij, met ingang van 1902 dat van de Socialistische Partij van Frankrijk; van 1905 af van de Franse Socialistische Partij.
- 14 De aangehaalde redevoering werd door Marx voorbereid voor een congres van economen in Brussel. Daar Marx op het congres niet het woord

kreeg, bewerkte hij zijn redevoering later voor de pers en publiceerde die op 29 september 1847 in het Belgische blad 'Atelier Démocratique'. Slechts de Duitse vertaling van het eerste deel ervan, die door J. Weydemeyer, een vriend van Marx en Engels, in 1848 te Hamm samen met de vertaling van een andere, op 9 januari 1848 gehouden redevoering van Marx over de vrijhandel werd gepubliceerd, is behouden gebleven. Het slot van de redevoering werd door Weydemeyer weggelaten, omdat hij van mening was dat de inhoud ervan in de redevoering van 9 januari werd herhaald.

- 15 Bedoeld wordt Karl Marx' werk 'De armoede van de filosofie'.
- 16 '*Gemeinwesen*' – gemeenschap, gemeenest.
- 17 Zie de brief van F. Engels aan August Bebel van 18/28 maart 1875 in Karl Marx, 'Kritiek op het program van Gotha', Pegasus, Amsterdam 1972, blz. 47/48.
- 18 Met het pseudoniem '*Nota bene*' ondertekende Bocharin een artikel over de staat in nr. 6 van de 'Jugend-Internationale'. Lenin heeft daar in een artikel kritiek op geleverd. Er is hier sprake van een brief van Lenin aan Bocharin van eind augustus, begin september 1916, vanuit het Zwitserse Flums.
- 19 *Volkspartij* – een partij van de kleine burgerij, in 1865 in Darmstadt ontstaan; in 1868 werd ze op het congres van Stuttgart formeel geconstitueerd. De Volkspartij kwam tegenover Bismarcks politiek van eenwording van Duitsland onder leiding van Pruisen aandragen met haar kleinburgerlijke principes van het federalisme.
Met de *Vredes- en Vrijheidsbond* is de Vredes- en Vrijheidsliga bedoeld, een burgerlijk-pacifistische organisatie, in 1867 in Zwitserland opgericht door kleinburgerlijke en burgerlijke republikeinen en liberalen, met medewerking o.a. van Victor Hugo en Giuseppe Garibaldi. In 1867–1868 nam Bakoenin deel aan het werk van de liga. Aanvankelijk probeerde de liga de Internationale en de arbeidersbeweging voor haar doeleinden te gebruiken. De verklaring van de liga, dat het mogelijk zou zijn door de vorming van 'Verenigde Staten van Europa' een einde te maken aan oorlogen, riep illusies op en leidde af van de klassenstrijd.
- 20 Zie Karl Marx, 'Kritiek op het program van Gotha', Pegasus, Amsterdam 1972, resp. de blzn. 34, 35 en 36.
- 21 Zie voor dit en volgende citaten: Karl Marx, 'Kritiek op het program van Gotha', blzn. 23, 24 en 25.
- 22 Zie terzelfder plaatse, blzn. 44, 47, 48 en 49.
- 23 Zie K. Marx/F. Engels, 'Het Communistisch Manifest', Pegasus, Amsterdam 1975, resp. de bladzijden 65, 54, 65, 66 en 43.
- 24 Zie voor dit en andere citaten: Karl Marx, 'De burgeroorlog in Frankrijk', Pegasus, Amsterdam 1971, resp. de bladzijden 75 t/m 89.

- 25 Zie terzelfder plaatse de Inleiding van F. Engels, blz. 9 e.v.
- 26 Zie terzelfder plaatse, blz. 108.
- 27 Zie Karl Marx, 'De achttiende Brumaire van Louis Bonaparte', Pegasus, Amsterdam 1970, blz. 23.
- 28 Zie voor dit en volgende citaten: Friedrich Engels, 'De oorsprong van het gezin, van de particuliere eigendom en van de staat', Pegasus, Amsterdam 1973, blz. 209 t/m 213.
- 29 Zie Friedrich Engels, 'De heer Eugen Dührings omwenteling in de wetenschap' ('Anti-Dühring'), Uitgeverij voor Vreemde Talen, Moskou, blz. 364/365.
- 30 Terzelfder plaatse, hfdst. IV van het tweede deel, 'De theorie van het geweld (slot)'.
- 31 Lenin citeert hier de door Marx en Engels in maart 1850 opgestelde 'Ansprache der Zentralbehörde an den Bund' (Boodschap van de Centrale Instantie – van de Bond der Communisten – aan de Bond), die door Engels in 1885 als aanhangsel werd opgenomen van het geschrift van Marx, 'Onthullingen over het Communistenproces te Keulen'.
- 32 Het geschrift 'Revolutie en contrarevolutie in Duitsland' werd niet door Marx, maar door Engels geschreven. Begin augustus 1851 had Marx van Charles Dana, een van de redacteuren van de 'New-York Daily Tribune', het aanbod gekregen medewerker van genoemd blad te worden. Daar Marx zeer in beslag werd genomen door zijn economische studies, wendde hij zich tot Engels met het verzoek een serie artikelen over de Duitse revolutie te schrijven. Engels schreef deze artikelen inderdaad, maar ze werden onder de naam van Karl Marx in de 'New-York Daily Tribune' gepubliceerd. Tijdens het leven van Marx en Engels verscheen er geen heruitgave van. Pas in 1913, bij gelegenheid van de publicatie van de briefwisseling tussen Marx en Engels, werd bekend dat Engels de schrijver van deze artikelen was geweest.
 Zie voor het citaat: Friedrich Engels, 'Revolutie en contrarevolutie in Duitsland', Pegasus, Amsterdam 1973, blz. 132/133.

Lijst van de door Lenin geciteerde en genoemde literatuur

- Bakoenin, Michael*, Een brief aan Palix, 29 september 1870. Zie *Sieklow, Georg*, 'Michael Bakunin. Ein Lebensbild'. Kleine Bibliothek, nr. 30. Stuttgart 1913.
- Бакунин, М. А.*, 'Государственность и анархия' (Bakoenin, M. A., Politiek en anarchie). 1873.
- Bebel, August*, 'Aus meinem Leben'. Tweede deel. Stuttgart 1911.
- 'Unsere Ziele'. Eine Streitschrift gegen die 'Demokratische Korrespondenz'. Sozialdemokratische Bibliothek V. Negende druk. Hottingen-Zürich 1886.
- Beer, M.*, 'Betrachtungen über den Niedergang Englands'. Zie 'Die Neue Zeit', XIXde jaargang, band I, nr. 26. 1901.
- 'Die gegenwärtige Lage des Trade Unionismus'. Zie 'Die Neue Zeit', XXste jaargang, band I, nr. 2. 1901.
- 'Sozialer Imperialismus'. Zie 'Die Neue Zeit', XXste jaargang, band I, nr. 7. 1901.
- Bernstein, Ed.*, 'Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie'. Stuttgart 1899.
- Borkheim, Sigismund*, 'Zur Erinnerung für die deutschen Mordspatrioten. 1806–1807'. Met een inleiding door Fr. Engels. Sozialdemokratische Bibliothek XXIV. Hottingen-Zürich 1888.
- Engels, Friedrich*, 'Eine Antwort'. Zie 'Der Sozialdemokrat' nr. 37. Londen 1890.
- Een brief aan Bebel, 18/28 maart 1875. Zie *Bebel, August*, 'Aus meinem Leben'. Tweede deel. Stuttgart 1911.
- Een brief aan K. Kautsky, 29. VI. 1891. Zie 'Die Neue Zeit', XXste jaargang, band I, nr. 1. 1901.
- Een brief aan K. Kautsky, 3. I. 1895. Zie *K. Kautsky*, 'Der Weg zur Macht'. Berlijn 1910.
- Een brief aan K. Kautsky, 1 april 1895. Terzelfder plaatse.
- 'Briefe von F. Engels über die französische Arbeiterpartei'. Zie 'Die Neue Zeit', XIXde jaargang, band I, nr. 14. 1901. (Zie ook 'Le Mouvement Socialiste' en 'Le Socialiste'.)
- Inleiding tot: *Sigismund Borkheim*, 'Zur Erinnerung für die deutschen Mordspatrioten. 1806–1807'.
- Inleiding tot: *Karl Marx*, 'Der Bürgerkrieg in Frankreich'. Derde druk. Berlijn 1891. (Zie ook 'Die Neue Zeit', IXde jaargang, band II, nr. 28. 1891.)
- Inleiding tot: *Karl Marx*, 'Die Klassenkämpfe in Frankreich 1848 bis 1850'. Berlijn 1895.
- 'Herrn Eugen Dühring's Umwälzung der Wissenschaft'. Derde, herziene en vermeerdeerde druk. Internationale Bibliothek 21. Stuttgart 1894.

- 'Internationales aus dem Volksstaat (1871-75)'. Berlijn 1894.
- 'Der Sozialismus in Deutschland'. Zie 'Die Neue Zeit', Xde jaargang, band I, nr. 19. 1892.
- 'Über das Autoritätsprinzip. (Dell'Autorità)'. Zie 'Die Neue Zeit', 32ste jaargang, band I, nr. 2. 1913.
- 'Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats. Im Anschluss an Lewis H. Morgan's Forschungen'. Zesde druk. Stuttgart 1894.
- Voorwoord tot de derde druk van: Karl Marx, 'Der Achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte'. Vierde druk. Hamburg 1907.
- Voorwoord tot: K. Marx und F. Engels, 'Das Kommunistische Manifest'. (28 juni 1883.) Berlijn 1906.
- Voorwoord tot: K. Marx und F. Engels, 'Das Kommunistische Manifest'. (1 mei 1890.) Berlijn 1906.
- Voorwoord tot: Karl Marx, 'Das Elend der Philosophie. Antwort auf Proudhons "Philosophie des Elends"' (23 oktober 1884). Stuttgart 1885.
- 'Zur Kritik des sozialdemokratischen Programmentwurfs 1891'. Zie 'Die Neue Zeit', XXste jaargang, band I, nr. 1. 1901.
- 'Zur Wohnungsfrage'. Overdruk uit de 'Volksstaat' van 1872. Tweede, herziene druk. Sozialdemokratische Bibliothek XIII. Hottingen-Zürich 1887.
- Engels, Friedrich, und Marx, Karl, Voorwoord tot: K. Marx und F. Engels, 'Das Kommunistische Manifest'. (24 juni 1872.) Berlijn 1906.
- Kautsky, Karl, 'Allerhand Revolutionäres'. Zie 'Die Neue Zeit', 22ste jaargang, band I, nr. 22. 1904.
- 'Bernstein und die Dialektik'. Zie 'Die Neue Zeit', XVIIde jaargang, band II, nr. 28. 1899.
- 'Bernstein und das Sozialdemokratische Programm'. Eine Antikritik. Stuttgart 1899.
- 'Der charakterlose Engels'. Zie 'Die Neue Zeit', 27ste jaargang, band 2, nr. 39. 1909.
- 'Eine neue Strategie'. Zie 'Die Neue Zeit', 28ste jaargang, band 2, nr. 38 en 39. 1910.
- 'Einige Feststellungen über Marx und Engels'. Zie 'Die Neue Zeit', 27ste jaargang, band 1, nr. 1. 1908.
- 'Die neue Taktik'. Zie 'Die Neue Zeit', 30ste jaargang, band 2, nr. 45 en 46. 1912.
- 'Die Soziale Revolution'. I. Sozialreform und soziale Revolution. II. Am Tage nach der sozialen Revolution. Berlijn 1902.
- 'Die soziale Revolution'. Tweede herziene en vermeerderde druk. Berlijn 1907.
- Каутский, К., 'Социальная революция'. I. Социальная реформа и социальная революция. II. На другой день после социальной революции. Женева 1903.ве (Kautsky, K., 'De sociale revolutie'. I. Sociale hervorming en sociale revolutie. II. De dag na de sociale revolutie. Genève 1903.)

- Kautsky, Karl*, Voorwoord tot: *K. Marx und F. Engels*, 'Das Kommunistische Manifest'. (Juni 1906.) Berlijn 1906.
- 'Der Weg zur Macht'. Politische Betrachtungen über das Hineinwachsen in die Revolution. Berlijn 1909.
 - 'Der Weg zur Macht'. Tweede herziene druk. Berlijn 1910.
- Marx, Karl*, 'Der Achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte'. Vierde druk. Hamburg 1907.
- 'Ansprache der Zentralbehörde an den Bund vom März 1850'. Aanhangsel IX tot: *Karl Marx*, 'Enthüllungen über den Kommunisten-Prozess zu Köln'. Nieuwe druk, met een inleiding door Friedrich Engels en documenten. Sozialdemokratische Bibliothek IV. Hottingen-Zürich 1885.
 - Brief aan Kugelman, 12 april 1871. Zie 'Karl Marx über die Pariser Kommune' in '*Die Neue Zeit*', XXste jaargang, band I, nr. 23. 1902.
 - 'Briefe an Dr. L. Kugelman'. Zie '*Die Neue Zeit*', 20ste jaargang, band 2, nr. 13, 17 en 25. 1902.
 - Brief aan Frankel en Varlin, 13 mei 1871. Zie 'Ein proletarischer Gedenktag' in '*Die Neue Zeit*', 29ste jaargang, band 1, nr. 23. 1911.
 - 'Der Bürgerkrieg in Frankreich. Adresse des Generalraths der Internationalen Arbeiter-Assoziation'. Nieuwe druk. Leipzig 1876.
 - 'Der Bürgerkrieg in Frankreich. Adresse des Generalraths der Internationalen Arbeiter-Assoziation'. Derde Duitse druk, vermeerderd met de beide adressen van de Algemene Raad over de Duits-Franse oorlog en met een inleiding door Friedrich Engels. Berlijn 1891.
 - 'Das Elend der Philosophie. Antwort auf Proudhons "Philosophie des Elends"'. Met voorwoord en annotaties door Friedrich Engels. Stuttgart 1885.
 - 'Die Klassenkämpfe in Frankreich 1848 bis 1850'. Overdruk uit de 'Neue Rheinische Zeitung'. Met een inleiding door Friedrich Engels. Berlijn 1895.
 - 'Kritische Randglossen zu dem Artikel: Der König von Preussen und die Sozialreform' in: Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle. Deel twee, Stuttgart 1902.
 - 'Der politische Indifferentismus. (L'indifferenza in materia politica.)' Zie '*Die Neue Zeit*', 32ste jaargang, band 1, nr. 2. 1913.
 - 'Revolution und Kontre-Revolution in Deutschland'. Tweede druk, Internationale Bibliothek 24. Stuttgart 1907.
 - 'Marx über den Schutzzoll'. Zie '*Die Neue Zeit*', XIXde jaargang, band I, nr. 25. 1901.
 - 'Zur Kritik des sozialdemokratischen Parteiprogramms'. Zie '*Die Neue Zeit*', IXde jaargang, band I, nr. 18. 1891.
- Marx, K. und Engels, F.*, 'Das Kommunistische Manifest'. Zevende geautoriseerde Duitse uitgave. Met voorwoorden van Karl Marx en Friedrich Engels en een voorwoord van Karl Kautsky. Berlijn 1906.
- '*Le Mouvement Socialiste*'. 1900, nr. 45. 'Lettres inédites de Frédéric Engels sur la politique socialiste'.

'Die Neue Zeit'. Revue des geistigen und öffentlichen Lebens. Uitgegeven en geredigeerd door Karl Kautsky. Stuttgart.

- IXde jaargang, band I, nr. 18. 1891. *Karl Marx*, 'Zur Kritik des sozialdemokratischen Parteiprogramms'.

- IXde jaargang, band II, nr. 28. 1891. *Friedrich Engels*, 'Über den Bürgerkrieg in Frankreich'.

- Xde jaargang, band I, nr. 19. 1892. *Friedrich Engels*, 'Der Sozialismus in Deutschland'.

- XVIIde jaargang, band II, nr. 28. 1899. *K. Kautsky*, 'Bernstein und die Dialektik'.

'Die Neue Zeit'. Wochenschrift der deutschen Sozialdemokratie. Geredigeerd door Karl Kautsky. Stuttgart.

- XIXde jaargang, band I, nr. 14. 1901. 'Briefe von *F. Engels* über die französische Arbeiterpartei'.

- terzelfder plaatse, nr. 25. 1901. '*Marx* über den Schutzzoll'.

- terzelfder plaatse, nr. 26. 1901. *M. Beer*, 'Betrachtungen über den Niedergang Englands'.

- XIXde jaargang, band II, nr. 33. 1901. *M. Walter*, 'Der russische Imperialismus und Deutschlands China-Abenteuer'.

- XXste jaargang, band I, nr. 1. 1901. *Friedrich Engels*, 'Zur Kritik des sozialdemokratischen Programmentwurfs 1891'.

- terzelfder plaatse. *Friedrich Engels*, Brief aan *K. Kautsky*, 29. 6. 1891.

- terzelfder plaatse, nr. 2. 1901. *M. Beer*, 'Die gegenwärtige Lage des Trade Unionismus'.

- terzelfder plaatse, nr. 7. 1901. *M. Beer*, 'Sozialer Imperialismus'.

- terzelfder plaatse, nr. 23. 1902. 'Karl Marx über die Pariser Kommune'. Brief aan *Kugelman*, 12 april 1871.

- 20ste jaargang, band 2, nr. 13, 17 en 25. 1902. *Karl Marx*, 'Briefe an Dr. L. Kugelman'.

- 22ste jaargang, band 1, nr. 22. 1904. *Karl Kautsky*, 'Allerhand Revolutionäres'.

- 27ste jaargang, band 1, nr. 1. 1908. *K. Kautsky*, 'Einige Feststellungen über Marx und Engels'.

- 27ste jaargang, band 2, nr. 39. 1909. *K. Kautsky*, 'Der charakterlose Engels'.

- 28ste jaargang, band 2, nr. 38 en 39. 1910. *K. Kautsky*, 'Eine neue Strategie'.

- 29ste jaargang, band 1, nr. 23. 1911. 'Ein proletarischer Gedenktag'. Brief van *Marx* aan *Frankel* en *Varlin*, 13 mei 1871.

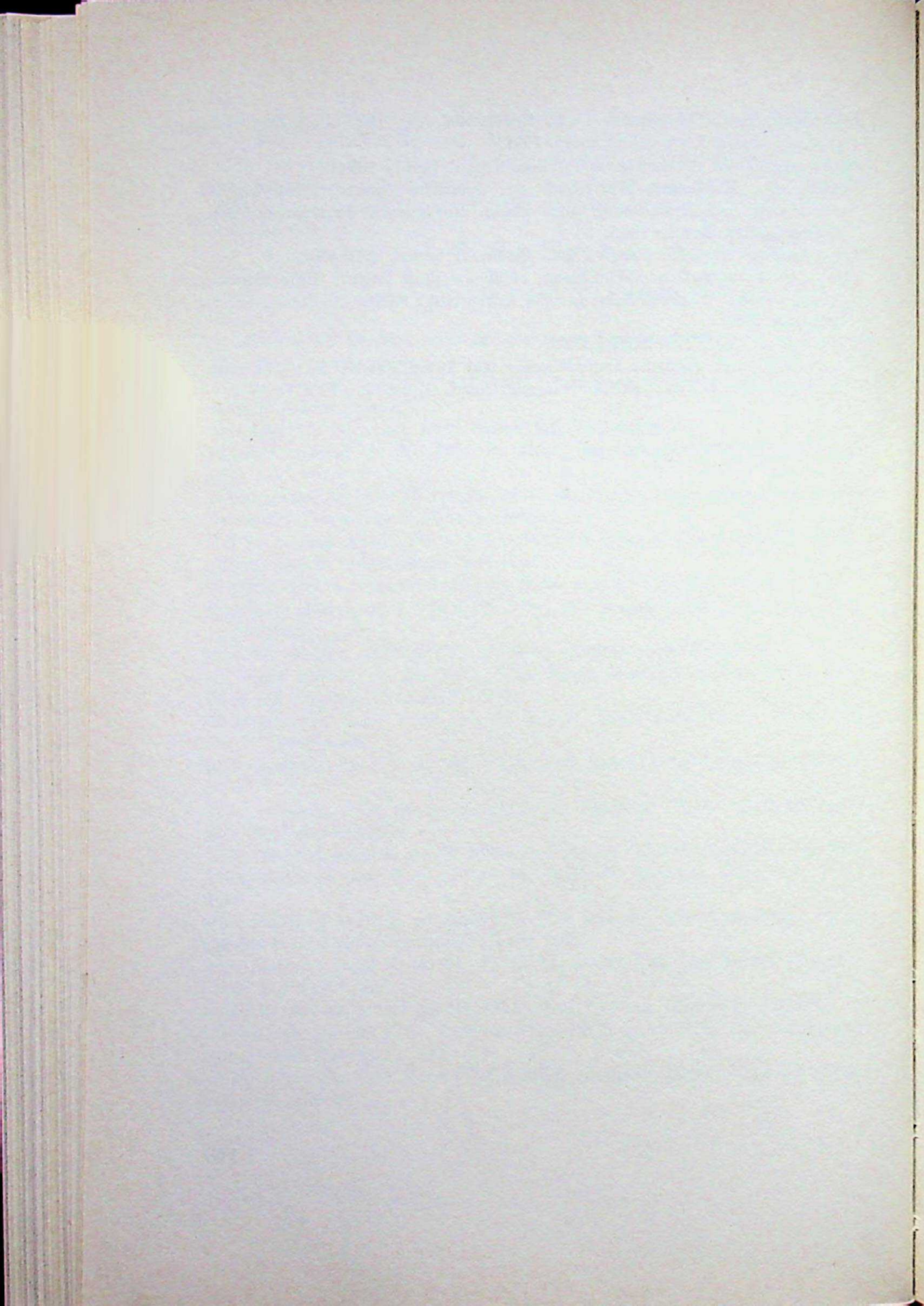
- 30ste jaargang, band 2, nr. 41, 42 en 43. 1912. *Ant. Pannekoek*, 'Massenaktion und Revolution'.

- terzelfder plaatse, nr. 45 en 46. 1912. *Karl Kautsky*, 'Die neue Taktik'.

- 32ste jaargang, band 1, nr. 2. 1913. *Friedrich Engels*, 'Über das Autoritätsprinzip. (Dell'Autorità)'.

- terzelfder plaatse. *Karl Marx*, 'Der politische Indifferentismus. (L'indifferenza in materia politica)'.

- Pannekoek, Ant.*, 'Massenaktion und Revolution'. Zie 'Die Neue Zeit', 30ste jaargang, band 2, nr. 41, 42 en 43. 1912.
- Plechanow, G. W.*, 'Anarchismus und Sozialismus'. Berlijn 1894.
- Sanders, D.*, Ergänzungs-Wörterbuch der deutschen Sprache. Eine Vervollständigung und Erweiterung aller bisher erschienenen deutsch-sprachlichen Wörterbücher. Berlijn 1885.
- 'Le Socialiste' nr. 115. Parijs 1900. 'Quelques Lettres d'Engels'.
- 'Der Sozialdemokrat' nr. 37. Londen 1890. *Friedrich Engels*, 'Eine Antwort'.
- Steklow, Georg*, 'Michael Bakunin. Ein Lebensbild'. Kleine Bibliothek nr. 30. Stuttgart 1913.
- 'Vorwärts' nr. 217, 278. Berlijn 1900.
- Walter, M.*, 'Der russische Imperialismus und Deutschlands China-Abenteuer'. Zie 'Die Neue Zeit', XIXde jaargang, band II, nr. 33. 1901.

- Bakoenin, Michail Alexandrowitsj* (1814–1876): Russisch revolutionair, ideoloog van het anarchisme; sedert 1840 in het buitenland; nam in de jaren 1848–1849 actief deel aan de Duitse revolutionaire beweging en aan het werk van de Eerste Internationale, waar hij tegen Marx en Engels optrad; in 1872, op het Haagse congres, werd hij in verband met zijn scheurmakersactiviteiten uit de Internationale gestoten.
- Bebel, August* (1840–1913): een der voornaamste figuren van de Duitse sociaal-democratie en van de internationale arbeidersbeweging; lid van de Eerste Internationale en een der organisatoren van de Sociaal-democratische Arbeiderspartij van Duitsland (Eisenacher); vriend en leerling van Marx en Engels, beging in de laatste periode van zijn activiteiten een reeks fouten van centristische aard.
- Beer, Max* (1864–1943): Duits sociaal-democraat; historicus van het socialisme.
- Bernstein, Eduard* (1850–1932): leider van de meest opportunistische vleugel van de Duitse sociaal-democratie en de Tweede Internationale; theoreticus van het revisionisme en reformisme; Bernstein noemde de strijd voor hervormingen, gericht op verbeteringen van de economische toestand van de arbeiders onder het kapitalisme, de enige taak van de arbeidersbeweging.
- Bismarck, Otto Fürst von* (1815–1898): staatsman en diplomaat; vertegenwoordigde de belangen van de Pruisische jonkers; minister-president van Pruisen (1862–1871) en kanselier van het Duitse keizerrijk (1871–1890); voltooide de vereniging van Duitsland, bevorderde het bondgenootschap tussen jonkers en grote bourgeoisie en stimuleerde de groei van het Pruisisch-Duitse militarisme; dreef in 1878 de zgn. Socialistenwet door, die door de strijd van de arbeidersklasse in 1890 moest worden ingetrokken, hetgeen een voorname oorzaak werd van zijn val.
- Boecharin, Nikolai Iwanowitsj* (1888–1938): sinds 1906 lid van de bolsjewistische partij; was na de Oktober-revolutie lid van het Politiek Bureau van het Centraal Comité der RCP(b) en lid van het Uitvoerend Comité van de Communistische Internationale; trad meermalen op tegen de leninistische politiek van de partij; stond in 1918 aan het hoofd van de groep van 'linkse communisten'; werd tenslotte een der leiders van de rechtse oppositie en in 1937 wegens tegen de partij gerichte activiteiten uit de partij gestoten.
- Borkheim, Sigismund Ludwig* (1826–1886): Duitse democraat, publicist; nam deel aan de revolutionaire beweging van 1848–1849; emigreerde naar Zwitserland, later naar Engeland.
- Bracke, Wilhelm* (1842–1880): boekhandelaar en uitgever van socialistische literatuur te Brunswijk; sociaal-democraat, een der oprichters en leiders van de Sociaal-democratische Arbeiderspartij; stond dicht bij Marx en En-

gels en streed, ofschoon niet consequent, tegen opportunistische elementen in de sociaal-democratie; kritiseerde de denkbeelden van Lassalle.

Clemanceau, Georges B. (1841-1929): Frans politicus en staatsman; vele jaren lang leider van de Radikale Partij; voerde een politiek van wrede onderdrukking van de arbeidersklasse; stond van november 1917 af als regerings-leider aan het hoofd van een militaire diktatuur; was een der organisatoren van de blokkade en de gewapende interventie tegen de jonge Sowjet-staat.

Danton, Georges-Jacques (1759-1794): belangrijk politicus van de Franse Revolutie; leider van de rechtervleugel van de Jakobijnen.

Engels, Friedrich (1820-1895): vriend en medewerker van Karl Marx; met hem grondlegger van het wetenschappelijke socialisme.

Fischer, Richard (1855-1926): sociaal-democraat; leidde de uitgeverij van de Sociaal-democratische Arbeiderspartij te Berlijn.

Frankel, Leo (1844-1896): goudsmid; vertegenwoordiger van de Hongaarse en internationale arbeidersbeweging; lid van de Commune van Parijs, had de leiding van de commissie voor arbeid en handel; lid van de Algemene Raad der IAA (Eerste Internationale), in 1871 afgevaardigde naar de Londense conferentie en in 1872 naar het Haagse congres; medeoprichter van de Algemene Arbeiderspartij van het Hongarenland; strijdmakker van Marx en Engels.

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770-1831): belangrijkste vertegenwoordiger van de klassieke Duitse filosofie (objectieve idealist), die in het systeem van Hegel haar hoogtepunt vond.

Heine, Heinrich (1797-1856): belangrijk Duits dichter en hartstochtelijk patriot, vijand van het absolutisme en van de feodaal-klerikale reactie, voorvechter van een democratische Duitse literatuur; intieme vriend van het gezin Marx.

Joubaux, Léon (1879-1954): een van de leiders van de opportunistische vleugel van de Franse en internationale socialistische en vakbeweging.

Kautsky, Karl (1854-1938): leider van de Duitse sociaal-democratie en van de Tweede Internationale; redacteur van het theoretische orgaan van de Duitse sociaal-democratie, 'Die Neue Zeit'; maakte in 1881 kennis met Marx en Engels en ging onder hun invloed over tot het marxisme, doch gaf al in die periode blijken van twijfels en neigde naar het opportunisme, waarvoor Marx en Engels hem scherp kritiseerden; later renegaat van het marxisme en ideoloog van het centrisme; schreef in de tachtiger en negentiger jaren een reeks van werken over vraagstukken van de marxistische theorie, die ondanks hun fouten een positieve rol hebben gespeeld in de

propaganda voor het marxisme; schepper van de reactionaire theorie van het ultra-imperialisme; trad na de Oktober-revolutie op tegen de proletarische revolutie en de diktatuur van het proletariaat, evenals tegen de Sowjet-macht.

Kolb, Wilhelm (1870-1918): Duits sociaal-democraat, revisionist.

Kugelmann, Ludwig (1830-1902): Duits natuurkundige; nam deel aan de revolutionaire beweging van 1848, lid van de Eerste Internationale; hielp 'Het Kapitaal' van Marx publiceren en verbreiden.

Lafargue, Paul (1842-1911): Frans socialist; vooraanstaand figuur in de Eerste Internationale; een van de oprichters van de Franse Arbeiderspartij; schoonzoon van Karl Marx.

Lassalle, Ferdinand (1825-1864): tot 1862 kleinburgerlijk democraat; een der oprichters van de Duitse Algemene Arbeidersvereniging in 1863, deed veel agitatorisch werk; pakteerde met Bismarck en ondersteunde de politiek van vereniging van Duitsland 'van bovenaf'; verbreidde illusies over staatssteun voor productiecoöperaties en over het vreedzaam overgroeien in het socialisme; grondlegger van de als lassalleanisme bekend geworden variant van het opportunisme.

Liebknecht, Karl (1871-1919): vooraanstaand figuur uit de Duitse en internationale revolutionaire arbeidersbeweging; leider van de linkervleugel van de Duitse sociaal-democratie; een der grondleggers van de Communistische Partij van Duitsland (voorheen 'Spartakusbond') en leider van de opstand van Berlijnse arbeiders in januari 1919; door contrarevolutionairen op beestachtige wijze vermoord.

Liebknecht, Wilhelm (1826-1900): medeoprichter en een der belangrijkste leiders van de Duitse Sociaal-democratische Arbeiderspartij; nam als lid van de Bond der Communisten deel aan de revolutie van 1848-1849; emigreerde naar Engeland, waar hij een vriend en strijdmakker werd van Marx en Engels; keerde in 1862 naar Duitsland terug; lid van het partijbestuur der SPD en verantwoordelijk redacteur van het partijorgaan; vurig propagandist en agitator, beging echter opportunistische fouten; vader van Karl L.

Louis-Philippe, duc d'Orléans (1773-1850): koning van Frankrijk van 1830 tot 1848.

Marx, Karl (1818-1883): grondlegger, met zijn vriend en strijdmakker Friedrich Engels, van het wetenschappelijke socialisme.

Montesquieu, Ch. de Secondat, baron de la Brède et de (1689-1755): Frans socioloog, econoom en schrijver; vertegenwoordiger van de burgerlijke Verlichting van de 18de eeuw; theoreticus van de constitutionele monarchie en van de verdeling van de macht.

Nachimson, Miron Isaakowitsj (Spectator) (geb. 1880): Russisch-Pools econoom en publicist; van 1899 tot 1921 lid van de joodse arbeiderspartij Boend; sinds 1935 medewerker van het Internationale Agrarische Instituut en van

de Communistische Academie te Moskou; schreef een reeks van studies over de wereldeconomie.

Napoleon I Bonaparte (1769-1821): keizer van Frankrijk (1804-1814 en 1815).

Napoleon III Louis Bonaparte (1808-1873): neef van Napoleon I; president van de tweede republiek (1848-1852), keizer van Frankrijk (1852-1870).

Pannekoek, Anton (1873-1960): Nederlands astronoom; sociaal-democraat, theoreticus, lid van de redactie van 'De Nieuwe Tijd', het theoretische orgaan van de SDAP; na het congres van Deventer (1909) lid van de SPD; tijdens de eerste wereldoorlog internationalist; nam later onder het pseudoniem K. Horner ultra-'linkse' standpunten in; nadien verwoed anticommunist; van 1925 tot 1945 hoogleraar te Amsterdam.

Peter I (de Grote) (1682-1725): tsaar van Rusland, grondlegger van het Groot-Russische rijk; voerde allerlei westerse hervormingen in.

Plechanow, Georgi Walentinowitsj (1856-1918): vooraanstaand figuur uit de Russische en internationale arbeidersbeweging; de eerste propagandist van het marxisme in Rusland; stichtte in 1883 in Genève de eerste Russische marxistische organisatie, de groep 'Bevrijding van de Arbeid'; trad aan het begin van de eeuw toe tot de redactie van de 'Iskra' en de 'Zarja'; tussen 1883 en 1903 schreef Plechanow een aantal werken, die een grote rol hebben gespeeld bij de verdediging en propagering van de materialistische wereldbeschouwing; nam na 1903 opportunistische standpunten in en sloot zich aan bij de mensjewiki; na de Februari-revolutie van 1917 leidde hij de uiterst rechtse groep 'Eenheid' en trad op tegen de bolsjewiki en tegen de socialistische revolutie, omdat hij van mening was dat Rusland nog niet rijp was voor de overgang naar het socialisme.

Proudhon, Pierre-Joseph (1809-1865): Frans publicist, socioloog en econoom; ideoloog van de kleine burgerij; een der theoretische grondleggers van het anarchisme.

Rockefeller: naam van dynastie van invloedrijke Amerikaanse geldmagnaten.

Steklow, Joeri Michailowitsj (1873-1941): Russisch sociaal-democraat; als beroepsrevolutionair was hij medewerker aan en uitgever van diverse kranten.

Suttner, Bertba von (1843-1914): Oostenrijkse schrijfster en pacifiste ('De wapens neer!'), verwierf in 1905 Nobelprijs voor de vrede.

Tbiers, Louis-Adolphe (1797-1877): Frans historicus en staatsman, orleanist; minister van binnenlandse zaken in 1832 en 1834, minister-president in 1836 en 1840, hoofd van de Uitvoerende Macht (voorzitter van de ministerraad) in 1871, president van de republiek (1871-1873); beul van de Commune van Parijs.

Varlin, Louis-Eugène (1839-1871): boekbinder; belangrijk leider van de Franse arbeidersbeweging, een der leiders van de secties van de Eerste Inter-

nationale in Frankrijk, gedelegeerde naar verscheidene congressen van de Internationale; lid van het Centraal Comité van de Nationale Garde en van de Commune van Parijs, werd op 28 mei 1871 gefusilleerd.

Webb, Beatrice (1858–1943): bekend figuur uit het Engelse openbare leven; reformiste; schreef samen met haar man Sidney (1859–1947) een reeks van werken over de geschiedenis en de theorie van de Engelse arbeidersbeweging; stond uiterst sympathiek tegenover de Sowjet-Unie.

Weydemeyer, Joseph (1818–1866): lid van de Bond der Communisten; deelnemer aan de revolutie van 1848–1849 in Duitsland; redacteur van de 'Neue Deutsche Zeitung' (1849–1850); emigreerde in 1851 naar de Verenigde Staten van Amerika; tijdens Amerikaanse burgeroorlog kolonel in het Noordelijke leger; legde de grondslag voor de verbreiding van het marxisme in de Verenigde Staten; vriend van Marx en Engels.

X : zie Liebknecht, W.

Inhoud

Woord vooraf	5
Marxisme en staat	7
Marxisme en staat	9
'Achttiende Brumaire'	13
Brief van Engels aan Bebel	30
Kritiek op het program van Gotha	35
Brief van Engels 1875	43
'Armoede van de filosofie'	45
'Over het woningvraagstuk'	49
De burgeroorlog in Frankrijk	54
Inleiding van Engels tot de 'Burgeroorlog'	67
Fr. Engels. 'De oorsprong van het gezin, van de particuliere eigendom
en van de staat'	73
'Anti-Dühring'	77
K. Marx over politieke onverschilligheid	82
Kautsky. 'De sociale revolutie'	85
Kautsky. 'De weg naar de macht'	89
K. Marx. 'Revolutie en contrarevolutie in Duitsland'	102
Toelichtingen	
Aantekeningen	107
Lijst van de door Lenin geciteerde en genoemde literatuur	111
Personenlijst	117
Illustraties	
Afbeelding van de omslag van het 'blauwe cahier'	t.o. 64
Afbeelding van een manuskriptpagina uit het voorbereidingsmateriaal
voor Lenins brochure 'Staat en revolutie'	t.o. 80

Марксизм о государстве.

1899
1900 - 1
1901 - 1

12/11-28.
June.. 2-4

$\frac{1}{2} \dots 5-8$
 (119)
 $(5247) \dots 11$

(18)
 (19)
 (20)
 (21)
 (22)
 (23)
 (24)
 (25)
 (26)
 (27)
 (28)
 (29)
 (30)
 (31)
 (32)
 (33)
 (34)
 (35)
 (36)
 (37)
 (38)
 (39)
 (40)
 (41)
 (42)
 (43)
 (44)
 (45)
 (46)
 (47)
 (48)
 (49)
 (50)
 (51)
 (52)
 (53)
 (54)
 (55)
 (56)
 (57)
 (58)
 (59)
 (60)
 (61)
 (62)
 (63)
 (64)
 (65)
 (66)
 (67)
 (68)
 (69)
 (70)
 (71)
 (72)
 (73)
 (74)
 (75)
 (76)
 (77)
 (78)
 (79)
 (80)
 (81)
 (82)
 (83)
 (84)
 (85)
 (86)
 (87)
 (88)
 (89)
 (90)
 (91)
 (92)
 (93)
 (94)
 (95)
 (96)
 (97)
 (98)
 (99)
 (100)

7. (23/11/07) -

W. = L. 93-96

23-26
 27-31
 39-45

$x = 107$ $32-33$
 (122)
 151.4 $36-37$
 154 $38-39$

Oil. 38-39.
"Oil" 39-41.
"Oil" 41-42.

11- aus Illigra + Hylomy + *Sp. m.*
13. 8. 1921. (4)

(P. Marania Junc, 20
pau, pie ruzpud clart. 20/11/20)

C. 10: Insects o (M)
Nepesina & Pter-
Corymb.

1.13 - ymag. surp.
H. Keer
H. Keer

On 187 miles
... 11.1500 ... 9

Смркан:

No. 100 (1892.) - 23

Order 25
subpoena: ex parte

Erhebungskontrollen
1. Umsatz in letzten Euro = 36

Mr. Amos of J. J. Jones, N.Y.
 100 N. 4th St. (N.Y.) N.Y.
 100 N. 4th St. (N.Y.) N.Y.

Francis, name, etc.
 Lottley: emp 24(102)

Feb. 9, 1894 - 39.